

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

**โครงการวิจัยการแก้ไขปัญหานี้ส้นของคนในชุมชนแม่ฮักพัฒนา
ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน
ต. ทนงแห่อง อ. สันทราย จ. เชียงใหม่**

โดย

นายพรหมมินทร์ บัวชื่นบาล และคณะ

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนแม่ฮักพัฒนา ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ต. หนองแห้ง อ. สันทราย จ. เชียงใหม่

คณะนักวิจัยชาวบ้าน

1. นายพรหมมินทร์ บัวชื่นบาล	2. นาย วิชัย กลิ่นดง
3. นางอินดำ บัวแก้วเกิด	4. นายแก้ว โก้กระโทก
5. นาย จำรัส อุ่มนาง	6. นายประสงค์ จิตหาญ
7. นายฉลอง สวัสดิ์	8. นายสมศักดิ์ บุตรแก้ว
9. นายจอม ยาวีระ	10. นางจันทร์พลอย อุ่มนาง
11. นางสุพัตรา บุตรแก้ว	12. นายสุข นามเมือง
13. นายสมัย บัวไฟจิตติ	14. นางอนงค์ กิตติกุล
15. นายชัยยา เกื้อภัย	16. น.ส.อนุสรณ์ ภูเรือน
17. นางศรัญญา เลี้ยงเชื้อ	18. นายไพศาล บัวทองใส
19. นายจำนงค์ ไบสุพันธ์	20. นายปิ่น อุ่มนาง
21. นายธงชัย เลื่อนปาน	22. นางบุญยวง ศรีดำมา
23. นางโสภา จักรแก้ว	24. นางบัวเงา บัวแก้วเกิด
25. น.ส. เกติณี สุปิตา	26. นางพองศรี มหาวัน

นักพัฒนานอกชุมชน

นายวัชรินทร์ ศรีสัตบุตร

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำ

โครงการวิจัยการแก้ไขปัญหานี้สินของบ้านแม่ฮักพัฒนา เกิดขึ้นด้วยความต้องการของหัวเรี่ยวหัวแรงคณะทำงานหมู่บ้าน อยากทราบรายรับรายจ่าย และหนี้สินครัวเรือนที่นับวันตัวเลขผู้กู้ยืมเงินจากกองทุนต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน ธกส. แหล่งเงินกู้ต่างๆ มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ขณะที่รายได้จากผลผลิตที่เคยเลี้ยงตัวเองปีหนึ่งได้ครั้งเดียว เช่น มะม่วง ลำไย ซึ่งในระยะ 4 – 5 ปี ขายได้ราคาต่ำ ต้นทุนปุ๋ยยาฆ่าแมลงแพง จากการบอกเล่าของเกษตรกรคนขยันของบ้านแม่ฮัก พูดในทำนองเดียวกันว่า

“แต่ก่อนทำไมก็ไม่รู้ก็พอเลี้ยงครอบครัวได้ ะยะหลังแม้จะขยายพื้นที่เพิ่ม (เช่าสวนของคนในหมู่บ้านที่เจ้าของเปลี่ยนไปทำงานอื่น) ก็ยังต้องกู้เงิน ที่ต้องทนทำเพราะไม่รู้จะหาทางออกที่ดีกว่าได้อย่างไร ก็รอแต่โอกาสโชคดี”

จากการนำปัญหาที่ต้องการรู้เป็นตัวตั้ง ได้มีการประชุมหารือสร้างความสุงอมหลายครั้งจึงได้เขียนเอกสารแนวคิดนำเสนอ ตอนแรกทางชุมชนได้ชื่อว่า “โครงการวิจัยศึกษาสภาพหนี้สินครัวเรือนบ้านแม่ฮักพัฒนา จากวิถีชีวิตที่พอเพียงในอดีตกับการค้นหาแนวทางแก้ไขของชุมชนสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขในยุคโลกาภิวัตน์” ต่อมาทาง สกว.ขอให้เปลี่ยนชื่อเป็น “โครงการวิจัยการแก้ไขปัญหานี้สินของคนในชุมชนแม่ฮักพัฒนา ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสันทราย จังหวัด เชียงใหม่” ก่อนข้างจะจำยากสักหน่อยสำหรับการเรียกชื่อนี้ แต่กระนั้นในหมู่คณะทำงาน เรียกงานวิจัยนี้ง่ายๆ ว่า “โครงการวิจัยหนี้สินครัวเรือนบ้านแม่ฮักพัฒนา”

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าโครงการจะใช้ชื่อใด ก็เพียงเป็นการสมมุติบัญญัติ หลังจากได้รับอนุมัติทำสัญญาจาก สกว. เป็นที่เรียบร้อย ทางคณะวิจัยก็เริ่มดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ตามลำดับ ในช่วงแรกมีนักวิจัยชาวบ้านบางคนสับสน ต่อคำว่า “กระบวนการ” อยู่เล็กน้อย เนื่องจากตามขั้นตอนการวิจัยใช้การถกอภิปราย (dialogue) บ่อยครั้งเรื่องวนเวียนซ้ำไปซ้ำมา ซึ่งเป็นวิธีการเกี่ยความคิดให้ตกผลึก (เพาะเป้าสร้างแกน) จนสามารถผ่านการดำเนินงานระยะแรกสำเร็จได้ตามแผนพร้อมกับการค้นพบแกนนำนักวิจัยผู้ตื่นตัวก้าวหน้า 7-8 คน ที่อาสาทดลองวิจัย ตามเข็มมุ่ง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส

สิ่งที่ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนก็คือ การได้ใช้โอกาสไปทัศนศึกษาดูงานที่ศูนย์เรียนรู้เกษตรทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง บ้านแม่โป่ง อ.ดอยสะเก็ด และศูนย์เรียนรู้การพัฒนายั่งยืนภาคเหนือ อ.เวียงป่าเป้า รวมทั้งได้ค้นคว้าศึกษาจาก ชุมชนที่มีการเผยแพร่ผ่านสื่อ ต้นแบบหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงหลายแห่ง นำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน เมื่อพินิจถี่ถ้วนแล้วจึงเลือกใช้เกษตรอินทรีย์ธรรมชาติ เป็นแนวทางการทดลอง ต่อมาจึงได้นวัตกรรม การเลี้ยงหมูหลุมหรือหมูอินทรีย์ ต้นทุนต่ำ เป็นเครื่องมือแก้ปัญหาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง

โครงการวิจัยฯ ได้มาถึงการสิ้นสุดตามแผนงบประมาณที่กำหนด บรรลุเป้าประสงค์เกินกว่าตั้งไว้ ผลลัพธ์อาจไม่สอดคล้องกับใจอยากจะเป็น แต่ก็ไม่ใช่ปัญหาสำหรับเสรีภาพทางวิชาการ กิจกรรมสร้างสรรค์ปัญญาที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากสำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว. ภาค) เกิดแก่ชาวบ้านแม่ฮักพัฒนา คนจนระดับรากหญ้าได้ค้นหาสัจจะจากความเป็นจริงของตัวเอง ใช้การวิจัยในครั้งนี้ ทำในเรื่องที่กินได้ .

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิจัยของชาวบ้านแม่ฮักพัฒนาได้สิ้นสุดลง ผลต่อเนื่องจากการทำงานได้อะไรหลายอย่างเกินเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ **ประการแรก** งานวิจัยได้เป็นเครื่องมือพัฒนาศักยภาพคนจนเกิดเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์พื้นฟูธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แก่นนำแก้ปัญหาเศรษฐกิจของหมู่บ้าน **ประการที่สอง** จากการทดลองเลี้ยงหมูหลุมทำให้ได้นวัตกรรมแก้ปัญหาเศรษฐกิจ และได้โอกาสเชื่อมต่อกับเครือข่ายเกษตรกรธรรมชาติ ได้รับการยอมรับให้เป็นคณะกรรมการเครือข่ายปศุสัตว์อินทรีย์ภาคเหนือ **ประการที่สาม** จากการทดลองใช้ปุ๋ยสารสกัดอินทรีย์ชีวภาพ ลดต้นทุนค่าใช้จ่าย ได้เป็นชุดประสบการณ์พร้อมเป็นศูนย์ถ่ายทอดความรู้แก่ทุกคน **ประการที่สี่** หน่วยงานต่างๆ เช่น เกษตรอำเภอ อบต.หนองแห่ียง ได้ติดตามพร้อมให้การสนับสนุน

ผลที่ได้รับทั้ง 4 ประการ ต้องขอขอบคุณต่อ

- 1) สำนักงานประสานงานวิจัยเชิงบูรณาการ สกว.
- 2) ศูนย์เรียนรู้การพัฒนายั่งยืนภาคเหนือผู้ประสานวิชาเกษตรกรอินทรีย์ธรรมชาติ
- 3) สสส. ผู้สนับสนุนงบประมาณทำโครงการเลี้ยงหมู
- 4) สถานีอนามัยแม่ฮักที่ให้คำปรึกษา และให้ใช้อุปกรณ์อำนวยความสะดวก
- 5) แก่นนำเยาวชนดาวในฝันที่อาสาสำรวจเก็บข้อมูล และเข้าร่วมกิจกรรม
- 6) ชาวบ้านแม่ฮักหมู่ 9 และหมู่ 11 ผู้ให้ข่าวให้น้ำ ให้ความร่วมมืออย่างดี

ขออวยพรให้ผู้ที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ เพื่อดำรงอุดมคติ เป็นประทีปส่องทางสร้างสรรค์สังคมที่ดี ตราบนานเท่านาน .

ด้วยจิตคารวะ

คณะนักวิจัยบ้านแม่ฮักพัฒนาทุกคน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก - ค
บทที่ ๑ บทนำ	1 - 5
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องใช้กับงานวิจัย	6 - 15
บทที่ ๓ กระบวนการวิธีการดำเนินงานวิจัย	15 - 36
บทที่ ๔ ผลการดำเนินงานวิจัย	37 - 72
บทที่ ๕ บทสรุปผลการดำเนินงานวิจัย	73 - 80
บรรณานุกรม	81 - 82
 ภาคผนวก	
ภาพอดีตของคนบ้านแม่ฮัก	๑ - ๒
แบบสำรวจข้อมูลหนี้สิน	๓ - ๑๒
การเลี้ยงหมูต้นทุนต่ำ	๑๓ - ๑๕
ประวัตินักวิจัย	๑๖ - ๑๙
แผนที่เส้นทาง	๒๐

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนแม่ฮักพัฒนา ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ตำบลหนองแห่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

นับตั้งแต่ได้เข้ามาอยู่ในพื้นที่จัดสรรบริเวณเขตป่าสงวนห้วยฮัก โดยกรมชลประทานในโครงการพระราชดำริเขื่อนแม่วง จวบจนมีคนจากที่แห่งอื่นได้อพยพเข้ามาอยู่ร่วมในลักษณะเช่าสิทธิทำกิน (ข้อกำหนดเป็นเงื่อนไขของหนังสืออนุญาต ของกรมป่าไม้ ห้ามซื้อ - ขายที่ดิน สทก.) ทำให้ชุมชนแม่ฮักขยายตัว จำนวนคนและครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น ต่อมา เมื่อต้นปี 2546 จากนโยบายกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาล บ้านห้วยฮักจึงได้มีการแยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือบ้านแม่ฮักพัฒนาหมู่ 9 และบ้านแม่ฮักพัฒนาเฉลิมพระเกียรติหมู่ 11 พร้อมกับการพัฒนาจากแผนนโยบายของรัฐบาล ที่เป็นปัจจัยภายนอกผลักดันเปลี่ยนสภาพหมู่บ้านชนบทชายขอบวิถีชีวิตเศรษฐกิจชุมชนชาวนา เป็นหมู่บ้านเกษตรกรขายแรงงานที่มีการบริโภคแทบทุกอย่างเหมือนกับสังคมเมือง แต่ภายในอัตวิสัย ของความเปลี่ยนแปลง การพัฒนาที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในเป็นด้านหลัก รูปการจิตสำนึกตามวิถีการผลิตแบบเดิมยังคงฝังลึก วัฒนธรรมชุมชนยังคงลักษณะก้ำกึ่งระหว่างเก่ากับใหม่ ในส่วนของมิติด้านเศรษฐกิจผลกระทบจากการบริโภค จากอิทธิพลทุนนิยมไร้พรมแดน จึงได้เป็นปัจจัยให้เกิดปัญหาต่างๆ ปัญหาพื้นฐานของชุมชนสรุปได้จากการทำวิจัย เป็นดังนี้

1. ปัญหาทางเศรษฐกิจ รายได้ไม่พอเพียงกับค่าครองชีพ โดยเฉพาะรายได้จากการทำเกษตรกรรมพืชผลราคาตกต่ำ ต้นทุนปัจจัยการผลิตปุ๋ย ยาฆ่าแมลง มีราคาแพง
2. ปัญหาหนี้สินครัวเรือน
3. ปัญหาสาธารณูปโภคพื้นฐานเช่น ถนนภายในหมู่บ้าน ไฟฟ้าตามถนนซอยไม่ทั่วถึงเพียงพอ เป็นต้น
4. ปัญหาที่ดินเป็นเอกสาร สทก. ไม่สามารถแปลงเป็นทุนกับสถาบันการเงินเอกชนได้
5. ปัญหาที่ดินเพาะปลูกขาดความอุดมสมบูรณ์มี อินทรีย์วัตถุต่ำ
6. ปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมีเช่น ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ในสวนที่อยู่บริเวณเดียวกับที่พักอาศัย

เศรษฐกิจ คือปัจจัยสำคัญที่เป็นโครงสร้างฐานราก ซึ่งวัดถึงความมั่นคงเข้มแข็งของชุมชนและครัวเรือน บ้านแม่ฮักเคยได้ผ่านกระบวนการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ แบบมีส่วนร่วมมาระดับหนึ่ง แต่ในด้านเศรษฐกิจที่เป็นหัวใจของปัญหา ยังไม่เคยได้นำมาศึกษาหารูปแบบวิธีการแก้ไขแบบคิดก่อนทำโครงการวิจัยการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนแม่ฮักพัฒนา ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่าง

ต่อเนื่องและยั่งยืน ได้ ดำเนินมาตามลำดับตามแผนกิจกรรมที่กำหนดไว้ทุกประการ โดยตั้งโจทย์คำถาม วัตถุประสงค์ และสรุปผลจากกระบวนการทำงาน ดังนี้

คำถามวิจัย

1. สภาพหนี้สินครัวเรือนบ้านแม่ฮักพัฒนาปัจจุบันคือ อะไรบ้าง ?
2. แนวทางแก้ไขปัญหาระหนี้สินที่เหมาะสมของชุมชน เป็นอย่างไร ?

วัตถุประสงค์

1. เพื่อได้ข้อมูลสภาพหนี้สินครัวเรือนในแต่ละประเด็นปัญหา
2. เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวางแผนแก้ไขปัญหาระหนี้สินที่เหมาะสมของชุมชนลดภาระหนี้สินครัวเรือน อย่างเป็นรูปธรรม
3. เพื่อบ่มเพาะผู้นำเยาวชน จากการเรียนรู้ปัญหาหนี้สินในครอบครัวตนเองและ ภาพรวมทั้งหมดของหมู่บ้าน
4. เพื่อการพัฒนาชีวิตที่อยู่เย็นเป็นสุข สร้างเสริมชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ผ่านการดำเนินกิจกรรมวิจัย สํารวจเก็บข้อมูลครัวเรือนอยู่ 8 กลุ่มประเด็น ได้สัมภาษณ์พูดคุย กับคนหลากหลาย มาจนถึงการค้นพบสาเหตุของการเป็นหนี้ของคนบ้านแม่ฮักพัฒนา คือ

- 1) เป็นหนี้เพราะต้องการนำเงินมาลงทุนการผลิต
- 2) เป็นหนี้เพราะต้องการนำเงินมาหมุนใช้จ่ายอุปโภคบริโภค
- 3) เป็นหนี้เพราะการศึกษาของบุตร ธิดา
- 4) เป็นหนี้เพราะต้องการมี พาหนะ เครื่องใช้ไฟฟ้า โทรศัพท์มือถือ จึงต้องใช้บริการเงินผ่อน
- 5) เป็นหนี้เพราะมีความจำเป็นเรื่องด้านที่อยู่อาศัย
- 6) เป็นหนี้เพราะอิทธิพลการ โปรโมทโฆษณาชวนเชื่อเช่น สินค้าขายตรงได้เรีกละต่าง ๆ
- 7) เป็นหนี้เพราะเดินตามกระแสสังคมโลกาภิวัตน์เช่น ชื้อของด้วยบัตรเครดิต
- 8) เป็นหนี้เพราะประสบเรื่องฉุกเฉินเช่น ประสบอุบัติเหตุ
- 9) เป็นหนี้เพราะนโยบายของรัฐส่งเสริมให้ระบบทุนนิยมขยายตัวเช่น กองทุนหมู่บ้าน, วิสาหกิจขนาดย่อม (SME) , หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นต้น

จากข้อมูลปัญหาที่ได้มา คณะนักวิจัยมีการระดมสมองหาทางแก้ไขปัญหาคำหนดจากเข็ม มุ่ง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส ทดลองแก้ไขปัญหาระหนี้สินครัวเรือน เพื่อค้นหารูปแบบที่ เหมาะสม

- 1) ทดลองใช้สารสกัดจากสมุนไพรเช่น น้ำหมัก สะเดา น้ำกลั่น ตะไคร้หอม ยาสูบ น้ำส้มควันไม้ ในสวนมะม่วง ลำไยและ มะนาว ของสมาชิกนักวิจัย 2 – 3 สวน

- 2) ทดลองปลูกผักสวนครัว (ถั่วฝักยาว) แบบเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ไม่เกิน 1 ไร่ โดยไม่ใช้สารเคมีใดๆ นอกจากใช้ปุ๋ยคอกจุลินทรีย์ชีวภาพ และน้ำหมักกลั่นสมุนไพรเท่านั้น
- 3) ทดลองเลี้ยงหมูหลุม (อินทรีย์) เพื่อนำมูลมาทำปุ๋ยคอกชีวภาพลดต้นทุนประหยัดค่าใช้จ่ายปุ๋ยเคมี
- 4) ทดลองปลูกข้าวครั้งที่ 2 ด้วยวิธีเกษตรอินทรีย์ธรรมชาติจำนวน 2 แปลงๆ ละ 1 ไร่ แปลง 1 ให้ใช้อินทรีย์ชีวภาพ 100 % แปลง 2 สมกับปุ๋ยเคมี 50 %
- 5) อนุรักษ์คักจับแมลงวันทองในสวนมะม่วง
- 6) ทดลองประหยัดออมเงิน อย่างน้อยวันละบาท

ผ่านการทดลองมาตามลำดับ ได้ถอดสรุปบทเรียนในแต่ละประเด็น จึงค้นพบทางแห่งการดับทุกข์ที่เป็นยุทธศาสตร์ ของการวิจัยการแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือนครั้งนี้ก็คือ ใช้งานเลี้ยงหมูตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ธรรมชาติเป็นเครื่องมือ .

☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆

บทที่ ๑

โครงการวิจัยการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนแม่ฮักพัฒนา

ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ต. หนองแห้ง อ. สันทราย จ. เชียงใหม่

บทนำ

1. ความป็นมา¹

บ้านแม่ฮักพัฒนา ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอสันทรายระยะทาง ประมาณ 10 กิโลเมตรเศษ ชาวบ้านเดิมคือราษฎร “เคียงคาเก่า, เคียงคาใหม่, ดินตอก, ห้วยกอม, หนองผำ, สบโป่งและผาแตก”ของ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด อพยพจากการสร้างเขื่อน แม่กวงอุดมธารา ในโครงการพระราชดำริ

ในปี พ.ศ. 2524 ทางราชการโดยหน่วยชลประทานผาแตก ได้เวนคืนที่ดิน 7 หมู่บ้าน สร้างเขื่อนแม่กวง ได้จัดสรรที่ทำกินบริเวณป่าห้วยฮัก – ห้วยเกียงจำนวน 2,350 ไร่ แบ่งให้แก่ครอบครัว

¹ ดู รัตนภรณ์ เศรษฐกุล, หนังสือวรรณกรรมเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือ “สำหรับโครงการแม่กวงนั้นเดิม ในปีพ.ศ. 2475 พระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นอดิศัยกษัตริย์สยามจะทอดน้ำจากบริเวณลำน้ำแม่กวงบริเวณบ้านผาแตก ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยจะสร้างเป็นฝายทดน้ำขึ้น และขุดคลองส่งน้ำกระจายไปพื้นที่การเพาะปลูกในเขตอำเภอดอยสะเก็ดและสันกำแพง แต่เนื่องจากขาดงบประมาณจึงได้งดโครงการนี้ไป ต่อมาในปี 2478 เจ้าราชภาดคิณีนายอำเภอดอยสะเก็ด ได้ลงทุนสร้างฝายชั่วคราวที่ดอยหลวง บ้านผาแตกกันลำน้ำแม่กวงและขุดคลองส่งน้ำ แต่ฝายสร้างไม่แข็งแรงพอ จึงถูกน้ำพัดพังทุกปี จนกระทั่งปี พ.ศ. 2489 กรมชลประทานได้สำรวจและสร้างฝายทดน้ำใหม่แบบถาวร อยู่ต่ำกว่าฝายเดิมประมาณสี่กิโลเมตร เสร็จใช้การได้ในปี พ.ศ. 2490 เรียกว่า โครงการชลประทานเขื่อนแม่กวงอุดมธารา

อพยพตอนนั้น 193 ครัวเรือนเป็นเอกสารสิทธิทำกิน สทก. รายละเอียด 7 ไร่² ผ่านระยะเวลา 20 กว่าปี ได้มีคนอพยพจากที่ต่างๆ มาอยู่ร่วมโดยวิธีซื้อสิทธิในที่ดินทำกินแบบตกลงเป็นการส่วนตัว ทำให้ชุมชนมีคนอยู่หนาแน่นขึ้น พร้อมกับการพัฒนาที่ป่าเพาะเปลี่ยนดินลูกรังและทรายกะปิ ให้เป็นภูมิลำเนาที่มีความมั่นคงทางทรัพยากร มีการจับปลาล้างปลา ทำสวนมะม่วง ลำไย กระเทียม มะขาม ไข่ สักทอง ฯลฯ บ้านแม่ฮักทั่วทั้งชุมชนจึงมีพืชพันธุ์เจริญงอกงามเขียวขจีอุดมสมบูรณ์³

ในปี 2544 บ้านแม่ฮักมีจำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นกว่า 300 หลังคาเรือน ได้แยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน โดยใช้ถนนเลียบคลองส่งน้ำชลประทานเป็นเขตแบ่ง หมู่ 11 อยู่ชิดด้านบนพื้นที่ติดคอย ห้วยฮัก - ห้วยเกียง ส่วนหมู่ 9 อยู่ที่ราบฝั่งถนนคลองชลประทาน ปัจจุบัน (2549) มี 241 ครัวเรือน พื้นที่อยู่อาศัยและทำกินจำนวน 720 ไร่ ประชากร 880 คน อาชีพหลักได้แก่ ทำงานรับจ้าง เกษตรกรรม และค้าขาย

2. ปัญหาของหมู่บ้าน

นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504) มาจนถึงแผน 7 (พ.ศ. 2544) นโยบาย พัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติล้วนเน้นความเจริญเติบโตเป็นเป้าหมายสูงสุด (ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์) ชาวบ้านแม่ฮักฯ หลังการอพยพ ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีพครั้งใหญ่ นายสุทัศน์ นามเมืองเล่าว่า “ตอนย้ายมา เกือบทุกคนจะขายทรัพย์สินของตนเองเช่น วัว ควาย เกวียนแอกไถและ ครกตำข้าว รื้อบ้านเก่ามาสร้างใหม่ แต่เดิมอยู่กันด้วยการทำไร่ไถนา หากินกับป่าเป็นหลัก พอย้ายมาก็เลิกทำ เนื่องจากสภาพพื้นที่แห่งใหม่ไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกข้าว ปัจจุบันเหลือคนทำนายน้อยมาก คาดว่าเหลืออยู่ไม่เกิน 10 ครัวเรือนเท่านั้น”⁴

“ตลอด 20 กว่าปีบ้านแม่ฮักมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตอนนั้นผมทำงานเป็นช่างถ่ายรูป กรมชลประทานได้มาช่วยทำรังวัดวางผังหมู่บ้าน ซอยพื้นที่เป็นแปลงๆ ละ 7 ไร่ ช่วยสร้างวัดโรงเรียน สถานีอนามัย สาธารณูปโภคถนน น้ำประปา ไฟฟ้า จำได้ว่าฝ่ายเกษตรได้แจกเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวให้ชาวบ้านปลูกบำรุงดิน ด้านโครงการอาชีพทดแทนมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชยืนต้นเช่น มะม่วง ลำไย จับปลาล้างปลา ชีวิตความเป็นอยู่มีความสะดวกสบายกว่าแต่ก่อนมาก”⁵

“ปัญหาต่างๆ ของชุมชนตั้งแต่แยกหมู่บ้านเป็นต้นมา พวกเราโดย หมอต้อย (ธีรพันธ์ เตชะ) กับพ่อหลวงพรหมมินทร์ ได้ร่วมมือกันแก้ไขกันมาแล้วหลายเรื่องโดยเฉพาะเรื่องยาเสพติด”⁶

² ส.ท.ก. เป็นหนังสือสิทธิทำกินในเขตป่าไม้ ซึ่งทางกรมป่าไม้เป็นผู้ออกให้ ได้เริ่มดำเนินการให้สิทธิทำกิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มาตั้งแต่ปี 2525 ต่อมาปี พ.ศ. 2528 รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 กำหนดให้มีมาตรา 16 ทวิ และมาตรา 16 ตริ ขึ้นเพื่อช่วยเหลือราษฎรที่มีความจำเป็นในการครองชีพ สามารถเข้าทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้โดยไม่ต้องรื้อถอน และโดยมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งซึ่งความตามพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นการรับรองว่าสิทธิทำกิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่กรมป่าไม้มอบให้กับราษฎรนั้นเป็นไปตามกฎหมาย

³ รัตนภรณ์ เศรษฐกุล อ้างแล้ว

⁴ สุทัศน์ นามเมือง ชาวบ้านหมู่ 9

⁵ มานพ สง่ากุล ชาวบ้านหมู่ 9

⁶ จันทพรพลอย ชูมนาง แกนนำสตรีแม่บ้าน หมู่ 9

“ปัญหาหมู่บ้านมีอยู่ 4 เรื่อง ตั้งแต่ทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านชาวบ้านร่วมมือกันแก้ไขมาตามลำดับ แต่ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่เป็นเรื่องสำคัญที่สุดของหมู่บ้าน ที่ทางราชการได้พยายามส่งเสริมสร้างงานสร้างรายได้มากมายหลายอย่าง แต่ไม่มีโครงการไหนสำเร็จ”⁷

จากคำบอกเล่าของบุคคลต่างๆ ถึงเส้นทางความเป็นมาของบ้านแม่ฮักข้างต้น มาถึงตัวคนในปัจจุบัน สอดคล้องกับเอกสารของหมู่บ้านที่ได้สรุปไว้ สภาพปัญหาของชุมชนเมื่อ 6 ปีที่แล้ว เป็นดังนี้

- 1) ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในหมู่บ้าน และคนวัยทำงาน
- 2) ปัญหาความขัดแย้งขาดความสามัคคีของคนภายในหมู่บ้าน
- 3) ปัญหาสุขภาพชุมชน และสุขภาพอนามัยของตนเอง
- 4) ปัญหาเศรษฐกิจรายได้ไม่เพียงพอกับค่าครองชีพ และหนี้สินครัวเรือนที่เพิ่มพูน

ใน 3 ประเด็นปัญหาแรก ชุมชนได้ใช้กระบวนการแก้ไขมาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมา จนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าบ้านแม่ฮักคือ ชุมชนเข้มแข็งแห่งหนึ่งของทางราชการ แต่ในความเป็นจริง ชาวบ้านต่างตระหนักดีว่าชุมชนของตนมีจุดอ่อนในอีกหลายด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ รายรับ - รายจ่าย ที่รายได้ยังชีพของคนแม่ฮักมาจากเกษตรกรรม รับจ้าง และค้าขาย มีวิถีดำรงชีพแบบชุมชนกึ่งชายขอบ (semi periphery)⁸

ในระยะ 4-5 ปีผ่านมารายได้จากพืชสวนเช่น มะม่วง ลำไย ราคาตกต่ำ ต้นทุนปัจจัยการผลิตเช่น ปุ๋ย ยา น้ำมัน ค่าแรง วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มีราคาแพง ส่งผลถึงรายได้จากเกษตรกรรมด้านเดียวไม่เพียงพอกับค่าครองชีพ ทำให้ต้องหารายได้เสริมเช่นค้าขาย รับจ้าง รวมทั้งกู้หนี้ยืมสินจากแหล่งทุนต่างๆ มาเสริมค่าใช้จ่าย ซึ่งนับวันแนวโน้มหนี้สินในแต่ละครัวเรือนมีแต่จะเพิ่มขึ้น ดังพ่อหลวงพรหมินทร์ บัวชันบาล ได้บอกว่า

“ชาวบ้านแม่ฮักส่วนใหญ่จะมีหนี้สินไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เมื่อถึงกำหนดการชำระหนี้ในแต่ละแหล่งทุน จะมีการหมุนเงินจากที่หนึ่งไปใช้อีกที่หนึ่งเช่นหนี้สินจาก ธกส. (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์) กองทุนหมู่บ้าน เครดิตยูเนียน สหกรณ์ออมทรัพย์หมู่บ้าน หรือแม้แต่เงินยืมนอกระบบ ส่วนใหญ่ของการเป็นหนี้ไม่ได้ใช้เพื่อพัฒนาให้มีรายได้เพิ่ม ที่กู้เพื่อการศึกษากับธนาคารกรุงไทยหรือกับเอกชนก็มีอยู่หลายราย เปิดเทอมทีก็วิ่งหมุนเงินกันจ้าละหวั่น โดยเฉพาะพวกสตรีแม่บ้านที่ส่วนใหญ่รับจ้างเย็บผ้าโหลรวบรวมผักพื้นบ้านขายตามตลาด อย่างไรก็ตามแม่ผู้ปกครองทุกคนไม่ว่าจะเป็นใครต่างก็หวังให้ลูกได้ร่ำเรียนสูงๆ เพื่ออนาคตที่ดี

ส่วนหนี้สินที่ติดกับสินค้านั้นก็มีอยู่มากพอสมควร สังคมปัจจุบันใครๆ ก็อยากรู้อยากเห็น อยากจะสะดวกสบายกันทั้งนั้น คนแม่ฮักทุกวันนี้คุณภาพชีวิตดีขึ้น สะดวกสบายกว่าสมัยก่อนมาก คิดว่าแต่ละครอบครัวคงเป็นหนี้กันพอสมควร ทั้งหมู่บ้านก็น่าจะหลายล้านบาท”

⁷ พรหมมินทร์ บัวชันบาล ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9

⁸ ไชยรัฐ เจริญสินโอฟาร “วาทกรรมการพัฒนา”

3. คำถามวิจัย

1. สภาพหนี้สินครัวเรือนบ้านแม่ฮักพัฒนาปัจจุบันคือ อะไรบ้าง ?
2. แนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะหนี้สินที่เหมาะสมของชุมชน เป็นอย่างไร ?]

4. วัตถุประสงค์

1. เพื่อได้ข้อมูลสภาพหนี้สินครัวเรือนในแต่ละประเด็นปัญหา
2. เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวางแผนแก้ไขปัญหามูลนิธิชุมชนลดภาระหนี้สินครัวเรือน
อย่างเป็นรูปธรรม
3. เพื่อบ่มเพาะผู้นำเยาวชน จากการเรียนรู้ปัญหาหนี้สินในครอบครัวตนเองและ
ภาพรวมทั้งหมคของหมู่บ้าน
4. เพื่อการพัฒนาชีวิตที่อยู่เย็นเป็นสุข สร้างเสริมชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

5. พื้นที่ศึกษา : บ้านแม่ฮักพัฒนา หมู่ 9 ต.หนองแห่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

6. วิธีการดำเนินงาน

6.1. กรอบแนวคิด

- 6.1.1 ใช้กระบวนการทำงานแนวพุทธตามหลักอริยสัจ เริ่มต้นด้วยการเห็นความทุกข์
(หนี้) ของตนเอง ครัวเรือน ชุมชน ช่วยกันวิเคราะห์หาสาเหตุที่มา เพื่อได้องค์
ความรู้แนวทาง แก้ไขที่เหมาะสม
- 6.1.2 ในการดำเนินกระบวนการเรียนรู้หลัก 4 ประการ ได้แก่
 - ก. สร้างการมีส่วนร่วมทุกชั้นตอน แสดงความคิดเห็นบนหลักการประชาธิปไตย
 - ข. ใช้ทำที่ความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามแนวระนาบ
 - ค. เป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน
 - ง. บูรณาการเชื่อมโยงปัญหาหนี้สินครัวเรือนหลายเรื่องเข้าด้วยกันเพื่อให้เห็น
โครงสร้างปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนองคร่วม

6.2 แผนการทำงานวิจัย กระบวนจังหวะก้าวการทำงาน

- 6.2.1 จังหวะก้าวที่หนึ่ง การสร้างเอกภาพทางความคิดของคณะทำงาน
- 6.2.2 จังหวะก้าวที่สอง การเคลื่อนไหวประชาสัมพันธ์แก่สมาชิกชุมชน
- 6.2.3 จังหวะก้าวที่สาม การศึกษาวิธีคิดอย่างเป็นระบบ
- 6.2.4 จังหวะก้าวที่สี่ การสร้างแบบสำรวจข้อมูลแบบมีส่วนร่วม
- 6.2.5 จังหวะก้าวที่ห้า ปฏิบัติการสำรวจ สัมภาษณ์ ชักถามพูดคุย เก็บข้อมูล
- 6.2.6 จังหวะก้าวที่หก ศึกษาฐานชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหา
เศรษฐกิจด้วยแนวทางพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียง

6.2.7 จังหวะก้าวที่เจ็ด สังเคราะห์และวิเคราะห์ผลการสำรวจข้อมูลครัวเรือน

6.2.8 จังหวะก้าวที่แปด ทดลองทำ

ผลที่คาดว่าจะได้รับการทำวิจัย

1. ทางอัตวิสัย⁹ ครัวเรือนที่ได้รับการสำรวจข้อมูลได้รู้ตัวเลขรายรับรายจ่ายสภาพหนี้สิน ที่เป็นจุดอ่อนของตัวเอง จะได้คิดหาช่องทางปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นต่อไป
2. ทางภววิสัย¹⁰ องค์กรร่วมในการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแม่แบบนำไปเป็นแนวทางแก้ปัญหาเศรษฐกิจของหมู่บ้านในโครงการระยะสั้นและระยะยาว
3. สิ่งที่ได้จากปฏิบัติการทดลองในการทำวิจัย “ร้อยละหรือจะสู้หนึ่งทำ” งานเลี้ยงหมูหลุมใช้เป็นเครื่องมือผลิตปุ๋ยคอกชีวภาพ เมื่อพัฒนาสร้างคุณภาพได้มาตรฐานการเลี้ยงสัตว์อินทรีย์แล้วจะส่งผลให้ การลดค่าใช้จ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส แก่ผู้เข้าร่วมขบวนการเกษตรธรรมชาติบ้านแม่ฮักพัฒนา เกิดขึ้นอย่างเป็นจริงเป็นจัง

⁹อัตวิสัย (subjective) หมายถึง ส่วนที่เป็นองค์เอกภาพภายในเช่น ตัวตน กลุ่ม องค์กร

¹⁰ภววิสัย (objective) หมายถึง สภาวะภายนอกปรากฏ สิ่งแวดล้อม สถานการณ์ต่างๆ ที่ปฏิสัมพันธ์กับเงื่อนไขภายใน (อัตวิสัย)

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ในงานวิจัย การแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนแม่ฮ่องสอน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ได้ศึกษาค้นคว้าความรู้จากเอกสารแนวคิดทฤษฎี ทั้งที่เป็นหนังสือเล่ม และเผยแพร่ในอินเทอร์เน็ต รวมทั้งได้นำแก่นความคิดปราชญ์ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้มาจากการปฏิบัติ มาประสานใช้ประกอบในงานวิจัยครั้งนี้

๑. แก่นธรรมคำสอนของพุทธศาสนา

(1) หลักอริยสัจ ๔

อริยสัจ ๔ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ ซึ่งเป็นความจริงที่ว่าด้วยเรื่องของ การปฏิบัติเพื่อดับทุกข์อริยสัจทั้ง ๔ โดยสรุปนั้นก็ได้แก่

- 1) ทุกข์ สภาวะทุกข์ที่มีอยู่
- 2) สมุทัย สาเหตุของทุกข์
- 3) นิโรธ ความดับลงของทุกข์
- 4) มรรค ทางปฏิบัติเพื่อดับทุกข์

คำสอนของพระพุทธเจ้านั้นมีอยู่มากมายแต่สรุปแล้วก็คือเรื่อง “วิธีการดับทุกข์” ซึ่งตรงกับหลักวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน อันได้แก่

- 1) มีเหตุผล
- 2) มีการศึกษาไปตามลำดับ คือจากง่ายไปหายาก สรุปเนื้อหาไว้เป็นระบบระเบียบ
- 3) ศึกษาจากสิ่งที่มีอยู่จริง ไม่มีการเชื่ออะไรล่วงหน้าหรืออาศัยการคาดคะเน
- 4) มีการทดลองปฏิบัติ จนปรากฏผลก่อนตั้งเป็นทฤษฎี

(2) กฎอัมปิยจตา

กฎอัมปิยจตา หรือปฏิจลสมุปบาท ก็คือกฎที่ว่าด้วยเรื่องของ การอาศัยเหตุแล้วเกิดขึ้นมา ซึ่งกฎนี้เป็นกฎสูงสุดของเอกภพที่ครอบงำทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ ไม่มีอะไรที่จะอยู่นอกเหนือกฎนี้ไปได้ ซึ่งกฎนี้ก็มีลักษณะเหมือนพระเจ้าของศาสนาคริสต์และอิสลามนั่นเอง มีใจความโดยสรุปว่า “ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นจะต้องมีเหตุมาทำให้เกิดขึ้น” ถ้าพิจารณาให้ละเอียดลึกซึ้งเราก็จะพบกับความจริงอีกหลายประการ อันได้แก่

- 1) สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นย่อมจะมีหลายๆ เหตุมาร่วมกันทำหรือสร้างหรือปรุงแต่งขึ้น
- 2) ไม่มีอะไรที่จะเกิดขึ้นมาได้เองลอยๆ โดยไม่มีเหตุ
- 3) เมื่อสิ่งใดจะดับหายไป ก็เป็นเพราะเหตุใดเหตุหนึ่งของมัน ได้ดับหายไปก่อน
- 4) ทุกสิ่งที่เป็นเหตุก็ย่อมเป็นผลมาจากเหตุอื่นด้วยเหมือนกัน

กฎนี้จะบอกเราว่า เมื่อมีเหตุเท่านั้นจึงจะมีผล, เมื่อมีผล มันก็ต้องมีเหตุมาก่อน, เมื่อไม่มีเหตุ ก็
จะไม่มีผล, ไม่มีอะไรจะอยู่เหนือธรรมชาติไปได้, และสิ่งต่างๆจะมีความเกี่ยวพันกันอยู่ทั้งสิ้นไม่มากก็
น้อยไม่โดยตรงก็โดยอ้อม

(3) กฎไตรลักษณ์

กฎไตรลักษณ์ เป็นกฎธรรมชาติอีกกฎหนึ่งที่ครอบงำหรือมีประจำอยู่ในทุกๆสิ่งคู่กับกฎอัมป
ปัจจตาของเอกภพ โดยคำว่า ไตรลักษณ์ หมายถึง ลักษณะ ๓ ประการ อันได้แก่

๑. อนิจจัง คือ ไม่เที่ยงแท้ถาวร

๒. ทุกขังหรือทุกข์ คือทน(ไม่สบาย,ทรมาน)

๓. อนัตตา คือ ไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง

อนิจจัง หมายถึงว่า “ทุกสิ่งที่เกิดขึ้น”ล้วนไม่สามารถตั้งอยู่ไปชั่วนิรันดร์ได้ คือทุกสิ่งที่เกิดขึ้น
มาแล้วก็จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ และในที่สุดไม่ช้าก็เร็วมันจะต้องแตกสลาย (ใช้กับวัตถุ) หรือ
ดับหายไป (ใช้กับสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ อันได้แก่ความรู้สึก, ความจำ, เป็นต้น ที่เป็นพวกจิตใจ) อย่างแน่นอน

ทุกข์ ก็หมายถึงว่า “ทุกสิ่งที่เกิดขึ้น”ล้วนต้องทนต่อความไม่เที่ยงอยู่ตลอดเวลา เมื่อมันต้องทน
อยู่ ดังนั้นมันจึงมีความรู้สึกไม่สุขสบายอยู่ตลอดเวลา หรือจะเรียกว่ามันเป็นความรู้สึกที่หนัก เหนื่อย
หรือทรมานก็ได้ ซึ่งสำหรับสิ่งที่ไม่มีชีวิตก็ไม่มีปัญหาเพราะมันไม่มีจิตมารับรู้ทุกข์ของมัน แต่สำหรับ
สิ่งที่มีชีวิต มันก็จะมีจิตมารับรู้ทุกข์นี้ด้วยเสมอ ซึ่งถ้าทุกข์นี้มีน้อย ก็เรียกเสียใหม่ว่า สุข ที่หมายถึง
ความรู้สึกที่ทนได้ง่าย หรือ สบาย แต่ถ้ามีมาก ก็เรียกตรงๆว่า ทุกข์ ที่หมายถึงความรู้สึกที่ ทน ได้ยาก
หรือ ทรมาน

คำว่า อนัตตา แปลว่า ไม่ใช่อัตตา ซึ่งหมายถึง ไม่ใช่ตัวตน หรือ ไม่ใช่ตนเอง หรือไม่ใช่ตัวเรา
คือ เป็นการปฏิเสธหรือไม่ยอมรับว่าจะมีสิ่งใดที่จะมาเป็นอัตตาได้ ซึ่งเรื่องอนัตตานี้จัดเป็นเรื่องสำคัญ
ที่สุดที่จะต้องเข้าใจให้ถูกต้องเพราะเป็นต้นตอของปัญหาของพุทธศาสนา เมื่อเข้าใจหลักอนัตตาแล้วก็
จะทำให้เข้าใจเรื่องอื่นๆของพุทธศาสนาได้อีกอย่างมากมายจนรู้จักพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง

๒. หลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและ
ความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจน
ใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

- กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ ควรจะเป็น โดย
มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น
การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต
เพื่อ ความมั่นคง และ ความยั่งยืน ของการพัฒนา

- คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน
- คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้
 1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
 2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
 3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล
- เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ
 1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
 2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรมความซื่อสัตย์ สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

(จาก...คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ)

๓. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย

ศาสตร์ทุกสาขาวิชาต้องมีการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้และความเข้าใจในสิ่งที่ปรากฏการณ์และสิ่งที่ต้องการคำอธิบาย เพื่อหาคำตอบต่อคำถามหรือปัญหา หรือปรากฏการณ์ กล่าวคือ ผู้วิจัยหรือผู้แสวงหาองค์ความรู้นั้นจะต้องมีความเข้าใจในระเบียบวิธีการวิจัยอย่างถูกต้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ตนต้องการศึกษา ดังนั้น การที่จะบรรลุเป้าหมายได้ ผู้วิจัยจะต้องศึกษาและเรียนรู้ถึงลักษณะทั่วไปของงานวิจัยทุกขั้นตอน รวมทั้งรายละเอียดของแต่ละขั้นตอน ทั้งในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ

- การวิจัยคืออะไร และมีประโยชน์อย่างไร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของ “การวิจัย” ว่าหมายถึง “การสะสม” (บาลี) “การรวบรวม” (สันสกฤต) “การค้นคว้าเพื่อหาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา

ศ. ดร.สุชาติ ประสิทธิ์ รัฐสินธุ์ นิยามความหมายของ “การวิจัย” ไว้ว่า เป็นกระบวนการต่าง ๆ ที่ดำเนินไปอย่างมีระเบียบและกฎเกณฑ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดระเบียบข้อมูลการวิเคราะห์ และการตีความหมายข้อมูลทั้งหมดนี้เพื่อให้ได้มา ซึ่งคำตอบอันถูกต้องต่อปัญหา หรือคำถามที่ได้ตั้งไว้ นอกจากนี้ Sekaran ได้ชี้ให้เห็นว่า “การวิจัยเป็นการสืบสวนหรือตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมีความเป็นระบบและอาศัยข้อมูลเป็นฐาน เพื่อหาคำตอบเฉพาะต่อปัญหาและวัตถุประสงค์ รวมถึงการแก้ไขปัญหานั้นด้วย” ทั้งนี้ Gay and Dichl ได้เสนอแนะว่า “การวิจัยนั้นนอกจากจะเป็นการประยุกต์เอากระบวนการศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อตอบปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว การวิจัยยังมีเป้าหมายที่จะพยายามหาคำอธิบายปรากฏการณ์ ควบคุมปัญหาและคาดการณ์ต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป “การวิจัย” หมายถึง กระบวนการ และการแสวงหารวบรวม ค้นคว้าหาคำตอบ ต่อปัญหา และปรากฏการณ์อย่างมีระเบียบ และระบบภายใต้กฎเกณฑ์ที่ถูกต้องด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและตีความข้อมูลรวมทั้งการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบต่อปัญหาหรือปรากฏการณ์และยังหมาย รวมถึงความพยายามที่จะอธิบายพรรณาคควบคุม และคาดการณ์ต่อปรากฏการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

การวิจัยนั้นไม่ใช่มีประโยชน์และให้ความสำคัญเฉพาะการใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ค้นคว้าหาคำตอบต่อปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดในสังคมเท่านั้น แต่การวิจัยยังมีประโยชน์ต่อบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน และสังคมอีกด้วย ซึ่งประโยชน์ของการวิจัยนั้นพอสรุปได้ ดังนี้

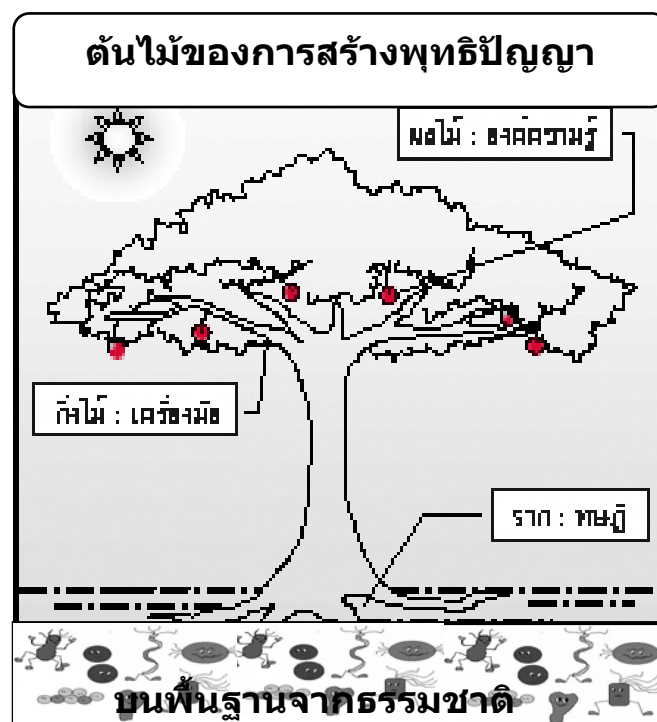
1. เกิดทฤษฎีและแนวคิดใหม่ ๆ ในวงการวิชาการ
2. ให้คำอธิบายปรากฏการณ์และเหตุการณ์ในสังคมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน
3. ช่วยกำหนดการวางแผนงาน การจัดองค์กร การสร้างแรงจูงใจและการควบคุมระบบงาน และการติดตามงาน รวมทั้งการประเมินผลงาน
4. ให้ข้อเสนอทางนโยบายและการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา
5. สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เพื่อประโยชน์ของสังคม
6. กำหนดทางเลือกในการปฏิบัติงาน และพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

(สินธุ์ สโรบล ข้อมูลเผยแพร่ จากเว็บไซต์ของ สกว. Vijai. org)

๔. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ [Community Action Research (CAR)]

ในการทำวิจัยการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนแม่ฮ่องพัฒนา ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันหรือโดยผ่านกิจกรรมหลัก 3 ประการคือ การวิจัย (Research) การพัฒนาศักยภาพ (Capacity Building) และการปฏิบัติจริง (Practice) โดยคงลักษณะของการทำวิจัยนี้คือ

- 1) มุ่งแสวงหาองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและเป็นประโยชน์ในการดำเนินในชีวิตประจำวัน (Practical Knowledge)
- 2) ยึดมั่นในหลักการ “ทำไปเรียนรู้ไป” (knowing-in-action)
- 3) ผลักดันให้เกิดสัมพันธภาพและการประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่าย ชุมชนนักปฏิบัติ นักคิด นักวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนจากภาครัฐ หรือ องค์กรต่างๆ ในฐานะผู้ให้การสนับสนุน และให้คำปรึกษา
- 4) สร้างบรรยากาศในชุมชนให้เอื้อต่อการใช้ความรู้คิดพิจารณาด้วยปัญญาตนเองอย่างไตร่ตรองและเรียนรู้ระหว่างกันของสมาชิกอย่างต่อเนื่อง
- 5) ประสานเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้มาช่วยสนับสนุน เสริมศักยภาพในการพัฒนา

[ข้อมูลจาก เอกสารเผยแพร่ของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI)]

๕. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : แนวคิดและแนวปฏิบัติ

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (สมอจ วงษ์ขมทอง) มีปรัชญายึดถือ ดังนี้

- การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่มีชีวิต (Dynamic and Organic Process) และเริ่มต้นจากสภาพจริงในปัจจุบัน (Reality) ว่าปัญหาในปัจจุบัน คืออะไร มีวิวัฒนาการจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ภาษาวฒนธรรม หรือความเชื่อมาอย่างไร และมุ่งไปถึงจุดที่ควร

จะเป็นไปได้ในอนาคต ซึ่งไม่สามารถทำนายได้ ดังนั้นความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ 2) ไม่สามารถกำหนดเวลา 3) ไม่สามารถกำหนดกิจกรรมล่วงหน้า

- การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชื่อว่า ผู้ด้อยโอกาสมีความสามารถที่จะคิดที่จะร่วมกันเป็นทีมได้
- การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะต้องเริ่มที่คนรู้สึกอย่างไรต่อปัญหา หรือความต้องการของตนไปสู่ การคิด เข้าใจ การกระทำ (Action) ซึ่งยังผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลง (Transformation) ทั้งในตัวเองและชุมชน ทั้งด้านปัญญา จิตใจ และในมิติด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อมอื่นๆ
- กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ประกอบไปด้วยการแสวงหาความรู้ และการกระทำจะดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และไม่สิ้นสุดในหนึ่งวงจรเท่านั้น กระบวนการนี้ต้องดำเนินต่อไป ตราบเท่าที่ผู้ด้อยโอกาสยังสามารถรวมกลุ่มกันได้
- ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า ภูมิปัญญาของนักวิชาการ

องค์ประกอบและลักษณะที่สำคัญของการมีส่วนร่วมในวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Sumyao)

- ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเป้าหมาย จะต้องเกิดจากการทำความเข้าใจการวิเคราะห์ปัญหา และการพยายามแก้ไขโดยคนในชุมชนเอง โดยที่นักวิจัยภายนอกชุมชนวิเคราะห์ สถานการณ์ / สภาพปัญหาตามแนวคิดและวิธีการของตนฝ่ายเดียว
- เป้าหมายสุดท้ายในการทำวิจัยคือ การเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างถอนรากถอนโคน เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เพราะฉะนั้นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงคือ ประชาชนในเป้าหมายของการวิจัยนั่นเอง
- การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เรียกร้องต้องการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและเต็มที่ของชุมชนตลอดกระบวนการของวิจัย ตั้งแต่ต้นจนจบคือ 1) การทำความเข้าใจและนิยามปัญหาของการวิจัย 2) การเลือกวิธีการแก้ปัญหา 3) การวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ 4) ทำกิจกรรมที่จะตามมาจากการวิจัย
- กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ต้องให้กลุ่มคนไร้อำนาจต่อตรงเข้ามามีส่วนร่วมในงานวิจัยด้วยเช่น คนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ คนยากไร้ คนที่ถูกกดขี่และคนชายขอบของสังคม
- กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะก่อจิตสำนึกในหมู่ประชาชนเกิดความหวงแหนทรัพยากรต่างๆ ของตน และมุ่งสู่การพึ่งตนเอง
- การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ทำให้การวิเคราะห์ความเป็นจริงในสังคมได้แม่นยำขึ้น
- นักวิจัยภายนอกเป็นเพียงผู้มาส่วนร่วมที่ทุ่ทุ้ง เป็นผู้อำนวยการความสะดวก เป็นผู้ร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการวิจัย

๖. ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยพลังการผลิตและ ความสัมพันธ์การผลิต

พลังสุดท้ายที่กำหนดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงปฏิวัติของสังคมทั้งปวงคือรูปแบบการผลิต ซึ่งเป็นเอกภาพของด้าน 2 ด้าน ระหว่าง 1) พลังการผลิต 2) ความสัมพันธ์การผลิต

ความขัดแย้งระหว่างพลังการผลิตกับความสัมพันธ์การผลิตเป็นมูลเหตุแห่งการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงปฏิวัติของรูปแบบการผลิต และก็เป็นมูลเหตุพื้นฐานแห่งการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงปฏิวัติของ "ลักษณะของสังคม" ทั้งหมด

ด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้งระหว่างพลังการผลิตกับความสัมพันธ์การผลิต จึงเป็นความขัดแย้งพื้นฐานของ "รูปแบบสังคม" ทั้งปวง

เพื่อที่จะรับรู้กฎวิสัยของกระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์สังคมอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ จำเป็นจะต้องศึกษาค้นคว้าให้กระจ่างชัดว่า

1. เหตุใดแบบวิธีการผลิต จึงเป็นพลังที่กำหนดการพัฒนาของสังคม
2. การพัฒนาของความขัดแย้งระหว่างพลังการผลิต และความสัมพันธ์การผลิต เป็นอย่างไร ? และนำไปสู่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลง "รูปแบบการผลิต" และ "ลักษณะของสังคม" อย่างไร?

พลังการผลิต

เมื่อนมนุษย์จะทำการผลิตวัตถุปัจจัยต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้เครื่องมือการผลิตที่เหมาะสม การรวมตัวกันระหว่าง ผู้ทำการผลิต (แรงงาน) กับ ปัจจัยการผลิต ที่ใช้ทำการผลิต กลายเป็น "พลังการผลิตของสังคม" ดังนั้น "พลังการผลิต" ก็คือ แรงงานของมนุษย์ (ซึ่งรวมถึงทักษะและความชำนาญ) ที่นำ "ปัจจัยการผลิต" มาทำการผลิตนั่นเอง

ปัจจัยการผลิต ได้แก่ เครื่องมือการผลิต ที่ดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ลำธาร แหล่งแร่ วัตถุดิบสิ่งก่อสร้างเพื่อการผลิต เครื่องมือการสื่อสารคมนาคม เป็นต้น (ในปัจจุบันยังรวมถึงความสามารถในการประดิษฐ์คิดค้นและทรัพย์สินทางปัญญาด้วย) ในบรรดาปัจจัยการผลิตเหล่านี้ เครื่องมือการผลิต มีความสำคัญที่สุด อีกทั้งยังเป็นเครื่องชี้วัดระดับแห่งการพัฒนาของ "พลังการผลิต" ของสังคม และสมรรถภาพของมนุษย์ในการดัดแปลงธรรมชาติ ในประวัติศาสตร์ การที่สังคมแต่ละยุคสามารถพัฒนาพลังการผลิตได้สูงกว่าสังคมยุคก่อนหน้านั้น ก็เพราะได้ใช้ (หรือสามารถใช้) เครื่องมือการผลิตที่ก้าวหน้ากว่าในการผลิตนั่นเอง

รากฐานเศรษฐกิจ และ โครงสร้างชั้นบน

ความขัดแย้งระหว่างพลังการผลิตกับความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นสาเหตุสำคัญของการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง “ความขัดแย้งระหว่างรากฐานเศรษฐกิจกับโครงสร้างชั้นบน” ขณะเดียวกันการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างพลังการผลิตกับความสัมพันธ์ทางการผลิต ก็ต้องพึ่งพาอาศัยการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างรากฐานเศรษฐกิจกับโครงสร้างชั้นบนด้วยรูปแบบสังคมคือ ความเป็นเอกภาพของรากฐานเศรษฐกิจ และ โครงสร้างชั้นบน

รากฐานเศรษฐกิจ คืออะไร ?

แบบวิธีการผลิตนั้น มีเนื้อหาครอบคลุม 2 ด้านคือ “พลังการผลิต” กับ “ความสัมพันธ์ทางการผลิต” ความขัดแย้งระหว่าง พลังการผลิตกับความสัมพันธ์ทางการผลิตนี้ เป็นพลังที่กำหนดการพัฒนาของสังคม โดยการพัฒนาของพลังการผลิต มีบทบาทชี้ขาดในตอนท้ายสุดต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงปฏิวัติของรูปแบบสังคม

เมื่อ “พลังการผลิต” พัฒนาไปถึงขั้นที่แน่นอนหนึ่งแล้ว ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปฏิวัติ “ความสัมพันธ์ทางการผลิต” ไม่ช้าก็เร็ว และจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงปฏิวัติของระบอบการเมือง สังคม และรูปการจิตสำนึกของสังคมด้วย ซึ่งก็คือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปฏิวัติ “รูปแบบสังคม” ทั้งหมด

ดังนั้น รากฐานเศรษฐกิจ จึงเป็นผลรวมในด้านต่าง ๆ ของความสัมพันธ์การผลิตของสังคมที่แน่นอนในระยะประวัติศาสตร์ช่วงหนึ่ง ๆ นั่นเอง

ในระบอบทุนนิยม รากฐานเศรษฐกิจของระบอบทุนนิยม ก็คือผลรวมในด้านต่าง ๆ ของความสัมพันธ์การผลิตระบอบทุนนิยม ซึ่งครอบคลุมถึง

- ระบอบกรรมสิทธิ์ส่วนตัวในปัจจัยการผลิตของนายทุน
- ความสัมพันธ์ในฐานะปกครองและถูกปกครองของนายทุนกับกรรมกรในการผลิต
- ความสัมพันธ์ในการ แลกเปลี่ยน และ แบ่งปัน ของระบอบทุนนิยม

โครงสร้างชั้นบน คืออะไร ?

โครงสร้างชั้นบนก็คือ ระบอบการเมืองและกฎหมาย (ซึ่งสร้างขึ้นจากรากฐานเศรษฐกิจ) กับรูปการจิตสำนึกของสังคม ที่สอดคล้องกัน ทั้ง “ความสัมพันธ์ทางการเมือง” และ “ความสัมพันธ์ทางความคิด” ที่แน่นอนหนึ่ง ๆ ในสังคมของคนเรานั้นล้วนประกอบและก่อรูปขึ้นจาก “รากฐานเศรษฐกิจ” ที่แน่นอนหนึ่งทั้งสิ้น

ความสัมพันธ์ทางการเมืองของระบอบการเมืองชนิดต่าง ๆ จะแสดงออกมาในรูปของอำนาจรัฐ ระบอบกฎหมาย กองทหาร ตำรวจ ศาล การเคลื่อนไหวจัดตั้งของพรรคและฝ่ายต่าง ๆ ตลอดจนองค์การต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งก็คือกลไกรัฐและโครงสร้างทางการเมืองทั้งหมดนั่นเอง

ส่วนรูปการจิตสำนึกของสังคมนั้น มีเนื้อหาครอบคลุมถึงทัศนะทางการเมือง ทัศนะทางกฎหมาย ศีลธรรม ปรัชญา ศิลปะ และทัศนะทางศาสนา ของคนในสังคมเป็นต้น

ระบอบการเมือง กฎหมาย และรูปการจิตสำนึกของสังคมนี้ เชื่อมโยงกันอย่างแน่นแฟ้นระบอบการเมืองและกฎหมายของสังคมหนึ่ง ๆ ล้วนแต่ยึดถือเอาทัศนะสังคมและระบบความคิดที่แน่นอนหนึ่งเป็นสิ่งที่ชี้นำ

๗. การคิดอย่างเป็นระบบ (System Thinking)

การคิดอย่างเป็นระบบเป็นส่วนหนึ่งของหลัก 5 ประการ ตามแนวคิดในการพัฒนาองค์กรของการเรียนรู้ของ Dr.Peter Senge ซึ่งได้แก่

1. รูปแบบความคิด/จิตใจ (mental model)
2. ความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล (personal mastery)
3. การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน (shared vision)
4. การเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นทีม (team learning)
5. การคิดอย่างเป็นระบบ (system thinking)

การ(ฝึก)คิดอย่างเป็นระบบ มีอยู่ด้วยกัน 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 : ขั้นความรู้ (knowledge) หรือประสบการณ์ จริงๆ แล้วจะเรียกว่าฝึกก็ไม่ถูกเพราะขั้นตอนนี้ก็คือขั้นตอนของการเรียนรู้ (หากยังไม่รู้) เพราะความรู้จะเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้เกิดการคิดที่มีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 2 : ขั้นการฝึกจินตนาการ จำลองเหตุการณ์ทางความคิด (simulation by thinking) ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญหรือหัวใจ (core) ของการคิดอย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 3 : ขั้นนำไปปฏิบัติหรือทดลอง

[ย่อจากคอลัมน์ เส้นสายลายคิด โดย จีรพร แก้วสุขศรี คณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ประชาชาติธุรกิจวันที่ 01 และ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2548 ปีที่ 29 ฉบับที่ 3710 (2910)]

๘. การวิเคราะห์สวอต (SWOT analysis)

การบริหารเชิงกลยุทธ์ เป็นวิธีการบริหารที่คำนึงถึงความสอดคล้องเหมาะสมขององค์การกับสถานะแวดล้อม ฉะนั้นขั้นตอนสำคัญขั้นหนึ่งของการบริหารเชิงกลยุทธ์จึงเป็นการพิจารณาสถานะแวดล้อมภายนอกและภายในองค์กร หรือเรียกว่า การวิเคราะห์สวอต(SWOT analysis) ซึ่งมีการวิเคราะห์แยกแยะปัจจัยจากสถานะแวดล้อมต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยที่องค์กรสามารถควบคุมได้
 - 1.1 จุดแข็ง (Strengths)
 - 1.2 จุดอ่อน (Weaknesses)
2. ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุมขององค์กร
 - 2.1 โอกาส (Opportunities)
 - 2.2 อุปสรรค (Threats)

[ข้อมูลจาก : คอลัมน์แนะนำเครื่องมือ จดหมายข่าวประชาสังคม สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) ฉบับที่ 9 มีนาคม - เมษายน 2542]

บทที่ ๓

กระบวนการวิธีการดำเนินงานวิจัย

คณะทำงานวิจัยบ้านแม่ฮักพัฒนาได้ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรม ทั้งหมด 18 กิจกรรม ใช้เวลาทำงาน 1 ปีเศษ ดังมีรายละเอียดแสดงไว้ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ชี้แจงโครงการวิจัยเศรษฐกิจ ชุมชนของบ้านแม่ฮักพัฒนา

วัตถุประสงค์

- เพื่อประชาสัมพันธ์แก่ชาวบ้านแม่ฮักพัฒนาได้รู้เข้าใจถึงการทำโครงการวิจัยการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนบ้านแม่ฮักพัฒนา ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนและเข้ามามีส่วนร่วมตามลำดับกิจกรรมของงานวิจัย

วิธีการ ใช้เวทีประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน

กระบวนการ

- 1) หัวหน้าโครงการและผู้ประสานงานชี้แจง เป้าประสงค์ของการทำวิจัยแบบชาวบ้านทำวิจัยปัญหาของตนเอง ตอบข้อซักถาม ข้อสงสัยในเวทีประชุม
- 2) สนทนาเป็นรายบุคคลโดยคณะนักวิจัย
- 3) แจกเอกสารโครงการวิจัยฯ ฉบับย่อ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ชาวบ้านและคณะนักวิจัยจำนวน 72 คน

สถานที่ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านแม่ฮักพัฒนา

ผลที่ได้รับ

- ชาวบ้านแม่ฮักพัฒนาได้มีความเข้าใจเบื้องต้นถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรม
- ปัญหาของชุมชนคือ เรื่องหนี้สินครัวเรือนมาเป็นประเด็นศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาวิธีการแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมร่วมกันต่อไป

กิจกรรม 2 ประชุมอบรมความรู้พื้นฐานหลักคิด โครงสร้างเศรษฐกิจทุนนิยมโลกาภิวัตน์กับวิถีชีวิตชุมชน ชนบท (เปลี่ยนจาก ความรู้พื้นฐานแนวคิดเศรษฐศาสตร์ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิตของชุมชน)

วัตถุประสงค์

- เพื่ออธิบายพื้นฐานความคิดเศรษฐศาสตร์ ในยุคทุนนิยมโลกาภิวัตน์ที่เข้ามา เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตใกล้ตัว ง่ายแก่การทำความเข้าใจในระดับชาวบ้าน สามารถนำไปเป็นแนวทางการคิดวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจด้วยตนเอง

วิธีการ

- 1) นำเข้าสู่การทำวิจัย อธิบายหลักขั้นตอนการคิด 3 ขั้นตอนของงานวิจัยแบบชาวบ้าน
 - ขั้นตอนที่ 1 ขั้นความรู้ หรือประสบการณ์ คนทุกคนต่างมีของตัวเองอยู่แล้วเช่น การขับรถ หางของป่า เก็บเห็ด ขุดหน่อ ความชัดเจนของการทำงาน เลี้ยงชีพในรูปแบบต่างๆ
 - ขั้นตอนที่ 2 ขั้นจินตนาการคือ การคิดถอดสรุปจากประสบการณ์ให้เป็นความรู้ภูมิปัญญาเช่น การวางแผนเส้นทางของคนขับรถแท็กซี่ในกรุงเทพฯ, คนเก็บเห็ดเหาะบ้านแม่ฮักก่อนจะไปเก็บเห็ดจะคิดถึงประสบการณ์ที่สั่งสมคุ้นเคยว่าควรจะไปหาเห็ดที่ไหน อย่างไร เป็นต้น
 - ขั้นตอนที่ 3 ขั้นนำไปปฏิบัติหรือทดลอง อุปมาเช่น การทำวิจัยปัญหาหนี้สินครัวเรือน หลังจากได้ข้อมูลจากการสำรวจ วิเคราะห์หาสาเหตุปัญหาแล้ว ในขั้นตอนต่อไปก็นำมาทดลองหาวิธีแก้ไขที่เหมาะสมเช่น ต้องการลดต้นทุนการเกษตร เปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เป็นต้น
- 2) ใช้วิทยากรผู้มีประสบการณ์ทำงานมวลชน มีความเชี่ยวชาญสามารถอธิบายให้ความรู้ในด้านเศรษฐศาสตร์พื้นฐานแก่ชาวบ้านให้เข้าใจง่าย และเกิดจินตภาพ วิทยากรใช้วิธีกระตุ้นให้คณะนักวิจัยคิด และพูดจากปัญหาใกล้ตัว แล้วจัดหมวดหมู่หลักการคิดแบบวัตถุนิยมวิภาษวิธี (dialectics materialism)
 - 1) ความมียู่ของสรรพสิ่ง (วัตถุ / สสาร)
 - 2) สรรพสิ่งใดๆ ล้วนมีคู่ความขัดแย้งสองด้านหลักเช่น ดีกับไม่ดี คำกับขาว บวกกับลบ เป็นต้น
 - 3) สรรพสิ่งนั้นมีความปฏิสัมพันธ์กัน (ปัจจัยภายใน – เงื่อนไขภายนอก)
 - 4) สรรพสิ่งไม่หยุดนิ่งมีความเปลี่ยนแปลงตามกฎความเป็นอนิจจังของพระพุทธเจ้า
- 3) นิยามความหมายเศรษฐกิจตามความเข้าใจของคณะนักวิจัยชาวบ้านอธิบายความรู้เบื้องต้นตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองเรื่อง พลังการผลิตความสัมพันธ์ทางการผลิต นิยามศัพท์คำว่า อุปสงค์ อุปทาน ทุน กำไร แรงงาน สิทธิทรัพย์ และหนี้สินครัวเรือน โดยยึดโยงกับ โครงสร้างเศรษฐกิจทุนนิยมโลกาภิวัตน์
- 4) วิธีการแก้ปัญหานี้สินนั้น 3 แบบคือ
 - 4.1 การลดรายจ่าย 4.2 การเพิ่มรายได้ 4.3 การสร้างโอกาส

เครื่องมือที่ใช้

- 1) กระจายปฐพี + ปากกาเมจิ
- 2) เอกสารประกอบ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

คณะนักวิจัยชาวบ้าน

สถานที่ประชุม

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

ผลที่ได้รับ - คณะนักวิจัยชาวบ้านได้ปลูกฝังทัศนคติวิธีคิดเศรษฐศาสตร์พื้นฐาน การมองปัญหา
ความเปลี่ยนแปลงจากวิถีชีวิตใกล้ตัวที่มีความสัมพันธ์ กับระบบเศรษฐกิจ

กิจกรรมที่ 3 เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาสภาพหนี้สินในครัวเรือน ของชุมชนบ้านแม่ฮักฯ ครั้งที่ 1
วัตถุประสงค์

- เพื่อให้คณะนักวิจัยชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นสภาพรายรับ รายจ่าย
และหนี้สินของตนเอง มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

วิธีการ

- 1) ให้ แสดงความคิดเห็นความเข้าใจเรื่อง “สุข” กับ “ทุกข์”
- 2) นิยามเรื่องความทุกข์ กับความสุข ในความหมายทางพุทธศาสนา
- 3) แสดงภาพการตรัสรู้หลักอริยสัจ 4 ของพระพุทธเจ้า

เครื่องมือที่ใช้ 1) เครื่องฉายแผ่นใส 2) กระดาษปรีฟ + ปากกาเมจิก 3) เอกสารประกอบ

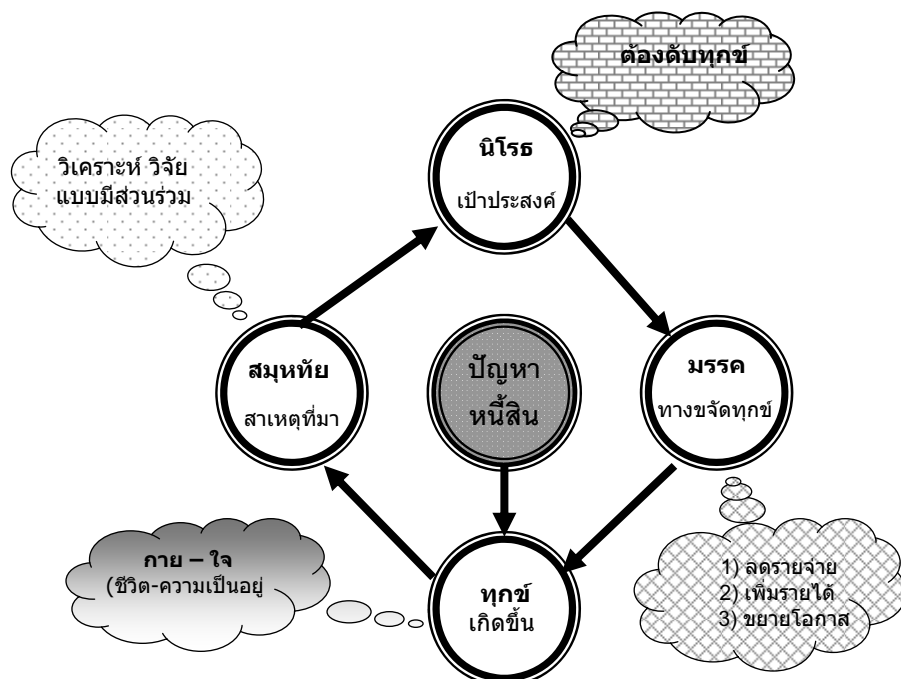
ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คณะนักวิจัยชาวบ้าน

สถานที่ ที่ทำการบ้านผู้ใหญ่บ้าน

ผลที่ได้รับ - นักวิจัยชาวบ้านได้แนวทางการคิดเชิงระบบตามหลักอริยสัจ ๔

(รูปที่ 3)

อริยสัจ ๔ ในการทำวิจัย

กิจกรรมที่ 4 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาสภาพหนี้สินครัวเรือน ของชุมชนบ้านแม่ฮัก พัฒนา (ครั้งที่ 2)
วัตถุประสงค์

- เพื่อให้คณณักวิจัยชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นสภาพรายรับ รายจ่าย และหนี้สินของตนเอง มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

วิธีการ / ขั้นตอน

- 1) การย้าทำความเข้าใจวิธีคิดจากเหตุไปหาผล ตามหลักอริยะสัจ ๔ ของพระพุทธเจ้า
4 ขั้นตอน องค์ความรู้ภูมิปัญญา แบบพุทธะ (ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน)
 1. ทุกข์ (เกิดขึ้น) คือความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ (อะไร?)
 2. สมุทัย (ตั้งอยู่) - รากเหง้าสาเหตุแห่งทุกข์ (ที่ไหน ?)
 3. นิโรธ (ความดับทุกข์) – แนวทางขจัดแก้ไขปัญห (อย่างไร?)
 4. มรรค (เจริญมรรค 8) คือ วิธีการแก้ความทุกข์ (ทำไม?)
- 2) แบ่งนักวิจัยเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มผู้หญิง(แม่บ้าน+เยาวชน) และ กลุ่มผู้ชาย อาชีพเกษตรกร ระดมความคิด ประสพการณ์ การแก้ไขปัญหานี้สินที่ผ่านมา

[กลุ่มทดสอบความเข้าใจ (ให้แต่ละกลุ่มคิดโจทย์เอง)]

กลุ่ม 1 ผู้หญิง-แม่บ้าน และเยาวชนดาวในฝัน โจทย์ รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

1. ทุกข์ (โจทย์เกิดขึ้น) รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย
2. สมุทัย (เหตุแห่งทุกข์)
 - 1) ส่งลูกศึกษาเล่าเรียน มีภาระต้องจ่าย ค่าเทอม อุปกรณ์เกี่ยวข้องกับการเรียนต่างๆและค่าใช้จ่ายประจำวัน

- 2) ค่าครองชีพในครัวเรือน ของอุปโภคบริโภคขึ้นราคา
- 3) หนี้สิน เช่น ธกส. สถาบันการเงินต่างๆ ต้องจ่ายเงินต้น และดอกเบี้ย

3. นิโรธ (แนวทางขจัดแก้ไข้ปัญหา)

- 1) ใช้จ่ายอย่างประหยัด
- 2) หารายได้พิเศษ เพื่อเพิ่มรายได้

4. มรรค (วิธีการแก้ไข)

- 1) เลือกซื้อของเท่าที่จำเป็น
- 2) ปลุกพืชสวนครัวอันดับแรกไว้กินเอง หากเหลือก็นำไปขายเพื่อเสริมรายได้ครัวเรือน
- 3) ไม่กู้หนี้ยืมสิน (สร้างหนี้ใหม่)
- 4) หางานพิเศษทำเช่น เย็บผ้า เย็บปักถักร้อย ผลิตภัณฑ์กระดาษสา จักสาน ทำขนมขาย เป็นต้น

กลุ่ม 2 ผู้ชาย - พ่อบ้าน และเยาวชนดาวในฝัน โจทย์ พืชผลราคาตกต่ำ

1. ทุกข์ (เกิดขึ้น) พืชผลราคาตกต่ำ

2. สมุทัย (เหตุแห่งทุกข์)

- 1) เพราะน้ำมันแพง
- 2) เพราะผลผลิตออกมากล้นตลาด กำลังซื้อน้อย
- 3) เพราะเศรษฐกิจโดยรวมตกต่ำ
- 4) เพราะรายได้ของผู้บริโภคมีไม่มาก อำนาจการซื้อจึงต่ำ
- 5) เพราะมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้นจากการยืมหมุนเงินใช้ เช่น สหกรณ์ออม

ทรัพย์ เครดิตยู เนียน หนี้เงินผ่อน ธกส. กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

3. นิโรค (แนวทางขจัดปัญหา)

- 1) ต้องประหยัดมัธยสธ ใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น
- 2) ลดต้นทุนการผลิต

4. มรรค (วิธีปฏิบัติ แก้ไข)

- 1) ลดการใช้ปุ๋ย สารเคมี หันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพแทน และหาวิธีลดการใช้สารเคมีกำจัดโรคแมลงลง
- 2) ปรับปรุง บำรุงรักษาพืชในสวน เช่น ตัดแต่งกิ่ง ถางหญ้าวัชพืช ทำกับดักแมลง
- 3) ศึกษาอบรมหาความรู้

เครื่องมือที่ใช้

- 1) เครื่องฉายแผ่นใส
- 2) กระดาษปรีฟ + ปากกาเมจิก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

คณะนักวิจัยชาวบ้าน

สถานที่

ที่ทำการบ้านผู้ใหญ่นบ้าน

ผลที่ได้รับ

- สมาชิกนักวิจัยชาวบ้านได้วิธีคิดจากเหตุไปหาผล ที่จะใช้เป็นพื้นฐานให้เกิดการรู้จักคิดวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย หรือแม้แต่นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ในระดับหนึ่ง

กิจกรรมที่ 5 สร้างแผนกระบวนการแบบมีส่วนร่วมจัดทำแบบสำรวจปัญหาเศรษฐกิจตามประเภท
วัตถุประสงค์

- เพื่อออกแบบสำรวจข้อมูลหนี้สิน รายรับ รายจ่ายในครัวเรือนแบบมีส่วนร่วมจากคณะนักวิจัยช่วยกันออกความคิดเห็น

วิธีการ

- 1) ใช้แบบสำรวจข้อมูลครัวเรือนของสภาพัฒน์ + พอช. เป็นแม่แบบ
- 2) เกณฑ์เยาวชนคนดาวในฝันเป็นผู้นำในการอภิปราย แก้ไขปรับปรุงในแต่ละหัวข้อ ในการทำแบบสอบถาม
- 3) ระดมความคิดเห็นนักวิจัยชาวบ้านช่วยกันออกแบบสำรวจตามหมวดประเด็นปัญหาที่ต้องการทราบ 3 หมวดคือ รายรับ รายจ่าย และหนี้สินครัวเรือน
- 4) กำหนดจุดหนักในการตั้งคำถามแบบสำรวจจะต้องเป็นเรื่องที่ดำรงอยู่จริง และข้อมูลที่ต้องการจะต้องมีการนำมาใช้ ในการแก้ปัญหาในอนาคต
- 5) แบ่งกลุ่มทดลองทำ เพื่อประเมินความยากง่าย
- 6) มอบหมายให้เกณฑ์เยาวชนคือ นายชัยยา เกื้อภัย น.ส.อนุสรณ์ ภูเรือน นายธงชัย เล็นปาน เป็นผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูลอย่างน้อยอาทิตย์ละครั้ง

เครื่องมือที่ใช้

- 1) เครื่องฉายแผ่นใส
- 2) กระดาษปรีฟ + ปากกาเมจิก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

คณะนักวิจัยชาวบ้าน

สถานที่

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

ผลที่ได้รับ

- ข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน ครัวเรือนของสมาชิกชุมชนบ้านแม่ฮักพัฒนา

กิจกรรมที่ 6 งานสำรวจเก็บข้อมูลครัวเรือน

วัตถุประสงค์

- เพื่อสำรวจเก็บข้อมูลรายรับ – รายจ่าย หนี้สินครัวเรือนของหมู่บ้าน

วิธีการ

- 1) เยาวชนอาสาสมัครกลุ่มดาวในฝันออกเคาะประตูทำการสำรวจเก็บข้อมูลครัวเรือน โดยแบ่งความรับผิดชอบกันเป็น 4 ปีก (ซอย)
- 2) แบ่งสายงานรับผิดชอบโดยใช้ลักษณะแผนผังหมู่บ้าน แบ่งเป็น 4 ซอยๆ หนึ่งมีเยาวชนทำงาน 2-3 คน
- 3) ให้ใช้เวลาว่าง ในวันหยุดเรียน และประสานเวลากับบุคคลในครอบครัวเป้าหมาย

เครื่องมือที่ใช้

- 1) คู่มือแบบสำรวจ
- 2) พาหนะประจำตัว รถเครื่องหรือรถจักรยาน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) อาสาสมัครจากกลุ่มเยาวชนดาวในฝัน 10 คน
- 2) ครอบครัวบ้านแม่ฮักพัฒนาหมู่ 9 ต.หนองแห้ง อ.สันทราย

ผลที่ได้รับ

- 1) ได้ข้อมูลรายรับ – รายจ่าย และหนี้สินครัวเรือนเพื่อดำเนินกิจกรรม
- 2) ประสิทธิภาพตรงของเยาวชนได้ช่วยยกระดับการรับรู้ปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือนชุมชน

กิจกรรมที่ 7 เวทีประชุมหมู่บ้านสร้างความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลเศรษฐกิจชุมชน

วัตถุประสงค์

- เพื่ออธิบายถึงความจำเป็นในการสำรวจเก็บข้อมูลครัวเรือน ประสานกับยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาค่าใช้จ่ายของหมู่บ้านตามนโยบายรัฐบาล และชี้ให้เห็นอนาคตของการทำวิจัย

วิธีการ

- 1) ใช้เวทีอภิปรายในการประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน
- 2) พ่อหลวงพรหมมินทร์นำข้อประชุมประจำเดือนของอำเภอสันทราย ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาค่าใช้จ่ายของหมู่บ้านตามนโยบายรัฐบาล มาชี้แจง พร้อมแจกคู่มือเศรษฐกิจพอเพียง
- 3) นำข้อมูลจากการสำรวจบางครอบครัวมากระตุ้นสร้างความมีส่วนร่วม เช่น ตัวเลข การใช้โทรศัพท์มือถือ น้ำยาปรับผ้านุ่ม การบริจาคทำบุญ ตัวเลขรวมค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับรายได้ครัวเรือน ส่วนค่าใช้จ่ายปุ๋ยเคมีด้านเกษตร แนวโน้มลดลง

เครื่องมือที่ใช้

เครื่องฉายแผ่นใส

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ชาวบ้านแม่ฮักพัฒนาทั้ง 4 บล็อก 70 คน

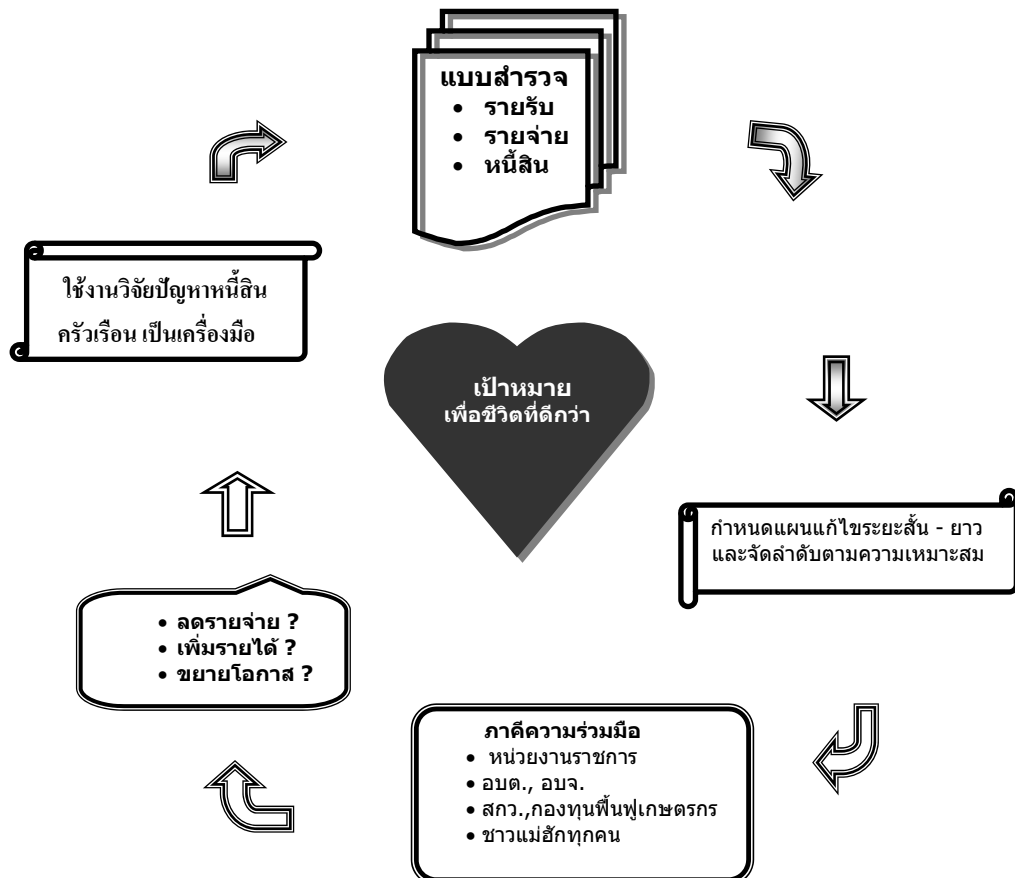
สถานที่

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

ผลที่ได้รับ

- 1) ชาวบ้านได้รู้ข้อมูลตัวเลขค่าใช้จ่ายของตัวเอง เป็นเงินสูงมากเมื่อคิดรวมกันทั้งปี
- 2) การซึมซับตัวเลขค่าใช้จ่ายที่ยึดโยงกับปัญหาการกู้หนี้ยืมสินของตัวเอง

แผนภูมิการจัดการความรู้ ในโครงการแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชนบ้านแม่ฮักพัฒนา

กิจกรรมที่ 8 ประชุมติดตามปัญหาอุปสรรคของสำรวจเก็บข้อมูล

วัตถุประสงค์

- เพื่อรับทราบปัญหาอุปสรรคของการทำงานสำรวจเก็บข้อมูล และสร้างความคุ้นเคยกับเยาวชน

วิธีการ

- 1) ให้เยาวชนสรุปปัญหาอุปสรรคของการทำงานสำรวจกรอกข้อมูล
- 2) แนะนำในการสำรวจควรใช้วิธีพูดคุย โดยพยายามกระตุ้นผู้ให้ข้อมูลพูด หรือเล่าเรื่องของตนเอง ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนในด้านต่างๆ ให้ฟัง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

อาสาสมัครกลุ่มเยาวชนดาวในฝัน และคณะนักวิจัย 20 คน

สถานที่
ผลที่ได้รับ

บ้านประธานแม่บ้านนาง สุพัตรา บุตรแก้ว

- 1) ได้รับทราบปัญหาอุปสรรคของเยาวชนคือ
 - 1.1 ปัญหาการเรียน การสอบกลางเทอม และกิจกรรม ทำให้ท้อแท้ไม่ได้เต็มที่
 - 1.2 ปัญหาการสำรวจเก็บข้อมูลแต่ละรายทำได้ช้า เนื่องจากข้อมูลที่ให้กรอกมีรายละเอียดมาก
- 2) เยาวชนผู้สำรวจได้ทราบปัญหา เป็นความรู้ที่ได้จากการทำงานสำรวจ

กิจกรรม 9 ศึกษาฐานชุมชนต้นแบบ

วัตถุประสงค์

- เพื่อได้เรียนรู้ประสบการณ์ตรงจากการศึกษาฐาน

วิธีการ

- 1) ไปดูงานที่ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง บ้านแม่โป่ง ต.ป่าไผ่ อ. ดอยสะเก็ด จ. เชียงใหม่ และศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ยั่งยืนภาคเหนือบ้านป่าจั่ว อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ใช้เวลาไป – กลับ ในวันเดียว
- 2) คณะนักวิจัยชาวบ้านได้ใช้ ทัศนะ หูฟัง สมองคิด จากของจริงที่ได้เห็น
- 3) วิทยากร (เฮียแดง หรือนายสุรชัย มรกตวิจิตรการ) บรรยายถึงกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินคือ 1) การเพิ่มรายได้ 2) การลดรายจ่าย 3) การสร้างโอกาส ของตัวเองโดยใช้หลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไขตามแนวทางพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียง
- 4) วิทยากร (นายโชคชัย สารากิจ) กระตุ้นวิธีคิด สร้างโอกาส แก้ปัญหาแบบพึ่งตนเอง โดยใช้แนวทางเกษตรอินทรีย์ธรรมชาติ

เครื่องมือที่ใช้

- 1) พาหนะดินทาง 2) วิทยากรผู้เป็นเจ้าของกรณีศึกษาบรรยายให้ฟัง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักวิจัยและชาวบ้าน

สถานที่

- 1) บ้านป่าไผ่ อ. ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่
- 2) ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ยั่งยืนภาคเหนือ บ้านดงพระพร อ. เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ผลที่ได้รับ

- คณะนักวิจัยและชาวบ้านได้ความรู้ จากประสบการณ์ตรง มีความเชื่อมั่นต่อการวิจัยว่า จะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของตนเองและชุมชนมากขึ้น

กิจกรรมที่ 10 ประมวลสรุปการไปศึกษาดูงานที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านป่าไผ่ อ. ดอยสะเก็ด จ. เชียงใหม่ และศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ยั่งยืนภาคเหนือ บ้านดงพระพร ต.ป่าจั่ว อ. เวียงป่าเป้า จ. เชียงราย

วัตถุประสงค์

- เพื่อทบทวนสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงาน และฉายภาพวิถีการใช้แนวทางเกษตรอินทรีย์วิถีลดต้นทุนการผลิตของกลุ่มเกษตรกรบ้านนาบัว ต.เรณู จ. นครพนม

วิธีการ

- 1) ฉายคลิป วิถีดี สารคดีแนวทางพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เรื่องแนวทางการแก้ไขหนี้สินของ นายสุรชัย มรกตวิจิตรการ (เฮียแดง),และแนวทางเกษตรอินทรีย์ลดต้นทุนการผลิตปลดเปลี่ยนหนี้สินของกลุ่มเกษตรกรคุ้มโสม อ.นาแก
- 2) เสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทบทวนการไปทัศนศึกษา

เครื่องมือที่ใช้

เครื่องฉายภาพ วิ ดี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

คณะนักวิจัยชาวบ้านแม่ฮักพัฒนา

สถานที่
ผลที่ได้รับ

ศาลาเอนกประสงค์บ้านแม่ฮักพัฒนา

1. ความตื่นตัวของการแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือน ตามเข็มมุ่ง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส จากตัวอย่างรูปธรรมของผู้ประสบความสำเร็จ
2. การพิจารณาถึงความเป็นไปได้กับ 2 สถานที่ ระหว่างศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงบ้านป่าไผ่ กับศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ยั่งยืนภาคเหนือ ที่สอดคล้องกับการนำมาเป็นต้นแบบประยุกต์ใช้เข้ากับความเป็นจริงของบ้านแม่ฮักพัฒนา
 - 2.1 ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงบ้านป่าไผ่ของ นายสุรัชย์ มรกตวิจิตรการ มีการเลี้ยงสัตว์ที่หลากหลายเช่นปลา หมูหลุม หมูป่า กบ เป็นต้น เหมือนกับการจัดการหรือเป็นการสร้างภาพนิทรรศการไว้ให้คนชม ซึ่งหากจะนำไป ปฏิบัติจริงให้เกิดดอกผล ใช้แก้ปัญหาเศรษฐกิจน่าจะเป็นการยากเกินกว่าชาวบ้านทำได้
 - 2.2 ศูนย์การเรียนรู้พัฒนายั่งยืนภาคเหนือของนายโชคชัย สารากิจ ได้นำเสนอการเลี้ยงหมูหลุม ต้นทุนต่ำเพียงอย่างเดียว ทีมวิจัยเข้าใจ เข้าถึง มีจินตภาพมองเห็นอนาคตชัดเจน ไม่ยากเกินความสามารถชาวบ้านทำได้ เพราะทุกคนต่างมีประสบการณ์เลี้ยงหมูเป็นทุนเดิมมาก่อน

กิจกรรมที่ 11 ประชุมติดตามงานสำรวจเก็บข้อมูลกับเยาวชน

วัตถุประสงค์

- เพื่อทราบความคืบหน้าการเก็บข้อมูลของเยาวชนและเล่าสู่กันฟังเรื่องวิถีชุมชนอดีต

วิธีการ

- 1) ใช้การนั่งล้อมวงกินข้าว สนทนาแบบกันเอง เล่าข้อมูลจากการพูดคุยสืบค้นเรื่องราววิถีชีวิตชุมชน
- 2) ให้เยาวชนสะท้อนปัญหาความยากลำบากในการทำสำรวจ
- 3) กำหนดให้รับผิดชอบข้อมูลเท่าที่ทำได้นำมาสู่เวทีวิเคราะห์ครั้งต่อไป

สถานที่ บ้านพักนางอินคำ บัวแก้วเกิด (ชอย 06)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เยาวชนที่ทำการสำรวจเก็บข้อมูล และแกนนำนักวิจัย

ผลที่ได้รับ

- 1) การซึมซับข้อมูลเรื่องราววิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนในอดีต
- 2) ได้รับทราบว่า ปัญหาการเรียนกิจกรรมของสถานศึกษาและกิจกรรมกลุ่ม ดาวในฝัน มีมากจนเยาวชนให้เวลาในการเก็บข้อมูลสำรวจไม่ได้เต็มที่

กิจกรรมที่ 12

วัตถุประสงค์

ประชุมสังเคราะห์ข้อมูลจากแบบสำรวจ

- เพื่อแสดงผลการรวบรวม ข้อมูล ภูมิประจักษ์ภาพพื้นที่ลุ่มน้ำ

วิธีการ

- 1) เยาวชนทุกคนที่เป็นผู้สำรวจ นำข้อมูลครัวเรือนของแต่ละคนมารวมกัน
นำเสนอต่อที่ประชุม ในแต่ละประเด็น
- 2) นำเสนอข้อมูลต่อคณะนักวิจัยและกลุ่มแม่บ้านที่สนใจโดยผู้นำเยาวชน
- 3) ให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น

เครื่องมือที่ใช้

- 1) เครื่องฉายแผ่นใส
- 2) กระดาษปรีฟ + ปากกาเมจิก

สถานที่

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

คณะนักวิจัย กลุ่มเยาวชนดาวในฝัน และกลุ่มแม่บ้าน

ผลที่ได้รับ

1. ได้ข้อมูลตัวเลขรวมของรายรับ รายจ่าย และหนี้สินครัวเรือนจากการสำรวจ
2. จากการได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นประมวลปัญหาพื้นฐานของหมู่บ้านมีดังนี้
 - 2.1 ปัญหาทางเศรษฐกิจ รายได้ไม่พอเพียงกับค่าครองชีพ โดยเฉพาะรายได้
จากการทำเกษตรกรรมพืชผลราคาตกต่ำ ต้นทุนปัจจัยการผลิตปุ๋ย ยาฆ่า
แมลงมีราคาแพง
 - 2.2 ปัญหาหนี้สินครัวเรือน
 - 2.3 ปัญหาสาธารณูปโภคพื้นฐานเช่น ถนนภายในหมู่บ้าน ไฟฟ้าตามถนน
ซอย โทรศัพท์ประจำบ้าน และตู้โทรศัพท์สาธารณะ เป็นต้น
 - 2.4 ปัญหาที่ดินเอกสาร สทก. ไม่สามารถแปลงเป็น นส.3 หรือโฉนดที่ดิน
(รัฐบาลทักษิณนโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุน สทก.ไม่อยู่ในเกณฑ์ทำได้)

2.5 ปัญหาที่ดินเพาะปลูกมีอินทรีย์วัตถุต่ำขาดความอุดมสมบูรณ์

2.6 ปัญหาสุขภาพที่อาจเกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมียาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง
ตกค้าง เนื่องจากสวนอยู่บริเวณเดียวกับที่พักอาศัย

กิจกรรมที่ 13 ประชุมวิเคราะห์ สภาพปัญหาหนี้สินในครัวเรือน วัตถุประสงค์

- เพื่อวิเคราะห์แบบการสำรวจปัญหาหนี้สินครัวเรือน ให้ผู้เข้าร่วมประชุมเกิด
ความตระหนักรู้สาเหตุของการเกิดปัญหา

วิธีการ

- 1) แกนนำเยาวชนเอาฐานข้อมูลครัวเรือน ที่ประมวลในแต่ละหมวดมาแสดงเป็น
แผ่นใส
- 2) สรุปปัญหาจากข้อมูล
 - 2.1 อาชีพและรายได้บุคคลในครัวเรือน
 - 2.2 ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน
 - 2.3 หนี้สินครัวเรือน
- 3) ร่วมกันวิเคราะห์รากเหง้าปัญหาตามทฤษฎีวิถีคิด
 - 3.1 จากหลักอริยะสัจ ๔ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค)
 - 3.2 วิเคราะห์โครงสร้างสังคม¹¹

เครื่องมือที่ใช้ สถานที่

- 1) เครื่องฉายแผ่นใส 2) วิทยากรกระบวนการ
ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

¹¹ อานันท์ กาญจนพันธุ์ "วิธีคิดวิจัยเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน"

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

คณะนักวิจัย และผู้สนใจในหมู่บ้าน

ผลที่ได้รับ

- ความรู้เบื้องต้นจากสาเหตุรากเหง้าของปัญหาหนี้สินครัวเรือนเพื่อเป็นแนวทางแก้ไขในระดับปัจเจก กลุ่ม และทั้งชุมชนในอนาคต

กิจกรรมที่ 14 ร่วมกันวิเคราะห์เจาะลึกข้อมูลสภาพปัญหา

กลุ่มที่ 1 ปัญหาหนี้สิน ทางด้านการเกษตร

วิธีการ ใช้กระบวนการแก้ไข ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส

ก. ลดค่าใช้จ่ายปุ๋ย ยาสารเคมีกำจัดโรคแมลงศัตรูพืช

- 1) ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ และสารสกัดจากสมุนไพรทดแทนสารเคมี
- 2) ทำกับดักแมลงวันทองจากภูมิปัญญา ในฤดูที่มะม่วงติดดอก
- 3) ทำน้ำหมักจุลินทรีย์ใช้แทนยาฆ่าหญ้าเช่นจากหน่อไม้ใช้ทำลายหญ้าคา น้ำหมักจากผลไม้ใช้กำจัดพืชทั่วไป

ข. เพิ่มรายได้

- 1) ปลูกพืชผักสวนครัวอินทรีย์
- 2) เลี้ยงหมูหลุมอินทรีย์
- 3) ทำปุ๋ยคอกอินทรีย์ชีวภาพขาย

ค. ขยายโอกาส

- 1) การศึกษาหาความรู้วิธีการทำปุ๋ยน้ำหมัก การเพาะจุลินทรีย์ การสกัดกลั่น และหมักสมุนไพรไล่แมลง การปลูกพืช – เลี้ยงสัตว์ด้วยวิธีเกษตรอินทรีย์ธรรมชาติ
- 2) การศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนบทเรียนกับบุคคล กลุ่มองค์กรเป้าหมายที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ

กลุ่มที่ 3 ว่างงาน

- ก. ลดหรือเลิกบริโภคของฟุ่มเฟือยสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นเช่น เหล้า บุหรี่
- ข. พยายามหางานทำ เพื่อสร้างรายได้ ไม่ให้เป็นภาระของคนอื่น
- ค. ขยายโอกาส ขวนขวายหาความรู้เพื่อประกอบอาชีพ

เครื่องมือที่ใช้

- 1) เครื่องฉายแผ่นใส
- 2) กระดาษปรีฟ และปากกาเมจิก

สถานที่

บ้านพักของ นายแก้ว โก้กระโทก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

คณะนักวิจัย และกลุ่มเยาวชนดาวในฝัน

ผลที่ได้รับ

- 1) กระแสความตื่นตัวที่จะใช้กระบวนการชุมชนแก้ปัญหาในด้านเศรษฐกิจ
- 2) ข้อมูลเพื่อจัดทำแผนกิจกรรมในระยะที่ 2

กิจกรรมที่ 15 และ 16 ประชุมวางแผน และลงมือทดลองปฏิบัติ

วัตถุประสงค์

- เพื่อได้แผนกิจกรรมไปปฏิบัติในการทำงานวิจัยในระยะทดลอง

วิธีการ

- 1) ใช้งานข้อมูลครัวเรือนมาเป็นแนวทางวางแผนงาน
- 2) ทำการทดลองแก้ปัญหาในภาคปฏิบัติ ตามแนวทาง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส
 - 2.1 ทดลองใช้สารสกัดจากสมุนไพรเช่น น้ำหมัก สะเดา เม็ดมันแกว น้ำกลั่นตะไคร้หอม ยาสูบ น้ำส้มควันไม้ ในสวนมะม่วง ลำไยและมะนาว

- 2.2 ทดลองปลูกผักสวนครัวปลอดสารในพื้นที่ประมาณไม่เกิน 1 ไร่ โดยไม่ใช้สารเคมีใดๆ ใช้แต่ ปุ๋ยคอกจุลินทรีย์ชีวภาพ และน้ำหมัก-กลั่นสมุนไพรไล่แมลง
- 2.3 ประสานการวิจัยเพื่อหาข้อสรุปมาวิเคราะห์ ร่วมกับโครงการเลี้ยงหมูลุม ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สสส.
- 2.4 ทดลองปลูกข้าวครั้งที่ 2 ด้วยวิธีเกษตรอินทรีย์ธรรมชาติ แปลงที่ 1 ใช้อินทรีย์ชีวภาพ 100 เปอร์เซ็นต์ แปลงที่ 2 ไม่เกิน 50 เปอร์เซ็นต์
- 2.5 ทดลองทำ และใช้น้ำหมักชีวภาพ แบบพึ่งตนเอง
- 2.6 ประสานกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนดาวในฝันเคลื่อนไหวณรงค์กำจัดแมลงวันทอง ด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน
- 2.7 ทดลองประหยัดโดยการออมเงินวันละบาท

เครื่องมือที่ใช้

- 1) เครื่องฉายแผ่นใส
- 2) กระดาษปรู๊ฟ และปากกาเมจิก

สถานที่ประชุม

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทดลอง

คณะนักวิจัย และครอบครัว

ผลที่ได้รับ

- 1) การทดลองที่มีผู้รับอาสาปฏิบัติในแต่ละส่วนงาน
- 2) การได้แกนนำดีเด่นในทีมวิจัย
- 3) การขยายผลต่อยอดจากกิจกรรมทดลองปฏิบัติ

กิจกรรมที่ 17 การเคลื่อนไหวรณรงค์ลดค่าใช้จ่ายบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือย และกระตุ้นความตระหนัก
สารพิษกับสุขภาพคน และสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อส่งเสริมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชน ให้รู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด
- 2) เพื่อให้ความรู้สร้างความตระหนักถึงสารพิษเคมีที่มีผลต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม แก่คนในชุมชน

วิธีการ

- 1) ใช้กิจกรรมรณรงค์ ทางสื่อวิทยุชุมชน เวลา 1 เดือน
- 2) ปั่นจักรยานเคาะประตูบ้าน นำความรู้ให้ครัวเรือน

เครื่องมือที่ใช้

- 1) การประชาสัมพันธ์ทางวิทยุชุมชน
- 2) ใบปลิวแผ่นพับ รูปภาพ
- 3) จักรยาน

ผู้เข้าร่วม กลุ่มเยาวชนดาวในฝัน และทีมนักวิจัยชาวบ้าน

ผลที่ได้รับ

- 1) คาดว่าการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางสื่อตลอดระยะเวลา 1 เดือน จะช่วยให้เกิดสำนึกการประหยัดลดการบริโภคของฟุ่มเฟือย เช่น ขนมขบกรอบ สุรา บุหรี่ การเล่นเกมได้ระดับหนึ่ง
- 2) ความตระหนักถึงพิษสารเคมีจากยาฆ่าหญ้า ยาฉีดกำจัดศัตรูพืช ที่ออกฤทธิ์สะสมอยู่ในร่างกาย ทำให้เกิดโรคต่างๆ เช่น ผื่นคัน ทางเดินหายใจ เส้นเลือด ความดันโลหิต โรคไต เป็นต้น

กิจกรรมที่ 18 การเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้การนำแนวทางพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัว กับการนำมาปฏิบัติเข้ากับสภาพความเป็นจริงของบ้านแม่ฮักพัฒนา

วัตถุประสงค์

- เพื่อได้เอกภาพชุดความคิดมาทดลองแก้ปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือนตามแนวพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีการ ใช้การประชุมระดมความคิด

เครื่องมือที่ใช้

- 1) เอกสารคู่มือแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) เครื่องฉายแผ่นใส

ผู้เข้าร่วม ทีมนักวิจัย

ผลที่ได้รับ

- 1) วิธีการรูปธรรม ลดรายจ่าย, เพิ่มรายได้, ขยายโอกาส
- 2) การดำเนินงานบนพื้นฐานของการทำเกษตรอินทรีย์ธรรมชาติ
- 3) การแบ่งงานรับผิดชอบในแต่ละข้อประเด็น
- 4) ความเหมาะสมของการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน

ไปถอดสรุปงานที่ อ.ไชยปราการ

กิจกรรมที่ 19 การถอดสรุป และวางแผนหลังงานวิจัย วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อถอดสรุปการดำเนินงานวิจัยในภาพรวมทั้งหมด
- 2) เพื่อทำแผนปฏิบัติการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ตามแนวทาง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส หลังงานวิจัยเสร็จสิ้น

วิธีการ

- 1) ใช้การประชุมนอกสถานที่ อำเภอไชยปราการ นอกจากจะใช้บรรยากาศสรุปงานแล้ว ยังพ่วงโอกาสไปทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายเลี้ยงหมูหลุม และสมุนไพรอีกด้วย
- 2) ช่วยกันกำหนด วางแผนการทำงานต่อเนื่องหลังงานวิจัย

ผู้เข้าร่วม ทีมนักวิจัย และแกนนำเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ อำเภอไชยปราการ

ผลที่ได้รับ

- 1) ข้อเสนอแนะวิจัยที่ได้ดำเนินการมาทั้งหมด
- 2) การวิเคราะห์ประเมินผลร่วมกันถึงการบรรลุวัตถุประสงค์จากงานวิจัย

กิจกรรมที่ 20 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ “การวางแผนแก้ปัญหาหนี้สิน ด้วยการเลี้ยงหมูหลุม” ของกลุ่มเกษตรกรธรรมชาติ จ.ลำพูน (งานขับเคลื่อนไปสู่ตัวอินทรีย์กิจกรรมนอกแผนงานวิจัย)
วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาแผนวิธีแก้ปัญหาหนี้สินโดยใช้งานเลี้ยงหมูหลุมตามวิธีเกษตรกรธรรมชาติ

วิธีการ

- 1) คูงานในโครงการศูนย์เรียนรู้เกษตรธรรมชาติ บ้านห้วยขั่ว ต. เวียงยอง อ. เมือง จ. ลำพูน ของ นายพงษ์พันธ์ นันทขว้าง (อดีตผู้ช่วยเกษตรจังหวัดลำพูน และ เชียงใหม่) ที่ใช้บริเวณบ้าน 3 งาน เลี้ยงสัตว์อยู่ 16 ชนิด เช่น หมู เป็ด ไก่ นก กระต่า ปลา กบ ห่าน วัว แกะ เป็นต้น
- 2) ฟังคำบรรยาย และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เลืงหมูอย่างไรให้มีรายได้ 10,000 บาท ต่อ เดือน โดย นายพงษ์พันธ์ ได้แนะนำไว้ดังนี้
 - 2.1 เลืงหมู 25 ตัว ทอยปล่อยลงคอกๆ เดือนละ 5 ตัว รอบระยะเลืง 6 เดือน
 - 2.2 เลืงด้วยอาหารหมักจุลินทรีย์สูตร 100 - 4 - 1 เฉลี่ยต้นทุนค่าอาหารต่อกิโลกรัม 2.70 บาท จะช่วยประหยัดต้นทุนการเลืงกว่าหมูที่เลืงตามปกติ 60 – 70 % (เวลา 5 เดือนเฉลี่ยหมูกินอาหาร 250 – 270 กิโลกรัม)
 - 2.3 การจับหมูขายให้ทยอยจับรุ่นเดือนละ 5 ตัว เดือนที่ 6 ให้ล้างคอก ตักปุ๋ยคอก ชีวภาพ (เชื้อราขาว) ออกกองตากไว้ในที่ร่ม หากไม่นำไปใช้ลดต้นทุนซื้อปุ๋ยเคมี ก็ให้บรรจุกระสอบ 20 กก. ขายกระสอบละ 70 – 100 บาท
(ปริมาตรคอก 1.5 x 3 x 0.4 เมตร / คอก 5 ตัว ได้ปุ๋ยคอกชีวภาพ 500 กก.)

ผู้เข้าร่วม ผลที่ได้รับ

ทีมักวิจัยที่ทำการทดลองเลืงหมูหลุม ร่วมกับเครือข่ายปศุสัตว์อินทรีย์

- 1) ทีมักวิจัยได้กำลังใจมองเห็นอนาคต จากการเลืงหมูหลุมมาช่วยแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับ การลดค่าใช้จ่าย เพิ่มรายได้
- 2) การนำความรู้จากประสบการณ์ของผู้ทำก่อน มาประสานกับสิ่งที่ตนเอง กำลังทำอยู่ เป็นการเสริม กำลังใจแก่ทีมักวิจัยได้อย่างดี

ทีมักวิจัยไปร่วมแลกเปลี่ยนที่ศูนย์เรียนรู้เกษตรธรรมชาติ ลำพูน

บทที่ ๔

ผลการดำเนินงานวิจัย

1. บริบท

1.1 ชุมชนอดีตก่อนอพยพ

ชุมชนบ้านเกียงคาเก่า บ้านเกียงคาเก่า บ้านสบโป่ง บ้านหนองผำ บ้านดินตอก บ้านห้วยคอม ผาแตก รวม 7 หมู่บ้าน สมัยนั้นมีอยู่ประมาณ 200 หลังคาเรือน จากคำสัมภาษณ์ เล่าเรื่องราวบางส่วน¹² นำเรื่องราวมาปะติดปะต่อกันพอจินตภาพได้ว่า ชุมชนเดิมตั้งอยู่ที่ราบหุบเขาติดกับแม่น้ำกวังและแม่น้ำสาขาย่อย ห้วยคอม ห้วยคัง แต่ละหมู่บ้านมีอยู่ไม่กี่สิบหลังคาเรือน อยู่รวมกันเป็นปึกแต่ละปึกส่วนใหญ่จะเกี่ยวคองเป็นเครือญาติ สืบสกุลเช่น บัวแก้วเกิด, บัวคาบทิพย์, อุ่มนาง, บุตรแก้ว บันเทิง บุญช้างเผือก บัวชื่นบาล เป็นต้น

สภาพแวดล้อมทั่วไปของหมู่บ้านอยู่ท่ามกลางธรรมชาติร่มรื่น เป็นชนบทท้องนาอิงแอบป่าเขา ชาวบ้านทั้งหมดหาเลี้ยงชีพด้วยการทำนา ทำสวน หากินกับป่า ทั่วครอบครัวต่างปลูกข้าวและตำข้าวกิน เพราะไม่มีโรงสีข้าว¹³ หมู่บ้านแม้จะไม่มีไฟฟ้าใช้ คนรวยหรือจนก็มีความสุขเหมือนกัน ผู้ที่มีฐานะดีที่สุดระดับชวากลาง¹⁴ ก็คือ ผู้ที่มีควาย และช้างมาก¹⁵ รวยมากที่สุดมีที่ดินไม่เกิน 50 ไร่ ส่วนผู้ที่จนที่สุด เป็นชาวนารับจ้างก็มีอยู่บ้าง แต่ไม่มีใครเป็นหนี้¹⁶ ด้านการศึกษามีโรงเรียนชั้นประถม 4 อยู่ 1 โรง ที่บางวันมีครูคนเดียวเหมาสอนทั้งสี่ชั้น¹⁷ ส่วนในการทำนาปลูกและเกี่ยวข้าวจะมีประเพณีเอามือลงแขกช่วยเหลือกัน¹⁸ งานวัดงานบุญชาวบ้านจะอาสาช่วยกันคนละไม้ละมือ สมัยนั้นชาวบ้านมีความรักสามัคคีกันดี ไม่มีการแข่งกันกินกันใช้เหมือนเช่นทุกวันนี้¹⁹

“เคยทำงานเป็นช่างภาพของชลประทานเมื่อเกือบ 30 ปีที่แล้ว เขาส่งมาถ่ายรูปทำผังแปลงที่ดินตอนนั้นแห้งแล้ง มีแต่ป่าเหียง ป่าติง หล้าสาบเสือ พูดถึงห้วยสัก ใครๆ ก็จะนึกถึงป่าแพะ ที่แห้งแล้ง ไม่น่าจะทำการเพาะปลูกอะไรได้”²⁰

¹² ดูเชิงอรรถ สัมภาษณ์

¹³ สัมภาษณ์ นายสุทัศน์ นามเมือง

¹⁴ อานันท์ กาญจนพันธุ์ วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน “การวิเคราะห์ชนชั้นสังคมชาวนาในชนบท”

¹⁵ โชคชัย สาระกิจ อาจารย์ผู้ชำนาญการเลี้ยงหมูหลุมอินทรีย์ได้เล่าเรื่องมุขปาฐกว่า ลูกน้อย บ้านผาแตก ต่ำบดลงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด เป็นคนขยัน ประหยัดสุดๆ มีความคิดที่ไม่เหมือนใคร แก่ปลูกกล้วยมาก ถึง 30 ไร่ เพื่อตัดใบตองขาย จนร่ำรวยมีเงินมากจึงซื้อช้างมาเลี้ยงเพื่อรับจ้างลากไม้ได้หลายตัว ต่อมาไม่นานลูกน้อยถูกช้างตกล้มเหยียบตาย

¹⁶ คำสัมภาษณ์ นางพรณี กลิ่นคง บุตรสาวนายดา แก้วอภัย เป็นคนที่มีฐานะดีที่สุดคนหนึ่งของหมู่บ้าน

¹⁷ สัมภาษณ์ นางบุญศรี บัวชื่นบาล

¹⁸ คำสัมภาษณ์ นายสุข นามเมือง

¹⁹ สัมภาษณ์ นางอินคำ บัวแก้วเกิด

²⁰ สัมภาษณ์ นายมานพ สง่ากุล

“พอมายูที่นี้มีสมบัติติดตัวมาไม่มาก โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือทำกิน เช่นวัว ควาย เกวียน แอก ไถ ขยักกันไปเป็นส่วนใหญ่ เพราะพิจารณาเห็นว่าที่ห้วยอ้อไม่เหมาะกับการประกอบอาชีพ ทำไร่ไถนาแบบบ้านเก่า”

1.2 บ้านแม่ฮักพัฒนา ปัจจุบัน

นับตั้งแต่ได้เข้ามาอยู่ในพื้นที่จัดสรรบริเวณเขตป่าสงวนห้วยอ้อ โดยกรมชลประทานภายใต้โครงการพระราชดำริเขื่อนแม่วงก์ จวบจนมีคนจากที่แห่งอื่นได้อพยพเข้ามาอยู่ร่วมในลักษณะซื้อสิทธิทำกิน (ตามระเบียบของกรมป่าไม้ สทก. ไม่สามารถซื้อขายจำหน่ายแจกได้) ทำให้ชุมชนขยายตัวมีจำนวนคน และครัวเรือนปริมาณเพิ่มมากขึ้น เวลาต่อมาจึงได้มีการแยกบ้านแม่ฮักออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือบ้านแม่ฮักพัฒนาหมู่ 9 และบ้านแม่ฮักพัฒนาเฉลิมพระเกียรติหมู่ 11 พร้อมกับการตั้งโฉมพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน เริ่มจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 6 เป็นต้นมา จนถึงนโยบายประชานิยมของรัฐบาลไทยรักไทย ความเจริญจึงเป็นเงื่อนไขจากภายนอกเปลี่ยนสภาพชนบทชายขอบที่มีวิถีครองการผลิตแบบชาวนามากลายเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรมนิยม บริโภคแทบจะทุกอย่างไม่ต่างจากสังคมเมือง

ในอีกด้านของอัตวิสัย ความเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในรูปการจิตสำนึกแบบชาวนายังคงมีอยู่วัฒนธรรมชุมชนมีลักษณะกำลังดั่งตัวอย่างเช่น การใช้ตอกพลาสติกมัดของ ขณะที่พ่อแก่แม่เฒ่ายังคงจักตอกไม้ไผ่ คนเก็บเห็ด หน่อไม้ สมุนไพรจากป่า ผู้หาหินกับการขุดปูจับปลา คนรับจ้างทั่วไปต่างมี โทรศัพท์มือถือใช้ เป็นเครื่องมือสื่อสารแทบทุกคน ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าบ้านแม่ฮักได้เปลี่ยนไป จากที่เคยเป็นหมู่บ้านชายขอบช่วงก่อนอพยพ พัฒนาเป็นหมู่บ้านถึงชายขอบในอีกคุณภาพหนึ่ง ในยุคทุนนิยมโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ การบริโภคแบบไร้พรมแดน²¹ อันเกิดขึ้นเช่นเดียวกับอีกนับหมื่นหมู่บ้านในประเทศไทย หรือแม้แต่หลายล้านหมู่บ้านในประเทศด้อยพัฒนานั่นเอง²²

2. จังหวะก้าวการทำงาน

จังหวะก้าวที่หนึ่ง การสร้างเอกภาพทางความคิดของคณะทำงานได้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันรอบกันโอกาสต่างๆ ทั้งนี้ด้วยองค์ประกอบของคณะนักวิจัยชาวบ้านมีข้อจำกัดในด้านการศึกษา แต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคสำหรับการทำงานวิจัย เนื่องจากคณะทำงานทุกคนต่างมีต้นทุนทางปัญญาสั่งสม ฉะนั้นความมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำจึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดกิจกรรมต่างๆดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

²¹ Vandana Shiva “Economic globalization has become a war against nature and the poor”

“โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจกลายเป็นสงครามอันหนึ่ง ซึ่งต่อสู้กับธรรมชาติและความยากจน”

²² Shinichi Shigetomi “Changing villagers' economy in developing countries under the globalization”

จังหวะก้าวที่สอง การเคลื่อนไหวประชาสัมพันธ์แก่สมาชิกชุมชน นับเป็นข้อดีของหมู่บ้านที่มีต้นทุนได้เคลื่อนไหวกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์มาโดยตลอด ในระดับชาวบ้านเองก็ค่อนข้างจะคุ้นชินกับการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลของบุคคล หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะในการเป็นแหล่งข้อมูลชุมชนเข้มแข็งสนองนักวิจัยและผู้ที่ทำวิทยานิพนธ์มากหน้าหลายตา แต่คำถามที่คณะนักวิจัยต้องตอบให้ความกระจ่างแก่ชาวบ้านได้หายสงสัยก็คือ ทำวิจัยๆ แล้วจะได้อะไร ? ซึ่งก็ต้องใช้เวลาอธิบายบ่อยๆ จนกว่าจะตกผลึกเข้าใจ ให้ความร่วมมือกับโครงการวิจัย

จังหวะก้าวที่สาม การศึกษาวิธีคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำหน้าที่นักวิจัยชาวบ้านที่ดี ซึ่งคณะทำงานบางคนเคยได้ผ่านการอบรม ทฤษฎีวิธีคิดกระบวนการระบบ (system thinking)²³ มาก่อน ฉะนั้น ในการทำวิจัยนี้สินคร้วเรือนนี้ จึงได้นำประสบการณ์มาประสานใช้ร่วมกับหลักอริยะสัจ 4 และ กฎแห่งปฏิจาสุมุปาต (อิทัปปายตา)²⁴ จากแก่นพุทธธรรมเป็นแนวทาง

จังหวะก้าวที่สี่ สร้างแบบสำรวจข้อมูลแบบมีส่วนร่วมของทีมนักวิจัยชาวบ้านช่วยกันแสดงความคิดเห็นปรับปรุงจากแบบสำรวจของสภาพัฒนาฯ ใช้เป็นตุ๊กตาให้มีความสอดคล้องกับเรื่องของหมู่บ้าน

จังหวะก้าวที่ห้า ปฏิบัติการสำรวจ สัมภาษณ์ ซักถามพูดคุย ฟัง เรื่องเล่าเกร็ดชีวิตในด้านต่างๆ ของชุมชน ประมวลเป็นผลข้อมูล

สรุปแบบสำรวจข้อมูลเศรษฐกิจครัวเรือน

▶ จำนวน ครัวเรือนทั้งหมด	241	ครอบครั้ว
▶ สำรองได้	187	ครอบครั้ว
▶ คิดเป็นค่าเฉลี่ย	77.5	เปอร์เซ็นต์

²³ ชัยวัฒน์ ติระพันธ์ " วิธีคิดกระบวนการระบบ (system thinking)"

²⁴ ชัยวัฒน์ ติระพันธ์ " หลักอิทัปปายตา อันเป็นกฎที่ยิ่งใหญ่ที่สุด เป็นเรื่องการฟังอิงกันของปัจจัยต่างๆ ที่เชื่อมโยงกระทบถึงกันและกันหมด และเมื่อเหตุปัจจัยดังกล่าวได้มาพบพานพร้อมกัน "สิ่ง" นั้นจึงอุบัติขึ้นมา"

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 สมาชิกครัวเรือน*

สมาชิกในครัวเรือน	จำนวน / คน
1. เพศชาย	422
2. เพศหญิง	389
3. เด็กก่อนวัยเรียนจำนวน	27
4. อยู่ในวัยศึกษาจำนวน	132
5. ผู้อาศัยนอกสำมะโนครัว	17
6. ผู้พิการ	1

หมายเหตุ * เป็นตัวเลขตามยอดจำนวนครัวเรือนที่สำรวจได้

1.2 ที่ทำกิน

ลักษณะการถือครอง	จำนวน / ราย
1. เจ้าของสิทธิ์ที่ดิน สทก. ที่ราชการจัดให้	102
2.เช่าสิทธิทำกิน / อยู่อาศัย	71

1.3 อาชีพ

อาชีพ	จำนวน / คน
1. เกษตรกรปลูกพืช	25
2. เกษตรกร เลี้ยงสัตว์	17
3. ผสมผสาน (ปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์)	18
4. ประมง (เลี้ยงปลา)	7
5. ค้าขาย	36
6. รับราชการ	17
7. ลูกจ้างราชการ	14
8. ทำงานบริษัทเอกชน	22
9. รับจ้างงานก่อสร้าง	6

10. รับจ้างโรงงาน	14
11. รับจ้างทั่วไป	230
12. รับจ้างเหมางานในครัวเรือน	6
13. บริการ	12
14. จ้างตัวเอง	6
15. ธุรกิจส่วนตัว	4

1.4 ประเภททำการผลิต

ประเภท	จำนวน / คน
1. ทำสวนปลูกพืชยืนต้น	57
2. ทำสวนพืชล้มลุก	2
3. ทำนา	9
4. เลี้ยงสัตว์บกเพื่อการค้า	8
5. ประมง (เลี้ยงปลา)	7
	77

สรุปอาชีพ

1) งานกินเงินเดือนและรับจ้างขายแรงงาน	230	คน
2) ค้าขาย	36	คน
3) เกษตรกร	77	คน

2. รายได้

ประเภท	จำนวนเงิน / บาท
1. เกษตรกรรม (ปลูกพืช)	482,745
2. เกษตรกรรม (เลี้ยงสัตว์)	600,000
3. ปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์	370,025
4. ค่าขาย	3,037,000
5. ผสมผสาน เกษตรกรรม + เลี้ยงสัตว์	53,000
6. รับราชการ	883,200
7. ลูกจ้างของทางราชการ	360,000
8. ทำงานบริษัทเอกชน	1,236,000
9. รับจ้างงานก่อสร้าง	60,000
10. ลูกจ้างโรงงาน	420,000
11. รับจ้างทั่วไป	7,809,870
12. บริการ (ตัดผม, ซ่อมรถ)	344,045
13. หาของป่าขาย	37,530
14. กิจการส่วนตัว (จ้างตัวเอง)	353,000
	16,012,635

สรุปประมาณรายได้

1) งานเงินเดือน + รับจ้างขายแรงงาน	9,045,870	บาท
2) ค่าขาย	3,037,000	บาท
3) เกษตรกรรม	1,452,770	บาท
4) อื่นๆ	734,575	บาท
รวม	14,270,215	บาท

3. ค่าใช้จ่าย

3.1 การผลิตทางการเกษตร

ประเภท	จำนวนเงิน / บาท
1. ปุ๋ยเคมี	631,700
2. สารเคมีวัตถุออกฤทธิ์	139,180
3. ฮอร์โมนเสริม	1,000
4. อาหารสัตว์	400,000
	1,171,880

3.2 อุปโภคบริโภค

ประเภท	จำนวนเงิน / บาท
1. ผัก	555,400
2. ผลไม้	414,020
3. ข้าวสาร	834,713
4. เนื้อสัตว์ (หมู, วัว, ควาย, ไก่ ฯลฯ)	894,230
5. อาหารทะเล	243,220
6. ขนมน	1,472,540
7. ไข่	139,606
8. พริก/หอม/กระเทียม	94,340
9. น้ำมันพืช	140,346
10. น้ำตาลทราย	69,518
11. น้ำปลา	102,439
12. เกลือ	22,743
13. ผงชูรส	46,750
14. อาหารกระป๋อง	109,368
15. น้ำดื่ม	136,380
16. เครื่องปรุงรสสำเร็จรูป	150,760
17. กาแฟ / โอวัลติน / ครีมเทียม	145,961
18. นมผง / นมสด	236,956
19. บะหมี่อาหารสำเร็จรูป	131,086
20. สบู่/ครีมอาบน้ำ	115,065
21. แชมพู/ครีมนวด	181,430
22. ผงซักฟอก	256,680
23. น้ำยาล้างจาน	108,498

24. น้ำยาล้างห้องน้ำ	48,325
25. น้ำยาปรับผ้านุ่ม / ซักขาว	229,844
26. แปรงสีฟัน	14,559
27. ฟาอนามัย	91,680
28. สกอตไบรท์	27,370
29. แปรงขัดพื้น	14,559
30. กระดาษชำระ	66,160
31. เครื่องสำอาง	211,258
32. เสื้อผ้า	55,5082
	7,895,765

3.3 ค่ารักษาพยาบาล / ยารักษาโรค

รายการ	จำนวนเงิน / บาท
1. โรครักษาประจำ	86,921
2. โรครักษาไม่ประจำ	55,566
	142,487

3.4 หมวดค่าใช้จ่ายการศึกษาของบุตรธิดา

รายการ	จำนวนเงิน / บาท
1. ค่าเทอม / ค่าเล่าเรียน	2,003,600
2. อุปกรณ์การเรียน	156,160
3. เงินไปโรงเรียน	918,840
4. ค่ากิจกรรมพิเศษ	53,670
5. ค่าเรียนพิเศษ / ดิวิวิชา	90,050
6. ค่ารถเดือน	190,400
7. ค่าแปะเจียะ	17,520
	3,430,240

3.5 ค่าทำบุญบริจาคสงเคราะห์การกุศล

รายการ	จำนวนเงิน / บาท
1. งานทำบุญ (กฐิน/ผ้าป่า)	333,585
2. งานสังคม (บวช/แต่งงาน/ตาย)	108,702
3. บริจาคสมทบการกุศลต่างๆ	25,925
	468,212

3.6 ของฟุ่มเฟือย เกินความจำเป็น

รายการ	จำนวนเงิน / บาท
1. เครื่องดื่มชูกำลัง	181,709
2. น้ำอัดลม / น้ำหวาน	95,520
3. เหล้า/เบียร์	476,694
4. ดูนั่ง/ฟังเพลง	61,680
5. บุหรี่	303,668
6. หวย / สลากกินแบ่ง	511,710
	1,630,981

3.7 ค่าสาธารณูปโภค

รายการ	จำนวนเงิน / บาท
1. ค่าน้ำ	207,280
2. ค่าไฟ	1,528,042
3. ค่าโทรศัพท์บ้าน	123,083
4. ค่าโทรศัพท์มือถือ	965,080
5. ค่าแก๊สหุงต้ม	304,120
	3,127,605

สรุปค่าใช้จ่าย		
1) ด้านการผลิตเกษตร	1,171,880	บาท
2) ด้านอุปโภค – บริโภค	7,895,765	บาท
3) ค่ารักษาพยาบาล	142,48	บาท
4) ค่าทำบุญบริจาคสังเคราะห์สังคม	468,212	บาท
5) ค่าซื้อของฟุ่มเฟือย / บันเทิงเรีงรมย์	1,630,981	บาท
6) ค่าสาธารณูปโภค	3,127,605	บาท
รวมเป็นเงิน	14,436,930	บาท

4. ทรัพย์สินอุปกรณ์ของใช้ในครัวเรือน

รายการ	หน่วย
1. รถยนต์นั่ง	34
2. รถปิคอัพ	81
3. รถเครื่อง	264
4. รถจักรยาน	189
5. โทรทัศน์	315
6. วิทยุ	321
7. วิดีโอ – วีซีดี – ดีวีดี	127
8. แอร์ฯ	12
9. หม้อหุงข้าว	165
10. เครื่องซักผ้า	125
11. โทรศัพท์มือถือ	217
12. โทรศัพท์บ้าน	39
13. คอมพิวเตอร์	32
14. เตาไมโครเวฟ	36
15. กระทะไฟฟ้า	69
16. เตาแก๊ส	156
17. กระจกคัมน้ำไฟฟ้า	147
18. เตารีดไฟฟ้า	156
19. เครื่องทำน้ำอุ่น	50

5. สถานะภาพเป็นสมาชิก กลุ่ม องค์กร ในชุมชน

ประเภท	จำนวน / คน
1. กลุ่มสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์	60
2. สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	120
3. สมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์	335
4. สมาชิก อสม.	14
5. สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ	17
6. สมาชิกกลุ่มเยาวชนดาวในฝัน	44
7. สมาชิกกลุ่มเกษตรธรรมชาติ	3
8. สมาชิกกลุ่ม รกส.	15
9. สมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนียน	110
10. สมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุตะเกียงทอง	44
11. สมาชิกกลุ่มประกันชีวิต	59

6. สภาพหนี้สินครัวเรือน

ประเภท	จำนวน เงิน / บาท
1. สถาบันการเงินของรัฐ	1,980,000
2. สถาบันการเงินของเอกชน	1,420,000
3. สหกรณ์	805,000
4. กองทุนต่างๆ	491,000
5. เอกชน และหนี้เงินผ่อน	2,028,500
รวมเป็นเงิน	6,724,500

กลุ่มสัจจะออมทรัพย์สตรีแม่บ้าน

(ข้อมูลเมื่อปี 2549)

ก่อตั้งเมื่อ กลางปี 2548 มีสมาชิก 60 คน ปัจจุบันมี จำนวนสมาชิก 120 คน

ประธานกลุ่ม นางอินคำ บัวแก้วเกิด

- ยอดเงินฝากเมื่อปี 2549 มีอยู่ 100,000 กว่าบาท
- การออมเริ่มตั้งแต่ 20 บาท สูงสุด 300 บาทต่อ 1 เดือน ตามความสมัครใจ
- ผู้ที่ออมเงินระหว่าง 20 – 50 บาท มีอยู่ 110 คน 50 บาท ขึ้นไปมี 10 คน
- สมาชิกมีทั้งพ่อบ้าน และแม่บ้าน รวมทั้งมีเยาวชนเข้าร่วม 3 – 4 คน
- ยอดเงินกู้ 100,000 บาท

วิธีการปล่อยกู้ยืม

- เอาเงินต้นของสมาชิกทั้งหมดมารวมกันแล้วเฉลี่ยต่อคนในวงเงินเท่ากันคือประมาณ 1,000 กว่าบาท ให้ยืมในระยะตลอดเวลา 3 เดือนอัตราดอกเบี้ย 10 %
- ใช้มาตรการผู้กู้ มีผู้ค้ำรับรอง 2 คน (รวม 3 คน)
- ที่ผ่านมาไม่มีปัญหาทุกคนต่างมีความซื่อตรง (มีมาตรการปราม หากผู้ใดเบี่ยงพินัดเครดิต จะเสีย กลุ่มจะมีมาตรการไม่ให้กู้ อีกต่อไป

(ผู้ให้ข้อมูล นางอินคำ บัวแก้วเกิด ประธานกลุ่มฯ)

กองทุนหมู่บ้าน

(ข้อมูลเมื่อปี 2549)

เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 ตามนโยบายของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย

ประธานกองทุนฯ นายจำรัส อุ้มนาง (ตั้งแต่ก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน)

เลขานุการฯ นายจ่านง ปัญจนะ

รองเลขฯ นางจันทร์พลอย อุ้มนาง

เหรัญญิก นางโสภา จักรแก้ว

กรรมการ 12 คน

ปัจจุบันมีสมาชิกอยู่ 120 คน

มีเงินออมสะสมเฉลี่ย 3,000 บาท ต่อเดือน

การกู้ แบ่งเป็น 3 ประเภท

1) รายเดือน

2) ราย 6 เดือน

3) รายปี

- ปัจจุบันมีเงินอยู่ในบัญชีกองทุนทั้งหมด 1 ล้านบาท 6 หมื่นบาท

- ปีนี้กองทุนจะมีรายได้ดอกเบี้ยจากสมาชิกประมาณ 1 แสนบาท โดยจะหักส่วนหนึ่งเข้ากองทุนเป็นค่าตอบแทนแก่กรรมการ ปันผลคืนกำไรแก่สมาชิกทุกคนและบริจาคช่วยเหลือกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน เหลือเป็นเงินสมทบกองทุนปีละ 1 หมื่นบาท

- ผู้ที่กู้เงินกองทุนหมู่บ้านมีอยู่ 3 ประเภท

1) นำไปลงทุนด้านการเกษตร

2) เป็นเงินทุนหมุนเวียนในกิจการเช่น ร้านค้า บริการ เป็นต้น

3) เป็นเงินทุนค้าขายเช่น รวบรวมผักพื้นบ้านวางขายในตลาดที่ต่างๆ

- วงเงินที่ให้กู้ยืมตั้งแต่ 5 พันบาท ถึง 2 หมื่นบาท คิดดอกเบี้ย 6 % ต่อปี ที่ผ่านมามีหนี้เสีย สมาชิกทุกคนต่างมีวินัย ความซื่อสัตย์ ดี

- พบปะกันเดือนละครั้ง ส่วนการประชุมใช้เวลาตามความเหมาะสมสถานการณ์

(ผู้ให้ข้อมูล นายจำรัส อุ้มนาง ประธานกองทุนฯ)

สหกรณ์เครดิตยูเนียน

(ข้อมูลเมื่อปี 2549)

- เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2529 ตั้งอยู่ที่ บ้านหนองก้นครุ ต.หนองแห้ง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่
- จำนวนสมาชิกในพื้นที่ตำบล 1,000 คนเศษ
- เงินฝากออมทรัพย์ทั้งหมด 6,802,620 บาท
- ยอดเงินกู้ 21,853,936 บาท
- ดอกเบี้ยกู้ 8 % ต่อปี (คิดตามจำนวนวัน)
- ดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์ 3 % ต่อปี
- การให้เงินกู้แก่สมาชิก

1) เงินกู้ฉุกเฉิน 2) เงินกู้สามัญ 3) เงินกู้พิเศษ

- สิทธิในการกู้

- 1) สมาชิกไม่เกิน 6 เดือนกู้ได้ 2 เท่าของเงินสะสม ไม่เกิน 10,000 บาท
- 2) สมาชิกเกิน 6 เดือนถึง 1 ปี ครั้ง กู้ได้ 2 เท่าของเงินสะสม ไม่เกิน 15,000 บาท
- 3) สมาชิก 1 ปี ครั้ง ถึง 3 ปี กู้ได้ 3 เท่าของเงินสะสม ไม่เกิน 30,000 บาท
- 4) สมาชิก 3 – 4 ปี กู้ได้ 3 เท่าของเงินสะสม ไม่เกิน 40,000 บาท
- 5) สมาชิก 5 ปีขึ้นไป กู้ได้ 3 เท่าของเงินสะสม ไม่เกิน 50,000 บาท

- การชำระเงินคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยเป็นรายเดือนของสมาชิกเงินกู้สามัญ

- 1) เงินกู้ต่ำกว่า 5,000 บาท ให้ชำระคืนภายใน 1 ปี
- 2) เงินกู้ที่เกิน 5,000 บาท ให้ชำระคืนภายใน 2 ปี
- 3) เงินกู้ที่เกิน 15,000 บาท แต่ไม่เกิน 30,000 บาท ให้ชำระคืนภายใน 3 ปี
- 4) เงินกู้ที่เกิน 30,000 บาท แต่ไม่เกิน 40,000 บาท ให้ชำระคืนภายใน 4 ปี
- 5) เงินกู้ที่เกิน 40,000 บาทขึ้นไป ให้ชำระคืนภายใน 4 ปี

- เงินฝากเริ่มตั้งแต่ 50 บาทขึ้นไป มีการปันผลคืนกำไรปีละครั้ง

- ชาวบ้านแม่ฮักพัฒนาที่เป็นสมาชิก จำนวน 110 คน เป็นหนี้ประมาณ 1 ล้านบาท

- สถิติหนี้เสียเมื่อปี 2549

1) หนี้สงสัยจะสูญลูกหนี้ดำเนินคดี	0.00	บาท	คิดเป็น	0 %
2) หนี้สงสัยจะสูญ ลูกหนี้ตามคำพิพากษา	1,748.60	บาท	คิดเป็น	0.10 %
3) หนี้สงสัยจะสูญดอกเบี้ยตามคำพิพากษาค้างรับ	26,396	บาท	คิดเป็น	1.55 %

(ผู้ให้ข้อมูล นายอนันต์ ประกอบของ ผู้จัดการสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านหนองสามัคคี และคัดจากรายงานประจำปี 2549)

7. ทศนะต่อปัญหาในชุมชนบ้านแม่ฮักพัฒนา

ที่	รายการ	จำนวนคน		
		ดี	พอใช้	ควรปรับปรุง
1	ความอบอุ่น มั่นคง ของครอบครัว และชุมชน	114	43	11
2	สุขภาพอนามัย / โรคภัยไข้เจ็บ / การรักษาพยาบาล	91	71	6
3	เศรษฐกิจ/การประกอบอาชีพ /รายได้ที่พอเพียง	75	73	19
4	สภาพที่อยู่อาศัย	91	73	6
5	การเมืองการปกครองท้องถิ่น /การรวมกลุ่ม /ผู้นำ	105	66	4
6	วัฒนธรรมประเพณี	95	66	4
7	นิวาสถานแวดล้อมชุมชน	101	69	6
8	ความปลอดภัยในชุมชน (ขโมย,การหลอกลวง,อุบัติเหตุ)	84	64	19
9	การศึกษา / การพัฒนาความรู้	89	76	4
10	นันทนาการ / สถานที่พักผ่อน	74	60	30
11	สวัสดิการชุมชน (คนยากจน, ผู้สูงอายุ, ผู้พิการ, ผู้ป่วยโรคร้าย ฯลฯ)	70	82	8
12	ความสัมพันธ์ของคนทั้งหมู่บ้าน	86	71	12
13	ว่างงาน	32	97	39
14	เล่นการพนัน	38	85	41
15	ติดสุราเรื้อรัง	55	84	36
16	การให้ความร่วมมือของสมาชิกกลุ่ม องค์กร	74	76	12
17	การมีส่วนร่วมในชุมชน	87	70	6

จังหวะก้าวที่หก ศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจด้วยแนวทางพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ใช้รูปธรรมเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้คณะนักวิจัยให้มองเห็นอนาคต มีพลังใจที่จะต่อสู้กับปัญหาเศรษฐกิจของตนเองและชุมชน ต่อยอดพัฒนาหลังจบโครงการวิจัย

จังหวะก้าวที่เจ็ด สังเคราะห์และวิเคราะห์ผลการสำรวจข้อมูลครัวเรือน สรุปมูลเหตุที่มาของการเป็นหนี้ของคนแม่ฮักพัฒนา ได้ดังนี้

- 1) เป็นหนี้เพราะต้องการนำเงินมาลงทุนการผลิต
- 2) เป็นหนี้เพราะต้องการนำเงินมาหมุนใช้จ่ายอุปโภคบริโภค
- 3) เป็นหนี้เพราะการศึกษาของบุตร ธิดา
- 4) เป็นหนี้เพราะต้องการมี พาหนะ เครื่องใช้ไฟฟ้า โทรศัพท์มือถือ จึงต้องใช้บริการเงินผ่อน
- 5) เป็นหนี้เพราะมีความจำเป็นเรื่องด้านอยู่อาศัย
- 6) เป็นหนี้เพราะอิทธิพลการโปรโมทโฆษณาชวนเชื่อเช่น สินค้าขายตรงไดเร็กเซลล์ต่างๆ
- 7) เป็นหนี้เพราะเดินตามกระแสสังคมโลกาภิวัตน์เช่น ชื้อของด้วยบัตรเครดิต

- 8) เป็นหนี้เพราะประสบเรื่องถูกเงินเช่น ประสบอุบัติเหตุ
- 9) เป็นหนี้เพราะนโยบายของรัฐส่งเสริมให้ระบบทุนนิยมขยายตัวเช่น แปลงสินทรัพย์เป็นทุน กองทุนหมู่บ้าน, SME, OTOP เป็นต้น
- ส่วนการเป็นหนี้จากการเล่น หุ่น หอย การพนัน มีหรือไม่ ไม่มีใครยอมให้ข้อมูล

ตะไคร้หอม - สอว์โมนัสต์ - น้ำส้มควันไม้ - ยาสูบ + สะเดา

จังหวัดกาฬสินธุ์ การทดลองแก้ปัญหา

❶ งานทดลองใช้สารสกัดจากสมุนไพร อินทรีธรรมชาติกับพืชไร่พืชสวน

1.1 สวนมะนาว นายประสงค์ จิตหาญ

มะนาวถูกไวรัสแดงเกอร์ทำลาย

สภาพของปัญหา

มะนาวมักติดเชื้อไวรัสแคงเกอร์ ราสนิม ในระยะ 7-10 วัน เคยใช้ปุ๋ยสารเคมี ฉีดพ่นยากำจัด ศัตรูโรคมะนาวครั้งหนึ่ง จะต้องใช้ เงินครั้งละ 800-1,200 บาท เฉลี่ย 4,000 – 5,000 บาทต่อเดือน
ทดลองทำ

- 1) ใช้สารสกัดจากสมุนไพรเช่นน้ำหมัก สะเดา น้ำกลั่น ตะไคร้หอม ยาสูบ น้ำส้มควันไม้
- ระยะการฉีดพ่นสารสกัดสมุนไพร 5- 7 วัน ครั้ง หรือขึ้นต่อสภาพการติดโรค
- 2) บำรุงต้นมะนาวโดยใช้ปุ๋ย สอร์โรมิน สารสกัดธรรมชาติอินทรีย์ชีวภาพดังนี้
- ปุ๋ยคอก ชีวภาพ(เชื้อราขาว) + รำอ่อน + ดินแดง + จีวัวร์ + ใช้เป็นปุ๋ยทางดิน
- น้ำหมัก แคลเซียมโบรอน จากเปลือกไข่ ช่วยทำให้มะนาวมีเปลือกบาง²⁵
- น้ำหมักไส้ไก่, จีปลา, หอยเชอรี่ ให้ ธาตุหลักและธาตุรองเช่นไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม แคลเซียม²⁶ แมกนีเซียม บำรุง ลำต้น ใบดอก
- น้ำหมักพืชสีเขียวเพิ่มปริมาณจุลินทรีย์บนใบพืช²⁷ เร่งลูก
- น้ำหมักกระดูกเผา + น้ำข้าวข้าว แคลเซียมฟอสเฟต กระตุ้นการออกดอก²⁸
- น้ำหมักกรดแลคติก (แลคโตบาซิลัส) บำรุงต้นและใบ²⁹

ใช้น้ำส้มควันไม้ ฉีดพ่นปราบโรคแคงเกอร์กับต้นมะนาว

²⁵ อ้างจากเกษตรธรรมชาติ แนวคิด หลักการ และจุลินทรีย์ท้องถิ่น อาณัฐ ตันโซ

²⁶ อ้างแล้ว

²⁷ อ้างแล้ว

²⁸ อ้างแล้ว

²⁹ อ้างแล้ว

ผลที่ได้รับ

- 1) สามารถประหยัดค่าใช้จ่าย ลดลงเหลือแค่ไม่เกิน 200 บาท / ครั้ง
- 2) ปริมาณผลผลิตปีนี้เมื่อเปรียบเทียบกับปีที่แล้ว
 - การเก็บเกี่ยวเพิ่มขึ้น จาก 30 – 50 กิโลกรัม เป็น 100 – 120 กิโลกรัมต่อสัปดาห์
 - เฉลี่ยรายได้ในขณะทดลอง 70,000 กว่าบาทมากกว่าปีก่อน 2 – 3 เท่าตัว

1.2 สวนมะม่วง พื้นที่จำนวน 3 ไร่เศษโดย นายวิชัย กลิ่นคง

ฉีดพ่นน้ำสมุนไพรสวนผสมมะม่วง - ลำไย

สภาพของปัญหา

ราคาผลผลิตมะม่วงตกต่ำต่อเนื่องหลายปี ขณะที่ต้นทุนปุ๋ย ฮอร์โมน ยาฆ่าแมลงมี
ราคาแพงเวลาเก็บเกี่ยวแล้วขายจะไม่คุ้มการลงทุนหากต้องจากคนจีนเก็บมะม่วง

การทดลอง

- 1) ใช้สมุนไพร น้ำส้มควันไม้ + น้ำกลั่นตะไคร้ + น้ำหมักสะเดา + น้ำหมักยาสูบ ฉีด
ป้องกันโรค ในระยะติดดอก ต่อเนื่องจนกระทั่งให้ผล
 - ระยะการฉีดพ่นยา ครั้งที่ 1 ปลายเดือนธันวาคม 49 ครั้งที่ 2 กลางเดือนกุมภาพันธ์
 - ค่าน้ำยาสมุนไพรคาดว่ามีไม่เกินครั้งละ 200 บาท จำนวน 2 ครั้ง = 400 บาท
(เคยใช้น้ำยาเคมี ครั้งละ 600 บาท จำนวน 2 ครั้ง = 1,200 บาท)
- 2) การบำรุงดินไม้ ใช้ ปุ๋ยคอก (จี้วัว) ผสมกับปุ๋ยเคมี 50 % ใส่ 2 ครั้ง
- 3) ประหยัดเงินค่าซื้อปุ๋ยได้ครั้งหนึ่ง = 1,200 บาท

ผลที่ได้รับ

- 1) ลดต้นทุนค่าใช้จ่ายปุ๋ยแลยมาแมลงลงได้ 50 %
- 2) ผลผลิตเก็บเกี่ยวได้ 1,250 กิโลกรัม ขายได้ 8,000 บาท มีรายได้สุทธิ 6,400 บาท
- 3) สุขภาพกายได้ห่างออกจากพิษยาฆ่าแมลง

1.3 สวนผสมมะม่วง – ลำไย จำนวนพื้นที่ 5 ไร่เศษ โดย นางอินคำ บัวแก้วเกิด

ผลลำไย หลังใช้สมุนไพร

สภาพของปัญหา

ราคาผลผลิตไม่ดี หากจะลงทุนใส่ปุ๋ยฉีดยาฆ่าแมลง ได้จะไม่คุ้มทุน อีกทั้งก็เสี่ยงต่อสุขภาพตนเองปลูกบ้านอยู่กลางสวน

การทดลอง

- 1) สมุนไพรที่ใช้ น้ำกลั่นส้มควั่นไม้ ตะไคร้หอม น้ำหมักยาสูบ และสะเดา
- ฉีดพ่น 2 ครั้ง ครั้งแรกช่วงก่อนติดดอก ครั้งที่สอง เมื่อออกผล
- 2) การบำรุงต้นพืช – ใช้แต่ปุ๋ยคอกมูลวัวอย่างเดียว (ทั้งสองรายการใช้จ่าย 200 บาท)

ผลที่ได้รับ

- 1) มะม่วงออกผลเจริญตามปกติ ในฤดูนี้ขายได้ 8 พันกว่าบาท
- 2) ลำไยติดช่อดี เปลือกลูกไม่แตก ค่อนข้างเหนียว (ขณะนี้ยังไม่ได้เก็บเกี่ยว)

1.4 สวนถั่วฝักยาว โดย นายสิวัน คำอ้าย ในพื้นที่ 1 งาน

พ่นสมุนไพร + ฮอโมนจลินทรีย์ใส่ปลา

สภาพของปัญหา

ปกติปลูกถั่วฝักยาวประจำปีแต่เป็นการดูแลแบบใช้สารเคมี ครึ่งนี้อยากทดลองปลูกแบบอินทรีย์ เพื่อหาข้อสรุปงานวิจัย

การทดลอง

- 1) ใช้ปุ๋ยคอกมูลวัว + หมูลุยม ร่องพื้น และฉีดปุ๋ยน้ำหมักจุลินทรีย์ให้ทางใบ
- 2) ใช้สารสกัด สมุนไพร น้ำส้มควันไม้ ตะไคร้หอม น้ำหมักสะเดา ยาสูบ เมล็ดพริกไทย และเหล้าขาว โรคมะลง
 - ฉีดพ่นครั้งแรกใช้สารสกัดสมุนไพร + น้ำจุลินทรีย์ใส่ปลา
 - ฉีดพ่นครั้งที่สองใช้น้ำกลั่นส้มควันไม้ 20 CC. ตะไคร้หอม 20 CC. น้ำหมักยาสูบ 20 CC. น้ำหมักสะเดา 40 CC. ทำอะไรเพลี้ยอ่อนไม่ได้
 - ฉีดพ่นครั้งที่สาม เพิ่มเมล็ดพริกไทยบดละเอียดหมักกับเหล้าขาว 24 ชั่วโมง สามารถฉีดพ่นเพลี้ยอ่อนสลบหลุดร่วงจากต้นได้แค่ข้ามคืน ข้ามวันก็กลับมาอีก
 - ฉีดพ่นครั้งที่สี่ - ห้า - หก ไม่สามารถกำจัดเพลี้ยอ่อนได้ ตรงข้ามกับเกาะกินต้นถั่วจนทำให้ต้นถั่วไม่สามารถเจริญ เก็บเกี่ยวผลฝักได้

ช่วงแรก ต้นถั่วเจริญงอกงามมาก

๔ ช่วงหลัง เพลี้ยอ่อนเกาะกินใบต้นถั่ว จนเอาไม่อยู่

ผลที่ได้รับ

- 1) ประสบการณ์ ทักษะของคนทำ มีจำกัด
- 2) การเตรียมดินก่อนปลูกไม่มีการป้องกันโรคแมลง
- 3) ต้นใบเจริญงอกงามดีมาก แต่การติดดอก ผลฝักมีปริมาณน้อย
- 4) ผู้ปลูกขาดการค้นคว้าความรู้เรื่องสมุนไพรไล่แมลง เลยแก้ปัญหาไม่ได้

๒ งานทดลองปลูกข้าวครั้งที่ 2 ด้วยวิธีเกษตรอินทรีย์ธรรมชาติ

2.1 ทดลองปลูกข้าว พื้นที่ 1 ไร่ 1 งาน โดย นายวิชัย กลิ่นคง

สภาพของปัญหา

ต้องการหาวิธีที่เหมาะสมลดต้นทุนการใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง

การทดลอง

- 1) ใช้พันธุ์ข้าวเหนียวสันป่าตอง 1 ระยะเวลาปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวประมาณ 120 วัน
- 2) การเตรียมดิน ไถพรวน 1 เดือน ตากครึ่งเดือน ปล่อน้ำขังหมักดินไว้อีกครั้งเดือน เพื่อให้ ซากพืชเน่าเปื่อย ใช้ดินภูเขาไฟ (ซีโอไลท์) ปรับค่า PH
- 3) ถอนข้าวกล้าเมื่ออายุ 1 เดือน แล้วจึงปักดำ
- 4) การบำรุงต้นข้าว ใช้น้ำหมักหอยเชอรี่, น้ำหมักพืชสีเขียวและผลไม้, ปุ๋ยคอก + เชื้อราขาว (เคยใช้ปุ๋ยเคมี สูตร 16-20-0 30 กก. ผสมกับปุ๋ยยูเรีย 10 กก.)
- 5) การป้องกันโรคแมลง ใช้ น้ำส้มควันไม้ (วู้ดเวนิก้า) + ตะไคร้หอม + ยาสูบ นีดพ่น 2 ครั้ง เท่ากับที่เคยใช้สารเคมี ปรากฏว่าไม่มีโรคแมลง รบกวนแต่อย่างใด

ผลที่ได้รับ

- 1) ปริมาณข้าว 60 ถัง ผลผลิตลดลง ประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ แต่คุณภาพเมล็ดข้าวไม่มีลีบ เมื่อนำไปสี หักเสียน้อยมาก นำไปนึ่งได้ข้าวเหนียวที่อ่อนนุ่ม ไม่แฉะติดมือ และรสชาติหอมหวาน

- 2) เปรียบเทียบประมาณรายรับรายจ่ายในการทำนา 1 ไร่ 1 งาน (ไม่รวมค่าแรง)
 - ใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง ในการทำนาเมื่อฤดูที่แล้วประมาณ 800 – 900 บาท
 - ทดลองใช้อินทรีย์ชีวภาพค่าใช้จ่ายไม่เกิน 200 บาท

2.2 แปลงทดลองปลูกข้าว นายสีวัน คำอ้าย และนางบัวเงา บัวแก้วเกิด พื้นที่ 1 ไร่ 2 งาน สภาพของปัญหา

- เพื่อหาวิธีที่เหมาะสมลดต้นทุนการใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง ในการทำนา

การทดลอง

- 1) ใช้พันธุ์ข้าวเหนียวสันป่าตอง 1 ระยะเวลาปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวประมาณ 120 วัน
- 2) ใช้ ปุ๋ยคอกชีวภาพ + ปุ๋ยยูเรียอย่างละครึ่ง + น้ำหมักสัตว์จุลินทรีย์ชีวภาพ
- 3) ใช้สารสกัดสมุนไพรน้ำยาสูบ + ตะไคร้หอม + น้ำส้มควันไม้

ผลที่ได้รับ

- 1) ได้ข้าวเปลือกรวม 92 ถัง (แต่ก่อนได้ 60 กว่าถัง) เพิ่มมากกว่าเดิม 1เปอร์เซ็นต์
- 2) ได้พบวิธีลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการทำนา และจะได้นำปัญหาไปปรับปรุงให้ดีขึ้นในอนาคตต่อไป

ทำนา

คนกับควาย

คนกับควาย (เหล็ก)

ถอนกล้า

ปักดำ

รวงทอง

เอามือ การลงแขก....ในอดีต

ปัจจุบัน...เกี่ยว - นวดข้าว ด้วยเครื่องยนต์

รักษาสีสีนขาวนาดั้งเดิมไว้

③ งานทดลองทำปุ๋ยน้ำหมักอินทรีย์ชีวภาพจากพืช และสัตว์

สภาพของปัญหา

ราคาผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนปุ๋ยยามาแพงมีราคาสูง ต้องการลดต้นทุน

การปฏิบัติทดลอง³⁰

- 1) ใช้พืชสีเขียวและผลไม้ หมักกับจุลินทรีย์ธรรมชาติ (IMO2)+ น้ำตาลทรายแดง 1:1 (ปุ๋ย IMO 3)
- 2) ใช้ซากสัตว์เช่น หอยเชอรี่ ไล่ปลา ไล่ไก่ + จุลินทรีย์ธรรมชาติ (IMO2) + น้ำตาลทรายแดง 1:1 (ใช้ฉีดพ่นบำรุงต้นไม้ และกองปุ๋ยหมักกระตุ้นการทำงานของจุลินทรีย์)
- 3) เปลือกไข่ หมักกับน้ำมะพร้าว หรือน้ำข้าวข้าวกล้อง ทำไคโตซาน (ฉีดพ่นในระยะ 2 สัปดาห์ ช่วยเพิ่มความหวานของผลไม้)
- 4) การทำน้ำจุลินทรีย์แลคโตบาซิลัส (กรดแลคติก) ใช้ น้ำนมสด + น้ำมะพร้าวหรือน้ำข้าวข้าว อัตรา 1 : 10 ใช้เวลา หมัก 5 – 7 วัน (ใช้ฉีดพ่น สร้างการเจริญเติบโตของต้นพืช)

³⁰ อาณัติ ต้นโช เกษตรธรรมชาติ ฉบับการ์ตูน

น้ำหมักปลา

น้ำหมักผลไม้

น้ำหมักเปลือกไข่ ทาโคโตซาน

น้ำหมักหอยเชอร์รี่

น้ำหมักแคลเซียมฟอสเฟต

แลคโตบาซิลัส

ผลที่ได้รับ

- 1) ได้ปุ๋ยน้ำหมักอินทรีย์ชีวภาพไปใช้ในสวน ไร่ นา อย่างได้ผล และช่วยลดต้นทุนได้
- 2) ได้ทักษะความชำนาญ ฟึ่งตนเองในการผลิตปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ

๔ งานรณรงค์คัดจับแมลงวันทอง

ผู้รับผิดชอบโครงการ กลุ่มเยาวชนดาวในฝัน ร่วมกับทีมนักวิจัยชาวบ้าน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อทดลองใช้ภูมิปัญญา กำจัดแมลงวันทองที่มักเจาะทำลายมะม่วงสุกในสวนพื้นที่บ้านแม่ฮักพัฒนาที่ปีหนึ่ง สร้างความเสียหายแก่ผลผลิตมะม่วงถึง 30 เปอร์เซ็นต์
- 2) เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนในหมู่บ้านได้ทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ได้มีส่วนร่วมแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตใกล้ตัว

สภาพของปัญหา

ฤดูมะม่วงสุกถูกแมลงวันทองเจาะทำลายเฉลี่ยปีละ 30 เปอร์เซ็นต์

วิธีการ

- 1) ประสานกลุ่มเยาวชนดาวในฝันเข้าร่วมกิจกรรมกำจัดแมลงวันทอง
- 2) ใช้วัสดุใช้แล้วเช่นขวดน้ำพลาสติกเก่า เจาะรูปากกลามที่ข้างขวด
- 3) เตรียมน้ำหมักจากน้ำข้าวข้าวเข้มข้น ผสมกับน้ำหมักจากพืชสีเขียวเข้มข้น (กะเพราดำ) อย่างละ 2 CC. อัตราส่วน 1: 1
- 4) นำขวดล่อแมลงวันทองไปแขวนตามต้นมะม่วง สวนละ 2-3 จุด

ผลที่ได้รับ

- 1) ช่วงแรก การดักไม่ได้ผลนักเนื่องจากใช้เหยื่อที่กระตุ้นเร้าแมลงวันไม่ดีพอ ต่อมา มีการปรับปรุงใช้กะเพราดำดำ + สารที่ทำให้แมลงวันทองตาย หรือช็อค ปรากฏว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจ
- 2) การกุ่มจังหวะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการดักจับแมลงวันทอง ลงมือทำช้า
- 3) ขาดการแลกเปลี่ยนกับผู้มีประสบการณ์ที่เคยทำได้ผลมาก่อน
- 4) ได้ทราบว่าเคยมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ภูมิปัญญาปราบแมลงวันทองช่วงก่อน มะม่วงสุก แต่ระยะหลังต่างคนต่างทำของใครของมัน เลยไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร

ภาพกิจกรรมดักแมลงวันทองในสวนมะม่วง

สาธิตการเจาะขวดใส่เหยื่อล่อแมลงวัน

ช่วยกันเจาะขวดใส่เหยื่อ

ช่วยกันคนละไม้ละมือ

แขวนขวดดักในที่เหมาะสม

ได้เวลา 7 วัน

ซากแมลงวันทอง

๕ ทดลองเลี้ยงหมูลม (อินทรี)

แหล่งทุนสนับสนุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ผู้รับผิดชอบการทดลอง ทีมนักวิจัย

วิธีดำเนินการ

- 1) ใช้ทุนที่ สสส. สนับสนุนซื้อลูกหมู และไปศึกษาอบรม
- 2) คัดเลือกอาสาสมัครผู้ที่มีความพร้อมมากที่สุดจำนวน 8 คน เป็นกลุ่มนำร่อง
- 3) เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการที่ศูนย์การเรียนรู้พัฒนายั่งยืนภาคเหนือ 2 คืน 3 วัน
- 4) กำหนดให้แต่ละคนทดลองเลี้ยงที่บ้านของตัวเอง และจะต้องทำหน้าที่ ครู ก. ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้สนใจคนอื่นในเวลาต่อไป

ทีมตัวแทนนักเรียนที่ไปอบรมการเลี้ยงหมูด้วยวิธีเกษตรอินทรีย์ธรรมชาติ

บริบทของการเลี้ยงหมูหลุม

เป็นการเลี้ยงหมูตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชนหมักด้วยจุลินทรีย์ท้องถิ่น มีต้นทุนต่ำกว่าการเลี้ยงหมูปกติที่เลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูป 60 – 70 % ข้อดีของการหลุม หรือ หมูอินทรีย์ชีวภาพก็คือได้มูลค่าเพิ่มจากขี้หมู คือปุ๋ยคอกจุลินทรีย์ชีวภาพที่หมูเป็นผู้ผลิตให้ตลอดระยะเวลา 5 เดือน ซึ่งมีธาตุอาหารพืช ธาตุหลักธาตุรองครบถ้วนมากกว่าปุ๋ยคอกธรรมดา

ฉะนั้นหลักการเลี้ยงหมูหลุมที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา จึงได้กำหนดไว้ดังนี้

- ☆ ผู้เลี้ยงต้องซื่อสัตย์มีคุณธรรม มีจิตใจที่เกื้อกูลต่อเพื่อนมนุษย์และอนุรักษ์ธรรมชาติ
- ☆ ใช้การเลี้ยงหมูหลุมเป็นเครื่องมือสร้างความเปลี่ยนแปลงค่านิยมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่ใช่ความโลภทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมาย และพึงตนเองเป็นด้านหลัก

นายโชคชัย สารากิจ อาจารย์ผู้ประสานวิชา การเลี้ยงหมูหลุม

5.1 คอกเลี้ยงของ นายวิชัย กลิ่นคง

เริ่มต้นเลี้ยงหมู 2 รุ่นๆ แรก ซื้อมาจาก แม่ฮ้อยเงิน 6 ตัว ตาย 1 รุ่นที่สองซื้อมาจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ 6 ตัว รวม 12 ตัว ปัจจุบันจำหน่ายออกไปหมดแล้ว หมูตัวแรกลงชำแหละแบ่งหุ้นขายแก่ทีมนักวิจัย

ทดลองเลี้ยงตามแบบที่ได้อบรมกับ อ.โชคชัย สารากิจ ปรับปรุงทำคอกจากโรงเรือนเดิม เตรียมวัตถุดิบอาหารหมัก ต่อเชื้อจุลินทรีย์คู่แลเอาใจใส่ประจำวัน มีการใช้น้ำสำเหล้าที่ผลิตในชุมชนทำเป็นอาหารเสริม

ปัญหาที่พบ

- 1) ซื้อมาจากฟาร์มที่สายพันธุ์ไม่ได้มาตรฐาน ฉะนั้น
- 2) ช่วงแรกหมูมีอาการท้องเสีย ไอ มีตายไม่ทราบสาเหตุ 1 ตัว
- 3) การเข้าใจเทคนิคการเลี้ยง ใช้วัตถุดิบอาหารต้นทุนต่ำ ที่มีธาตุอาหารเหมาะสมครบถ้วน (100 - 4 - 1) ยังต้องค้นคว้าต่อไป ยังไม่ได้ใช้จุลินทรีย์แลคโตบาซิลัส (ป้องกันท้องเสีย) สอร์บอนสมุนไพรยาแดง เป็นต้น
- 4) หมูเนื้อนุ่ม กระดูกซี่โครงใหญ่ น้ำหนักยังไม่ได้ตามเกณฑ์ตลาดต้องการ
- 5) งานสุขาภิบาลไม่สะอาด คอกหมูแฉะและมีแมลงวันตอม
- 6) คอกไม่โปร่ง อากาศถ่ายเทไม่ดี ฉะนั้นหมูจึงร้อน

นายวิชัย กลิ่นคง

แนวทางแก้ปัญหา

ก. ป้องกัน

- 1) หมูมีการฉีดวัคซีนป้องกันจากฟาร์ม (อหิวาต์)
- 2) การให้น้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพอย่างสม่ำเสมอ
- 3) การฉีดพ่นน้ำหมักจุลินทรีย์ น้ำส้มควันไม้ และน้ำหมัก - กลั่นสมุนไพรไล่แมลง
- 4) ปรับปรุงคอกให้โล่งไม่บังขวางทิศทางลม

ข. การแก้ไข

- 1) สรุบบทเรียน วิเคราะห์สาเหตุปัญหา เพื่อหาวิธีปรับปรุงแก้ไขเป็นระยะ
- 2) การขอคำปรึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับผู้ทรงคุณวุฒิมีประสบการณ์ และมีมิตรสหายผู้เลี้ยงหมูอินทรีย์ด้วยกัน

ผลที่ได้รับ

- 1) ได้ปุ๋ยคอกจุลินทรีย์ชีวภาพไปใช้ในนาสวน ช่วยลดค่าใช้จ่าย
- 2) จากงานหมูได้ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ใช้พืชสมุนไพร น้ำส้มควันไม้ จั่นใช้ทดแทนสารเคมีกำจัดศัตรูพืช
- 3) ได้พัฒนาตนเอง รู้จักใช้การคิดวิเคราะห์ จากพื้นฐานการทำวิจัย
- 4) ในระยะยาว งานเลี้ยงหมูจะเป็นรายได้เสริมแก่ครอบครัว

5.2 คอกเลี้ยงของ นายประสงค์ จิตหาญ

เลี้ยงหมูแม่พันธุ์ 3 ตัว ซึ่งมาจากศูนย์ขยายพันธุ์สัตว์สันป่าตอง พันธุ์ผสม ดุริโอก + เปียแตง 2 ตัว แลนด์เรซ เปียแตง 1 ตัว หมูขุน 6 ตัวเป็นหมู 3 สายพันธุ์ ลาร์จไวท์ + ดุริโอก + แลนด์เรซ ใช้น้ำสำเหล้าเป็นอาหารเสริม ระยะแรกให้ ผู้ช่วยงาน 2 คน เป็นผู้ดูแลและรับผลประโยชน์หากว่าหมูโตได้เวลาขาย โดยหวังว่าจะได้ปุ๋ยคอกจุลินทรีย์ชีวภาพ ที่หมูผลิตให้ไปใช้ในสวนมะนาว แต่ว่าทั้งสองมีปัญหาส่วนตัว

คอกหมูนายประสงค์ จิตหาญ

ปัญหา

- 1) ช่วงแรกคนรับผิดชอบเลี้ยงหมูไม่มีความตั้งใจทำจริง หมูจึงโตช้า เนื่องจากให้อาหารไม่ครบสูตร รวมทั้งขาดการอ่านศึกษา ทำความเข้าใจทฤษฎีการเลี้ยงหมูอย่างลึกซึ้ง
- 2) ด้านการสุขาภิบาลคอกไม่ดี เลอะและ ตัวหมูเปราะสกปรกมี แมลงวันตอมมาก
- 3) หมูสาวมีอาการใช้ตับระดู (เพื่อนสมาชิกผู้มีประสบการณ์เลี้ยงหมูมาก่อนวินิจฉัย)

แนวทางแก้ปัญหา

ก. การป้องกัน

- 1) หมูมีการฉีดวัคซีนป้องกันจากฟาร์ม (อหิวาต์)
- 2) การให้น้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพอย่างสม่ำเสมอ
- 3) การฉีดพ่นน้ำหมักจุลินทรีย์ น้ำส้มควันไม้ และน้ำหมัก - กลั่นสมุนไพรไล่แมลง

ข. การแก้ไข

- 1) แก้ที่คน
 - 1.1 ตักเตือน เสริมทักษะให้ความรู้
 - 1.2 หากไม่แก้ไข หากคนใหม่ทดแทน ที่มีความอดทนขยันทำงาน
- 2) สร้างระบบระเบียบการปกครองแก่ผู้ร่วมงาน

- 3) ใช้สมุนไพรฟ้าทะลายโจรต้มให้หมูที่เป็นไข้รับประทาน
- 4) ใช้น้ำหมักจุลินทรีย์ให้กิน

ผลที่ได้รับ

- 1) งานเลี้ยงหมูได้เป็นเครื่องมือ ผลักดันให้มีการค้นคว้าทดลอง ลงมือทำ จนได้ค้นพบแกนหลักของการทำเกษตรอินทรีย์ธรรมชาติ
- 2) ได้ใช้องค์ความรู้ที่ต่อเนื่องจากการเลี้ยงหมูหลุมมาช่วยลดต้นทุนใช้ปุ๋ยเคมี ประหยัดค่าใช้จ่ายซื้อปุ๋ยยาฆ่าแมลงในสวนถึงเดือนละ 4 – 5 พันบาท
- 3) การเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ทำให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง และด้านจิตใจอารมณ์ดีขึ้น การเลี้ยงหมูแม่พันธุ์ จะช่วยให้ได้ราคาหมูต้นทุนถูกกว่าท้องตลาด

5.3 คอกเลี้ยงของ นางบัวเงา บัวแก้วเกิด

เลี้ยงหมู 4 ตัว เป็นเพศผู้พันธุ์ลาร์จไวท์ 1 ตัว ที่เหลือเป็นแม่พันธุ์ เปียตรง + ดุรีอก 3 ตัว ไม่ได้ไปอบรมที่ศูนย์เรียนรู้พัฒนาที่ยั่งยืน แต่ให้นายวิชัย กลิ่นคง เป็นพี่เลี้ยง มีทักษะจากเคยเลี้ยงหมู

มีความตั้งใจในการเลี้ยงดี เข้าถึงจิตใจอารมณ์ของหมู มีการนำหมูตัวผู้ออกเดินเล่นบริเวณรอบบ้านเพื่อฝึกไม่ให้ตื่นตกใจหากว่า ถึงวัยเจริญต้องทำหน้าที่ผสมพันธุ์ ใช้ประสบการณ์ในการขุนเลี้ยงเพื่อให้แม่พันธุ์มีสรีระที่เหมาะสมกับการติดลูก รู้จักพลิกแพลงนำเศษอาหารเช่น เส้นก๋วยเตี๋ยวแห้งมาหมักให้หมูกิน การสร้างคอกยังไม่ได้มาตรฐานตามแบบหมูหลุม มีการใช้น้ำส้วมเป็นอาหารเสริม

ปัญหา

- 1) การหมักอาหารยังไม่ถูกวิธีตามแบบของการเลี้ยง
- 2) การสุขาภิบาลคอก และบริเวณสิ่งแวดล้อมควรมีการปรับปรุง
- 3) การสุขาภิบาลคอกยังไม่ดีพอ แมลงวันตอมมาก
- 4) การให้อาหารตามสูตรยังไม่ครบถ้วน เช่นฮอร์โมนสมุนไพร แลคโตบาซิลัส (นมเปรี้ยว)

ฝึกลูกหมูให้เชื่องไม่ให้ตื่นตกใจเมื่อได้เวลาผสมพันธุ์

แนวทางแก้ปัญหา

ก. ป้องกัน

- 1) หมูมีการฉีดวัคซีนป้องกันจากฟาร์ม (อหิวาต์)
- 2) การให้น้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพอย่างสม่ำเสมอ
- 3) การฉีดพ่นน้ำหมักจุลินทรีย์ น้ำส้มควันไม้และน้ำหมัก – กลั่นสมุนไพรไล่แมลง
- 4) ปรับปรุงสุขาภิบาลคอก และบริเวณเขตเลี้ยง
- 5) กางมุ้งคอกเลี้ยง

ข. การแก้ไข

- 1) ปรับปรุงคอกเลี้ยง และอาณาบริเวณ
- 2) ศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติม สรุปรบทเรียน
- 3) กรณีหมูเมาเบื่อ ที่อาจผลอไปกินสารพิษใช้ รังจืดทั้งสดและต้มให้กิน

ผลที่ได้รับ

- 1) ได้ปุ๋ยคอกอินทรีย์ชีวภาพไปใช้ในสวน ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูก
- 2) การเลี้ยงหมูอินทรีย์ทำให้สุขภาพร่างกาย มีความแข็งแรง และสนุกกับงาน
- 3) การเลี้ยงหมูแม่พันธุ์ จะช่วยให้ได้ลูกหมูราคาสูงกว่า ท้องตลาดทั่วไป
- 4) สร้างรายได้เพิ่มในระยะยาว

5.4 คอกเลี้ยงของ นางอินคำ บัวแก้วเกิด

เลี้ยงหมูทั้งหมด 12 ตัว รุ่นแรก 6 ตัวเป็นหมูที่ซื้อมาจากศูนย์ขยายพันธุ์สัตว์สันป่าตอง 3 สายพันธุ์ (คูร็อก, เปียแดง, ลาร์จไวท์) รุ่นที่สอง เป็นหมูจากฟาร์มมหาวิทยาลัยแม่โจ้ 6 ตัว 3 สายพันธุ์ (คูร็อก, แลนด์เรซและลาร์จไวท์) เคยมีประสบการณ์เลี้ยงหมูพื้นเมืองมาก่อน

มีความตั้งใจแน่วแน่ สร้างคอกก่อนข้างมั่นคงแข็งแรง โลงสะอาดอากาศถ่ายเทดี เมื่อมีปัญหาข้อสงสัยจะเปิดดูตำรา หรือสอบถามกับผู้รู้มีประสบการณ์ แสวงหาวัตถุดิบต้นทุนต่ำเช่นมันสำปะหลัง ใช้หญ้าที่ขึ้นในสวนให้หมูกิน ฉะนั้นหมูจึงไม่เครียด และมีการใช้น้ำส่ำห้ำเป็นอาหารเสริม

ปัญหา

- 1) หมู มุดคอกข้ามไปหากันเพราะความซุกซน ตัวเล็กสุดมักถูกรังแก หมูบางตัวมีอาการท้องเสีย และไอ
- 2) การให้อาหารตามสูตรยังไม่ครบถ้วนเช่น ฮอร์โมนสมุนไพร แลคโตบาซิลัส (นมเปรี้ยว)
- 3) งานส่วนรวมมีมาก ทำให้การดูแลหมูทำได้ไม่เต็มที่

คอกหมู นางอินคำ บัวแก้วเกิด

แนวทางแก้ปัญหา

ก. ป้องกัน

- 1) หมูมีการฉีดวัคซีนป้องกันมาก่อนจากฟาร์ม (อหิวาต์)
- 2) การให้น้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพอย่างสม่ำเสมอ
- 3) การฉีดพ่นน้ำหมักจุลินทรีย์ น้ำส้มควันไม้ และน้ำหมัก – กลั่นสมุนไพรไล่แมลง
- 4) กางมุ้งคอกเลี้ยงกันแมลง ยุง

ข. การแก้ไข

- 1) มีการแยกหมูที่มีปัญหาขังไว้ต่างหากในระยะแรก
- 2) แสวงหาอาหารต้นทุนต่ำเช่นมันสำปะหลัง มาหมัก เพื่อลดต้นทุน

ผลที่ได้รับ

- 1) ช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย ได้ปุ๋ยคอกอินทรีย์ชีวภาพไปใช้ในสวน
- 2) การเลี้ยงหมูอินทรีย์ทำให้สุขภาพร่างกาย มีความแข็งแรง และสนุกกับงาน
- 3) เป็นรายได้เสริมในระยะยาว

5.5 คอกเลี้ยงของ นางสาวพัชรา บุตรแก้ว

เลี้ยงหมูทั้งหมด 12 ตัว 6 ตัวแรก (ลาร์จไวท์ + แลนด์เรซ) ซื้อมาจากกิ่งแม่ตอนตายไป 1 ตัวโดยไม่ทราบสาเหตุ แรกๆ หมูมีอาการไอ เป็นไข้ และท้องเสีย ส่วนรุ่นสองซื้อจากแม่ใจ ไม่พบปัญหามีความตั้งใจแน่วแน่ บุคคลในครอบครัวร่วมมือกันทำงานดี ปรับปรุงต่อเติมคอกเลี้ยงจากโรงเรือนที่มีอยู่แล้ว คอกดูแข็งแรงใช้ได้ แต่บริเวณแคบไม่อยู่ในทิศทางลม อากาศถ่ายเทไม่ค่อยสะดวก เนื่องจากคอกหมูหลุมมีความร้อนสูง เมื่อมีปัญหาจะมีการเปิดศึกษาในหนังสือคู่มือ และจากที่จดบันทึกจากการไปอบรม พยายามปฏิบัติตามวิธีที่ได้ศึกษา และมีการใช้น้ำส่วเหล้าเป็นอาหารเสริม

คอกหมูนางสุพัชรา บุตรแก้ว

ปัญหา

- 1) ในระยะแรก หมูป่วย เป็นไข้ ไอ และท้องเสีย
- 2) หมูเปราะบางปรก เพราะคอกแฉะจากการฉีดน้ำเพื่อช่วยหมูไม่ให้ร้อน
- 3) การให้อาหารตามสูตร ยังไม่ครบถ้วนเช่น ฮอร์โมนสมุนไพร แลคโตบาซิลัส (นมเปรี้ยว)

แนวทางแก้ปัญหา

ก. ป้องกัน

- 1) หมูมีการฉีดวัคซีนป้องกันมาก่อนจากฟาร์ม (อหิวาต์)

- 2) การให้น้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพอย่างสม่ำเสมอ
- 3) การฉีดพ่นน้ำหมักจุลินทรีย์ น้ำส้มควันไม้ และน้ำหมัก – กลั่นสมุนไพรไล่แมลง
- 4) กางมุ้งคอกเลี้ยงกันแมลง ยุง

ข. การแก้ไข

- 1) มีการใช้สมุนไพรช่วยรักษา เช่น ฟัทะลายโจร และให้ยา ฉีดยาแผนปัจจุบัน
- 2) พยายามเปลี่ยนคอกคักหมูออก โดยแยกหมูไปอยู่ในคอกซีเมนต์ แต่หมูไม่ชอบ

ผลที่ได้รับ

- 1) ช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย ได้ปุ๋ยคอกอินทรีย์ชีวภาพไปใช้ในสวน
- 2) การเลี้ยงหมูอินทรีย์ทำให้สุขภาพร่างกาย มีความแข็งแรง และสนุกกับงาน
- 3) เป็นรายได้เสริมในระยะยาว

5.6 คอกเลี้ยงของ นายจรัส อุ่มนาง

เลี้ยงหมูด้วยน้ำสำที่ได้จากโรงคั่วเหล้าของตนเอง หมูชุดแรกเป็นหมูที่ซื้อมาจากแม่ฮ้อยเงิน มีตายไป 2 ตัวโดยไม่ทราบสาเหตุ แต่สังเกตหมูมีอาการหนังตาบวมแดง ได้ 1 – 2 วัน ส่วนหมูที่ซื้อมาจากศูนย์ขยายพันธุ์สัตว์ สันป่าตองเป็นแม่พันธุ์ 3 ตัว (คูรีค + เปียตรง) ไม่พบปัญหาแต่อย่างใด

ปัญหา

- 1) มีลูกหมูตาย
- 2) ไม่มีเวลาพอที่จะเลี้ยงหมูตามกระบวนการเลี้ยงด้วยอาหารหมักจุลินทรีย์
- 3) ชาวบ้านร้องเรียนเรื่องกลิ่นเหม็น

คอกหมู นายจรัส อุ่มนาง

แนวทางการแก้ปัญหา

- ก. ป้องกัน - มีการฉีดวัคซีนป้องกัน อหิวาต์
- ข. แก้ไข

1) กลิ่นเหม็นจากขี้หมู มีเพื่อนสมาชิก แนะนำให้ใช้น้ำจุลินทรีย์ ใส่เดือน 2 ซ้อน โต๊ะต่อน้ำ 20 ลิตร ใส่บัวรดทั่วบริเวณ สามารถระงับได้ระดับหนึ่ง

2) หมูรุ่นต่อไปให้เลี้ยงแบบหลุมอินทรีย์ เช่นเดียวกับเพื่อนสมาชิก

ผลที่ได้รับ

- 1) การลดค่าใช้จ่ายจากการใช้น้ำสำเหล้าเลี้ยงหมู
- 2) ข้อเปรียบเทียบระหว่างหมูเลี้ยงด้วยน้ำสำเหล้า กับหมูที่เลี้ยงด้วยอาหารหมัก

5.7 คอกเลี้ยงของ นายแก้ว โก้กระโทก

เลี้ยงหมูทั้งหมด 12 ตัว 6 ตัวแรกซื้อมาจากเอกชนที่กิ่ง อ. แม่ฮอน 6 ตัวหลังเป็นหมูซื้อจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นคนหนึ่งที่ได้ไปศึกษาอบรมกับ อ. โชคชัย แต่เมื่อเลี้ยงจริงกลับไม่เป็นอย่างที่ตั้งใจหวัง ใช้คอกเดิมที่มีอยู่แล้ว หมูรุ่นแรกมีป่วยไข้ ให้ยาให้อาหารแบบเดียวกับการเลี้ยงหมูปกติ

ปัญหา

- 1) มองผลตอบแทนกำไร เป็นเป้าหมาย (ผิดหลักคิดของการเลี้ยงหมูหลุม)
- 2) มีภาระในครอบครัว (เลี้ยงหลานน้อย)
- 3) ยังไม่เชื่อมั่นต่อการเลี้ยงหมูหลุมในด้านตลาด

คอกหมู นายแก้ว โก้กระโทก

การแก้ไข

- ทีมวิจัยให้โอกาสปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อจะได้ก้าวไปพร้อมกัน

ปุ๋ยคอกชีวภาพคุณภาพเข้มข้น ที่หมูเป็นผู้ผลิตให้ตลอดเวลา 5 เดือน

ผลที่ได้รับจากการเลี้ยงหมูหลุมในองค์กรรวม

ก. ปัจจัยด้านบวก

- 1) เกิดความเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงบวกมากขึ้นต่อการใช้ปุ๋ยคอก และสาร สกัดอินทรีย์ชีวภาพในไร่นาและสวนผลไม้ โดยเฉพาะการใช้ปุ๋ยคอกจุลินทรีย์ ที่ให้ผลเป็นที่น่าพอใจ ประหยัดต้นทุนช่วยลดค่าใช้จ่ายในงานเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก
 - 2) การเลี้ยงหมูหลุมเป็นการเลี้ยงด้วยวัตถุดิบอาหารที่หาได้จากธรรมชาติใกล้ตัวเช่น หยวกกล้วยเศษพืชผัก ผลไม้ อาหารเหลือ โดยหลีกเลี่ยงไม่ใช้อาหารที่ปนเปื้อนจากสารพิษตกค้างต่างๆ³¹ หรือแม้แต่ใช้พืชตัดแต่งพันธุกรรมหรือ GMO ฉะนั้นการเลี้ยง หมูหลุมจึงเป็นต้นทางของกระบวนการผลิตอาหารปลอดภัย เป็นการปูทางสร้างอนาคตที่ดีในการฟื้นฟูสภาวะแวดล้อม และเป็นเครื่องมือช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจ
 - 3) สมาชิกนักวิจัยได้ใช้ วิธีคิดที่ได้จากการทำงานวิจัยไปใช้ในงานเลี้ยงหมูอยู่ตลอดเวลาเช่น การใช้ความคิดวิเคราะห์ธาตุอาหารแต่ละอย่างมาเปรียบเทียบเพื่อได้ประโยชน์สูงสุด เช่น ใบกระถิน เศษหั่วมันต่างๆ นำมาหมักกับจุลินทรีย์ น้ำตาลทรายแดง เศษไส้ปลาราคาถูก นำมาหมักได้ธาตุโปรตีนใช้แทนปลาป่น เป็นต้น
- นอกจากนี้สมาชิกผู้เลี้ยงยังได้ใช้สมุนไพรภูมิปัญญาพื้นบ้านแก้ปัญหาเช่น เมื่อหมูมีอาการท้องเสียให้เลวก็ใช้ ใบฝรั่งใบกล้วย หรือผลกล้วยดิบให้กินรักษา
- 4) ทีมวิจัย หรืออีกนามคือกลุ่มเกษตรอินทรีย์ฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านแม่ฮักพัฒนา ได้รับเชิญ จากเครือข่ายเกษตรธรรมชาติภาคเหนือให้เป็นกรรมการร่วมยกร่างมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ เพื่อพัฒนาคุณภาพสัตว์อินทรีย์ให้ เป็นที่ยอมรับแก่ผู้บริโภค อันจะส่งผลถึงการเปิดช่องทางสร้างงานธุรกิจชุมชน เสริมรายได้ ในอนาคต
 - 5) สมาชิกกลุ่มได้นวัตกรรมจากงานเลี้ยงหมู เป็นเครื่องมือ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส แก้ปัญหาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง

ข. ปัจจัยด้านลบ ข้อควรปรับปรุงเพื่อการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

- 1) คุณภาพหมุยังไม่ได้มาตรฐานเช่น น้ำหนักตามเกณฑ์ เนื้อและนิ่ม เนื่องจากผู้เลี้ยงยังขาดทักษะความชำนาญและคู่มือที่จะค้นคว้าศึกษา หรือสอบถามผู้รู้
- 2) การคัดเลือกสายพันธุ์ ช่วงแรกมีลูกหมูตายเพราะซื้อมาจากฟาร์มที่ไม่มีมาตรฐาน
- 3) วัตถุดิบเช่น ไร่ขาดแคลนและมีราคาแพง (เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทำนาลดลง)
- 4) สมาชิกบางคนไม่เลี้ยงหมูตามแบบเกษตรอินทรีย์ธรรมชาติแอบซื้ออาหารสำเร็จรูปเลี้ยง
- 5) การสุขาภิบาลรักษาความสะอาด ดูแลคอกหมูยังไม่ดีพอ

³¹ สนั่น ผาสุก สมาชิกสหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกร อ.ไชยปราการ จ.เชียงใหม่ ให้ข้อมูลว่าสารเร่งต่างๆ ที่ใช้กับงานเลี้ยงหมูมี 7 อย่างคือ 1) สารเร่งเนื้อแดง 2) สารกระตุ้นเร่งการเจริญเติบโต 3) สารขับเนื้อให้แห้ง 4) สารช่วยย่อย 5) สารกันอาหารบูด 6) สารกันเชื้อราในอาหาร 7) สารแต่งกลิ่นอาหาร

ขาและหมัดตัวแรก

เนื้อสีแดงเป็นธรรมชาติ

เลือดไม่คาว

ไส้ไม่เหม็นและไม่มีพยาธิใด ๆ

๖ งานทดลองประหยัดค้อมเงิน

รายละเอียดการดำเนินงาน

งานออมเงินวันละ 1 บาท เริ่มต้นจากสมาชิก 20 คน เมื่อเดือนธันวาคม 2549 ต่อมา มีสมาชิกเพิ่มเป็น 65 คน มีแม่บ้าน พ่อบ้าน และเยาวชน ปัจจุบันมียอดเงินฝากในบัญชีชื่อ โครงการเศรษฐกิจพอเพียง (ธกส. สาขาป่าเหมือด) จำนวนเงิน 41,000 บาท ปล่อยให้สมาชิกกู้ยืม 11 ราย เหลือรายละ 2,500 บาท

สภาพปัญหา

ตัวเลขจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจการบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือย มีจำนวนสูงถึง 1,630,981 บาท คิดเป็นส่วนแบ่งรายจ่ายของครัวเรือนมากกว่า 12 % จากยอดรายได้รวมของทั้งหมดบ้าน 14,270,215 บาท

วิธีการ

- 1) เชิญชวนกลุ่มอาสาสมัครจากสมาชิกนักวิจัย กลุ่ม เยาวชน และผู้สนใจทั่วไป
- 2) ตกลงกติกา สร้างเอกภาพความเข้าใจ เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน
 - ออมเงินอย่างน้อยวันละ 1 บาทให้ทุกคนใส่กระปุกออมสินของใครของมัน
 - ส่งเงินให้ผู้รับผิดชอบนำไปฝากกับธนาคาร (ธกส.) เดือนละ 1 ครั้ง
 - ให้สมาชิกกู้ยืมใช้หลักการเช่นเดียวกับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ คือเฉลี่ยจากเงินต้นรวมหารด้วยจำนวนผู้ประสงค์กู้ยืม ดอกเบี้ย 10 % ระยะเวลา 3 เดือน

ผลที่ได้รับ

- 1) เงินปันผลตอบแทน กำไรดอกเบี้ย 10 เปอร์เซ็นต์ ตามจำนวนเงินออม ให้สมาชิกเมื่อดำเนินการครบ 1 ปี
- 2) เป็นการจุดประกาย พัฒนาให้เป็นการสร้างกองทุนสวัสดิการชุมชนในอนาคต

บทที่ ๕

บทสรุปการดำเนินงานวิจัย

“การแผ่ขยายของทุนนิยมในภาคกลาง (2503 - 2523) ทำให้มีการใช้ทุนในการผลิตสาขาเกษตรเพิ่มขึ้น (การชลประทาน การใช้เครื่องทุ่นแรง และปัจจัยการผลิตสมัยต่างๆ) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาในระดับพลังทางการผลิตที่สูงขึ้นจากเมื่อสองทศวรรษก่อนและสูงกว่าภาคอื่น ๆ ในขณะเดียวกันทุนนิยมก็ได้เพิ่มความแตกต่างทางชนชั้น ทำให้ชาวนายากจนลงและกลายเป็นชาวนารับจ้างเพิ่มขึ้น ทำให้ชาวนาผู้ผลิตขนาดเล็กต้องพึ่งพาตลาด สืบเชื้อธนาคารและเงินกู้ ในระบบทุนนิยมเพิ่มขึ้น ซึ่งหมายความว่าพวกเขาต้องขึ้นต่อทุนโดยสิ้นเชิง แม้ว่าพวกเขาบางส่วนจะยังเป็นเจ้าของที่ดินในนามก็ตาม”³² (วิทยากร เชียงกุล)

วิวัฒนาการความเปลี่ยนแปลงชุมชนบ้านแม่ฮักจากอดีตสู่ปัจจุบัน

บ้านแม่ฮักพัฒนาคือ 6 ชุมชนอดีต ที่ได้อพยพตามกันมา เป็นหมู่บ้านที่มีการพัฒนาความเจริญจากปัจจัยภายนอกจากตามนโยบายรัฐ และมีการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนเมือง เป็นด้านหลัก หากวัฒนธรรม **รูปการจิตสำนึก** (ปรัชญาหลักคิด) เงื่อนไขภายในที่เป็นตัวชี้ขาดความเปลี่ยนแปลง ลักษณะชนชั้นชาวนา หดหายลงไปทุกขณะ

การเข้ามาของความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร และการคมนาคมภายใต้ระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ (Globalization) (โลกาภิวัตน์ – ผู้เขียน) ระบบการสื่อสารช่วยส่งผ่านประสบการณ์วิถีชีวิต และวัฒนธรรมวัตถุนิยมจากสากลมาผนวกรวมเข้ากับท้องถิ่นก่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม และระบบคุณค่าต่างๆ (พัฒนา กิตติอาษา, 2546)³³

ผู้สูงอายุหลายคนให้ข้อมูลว่า **ชั้นชน**³⁴ ภายในชุมชนสมัยก่อนอพยพไม่ได้มีเจ้าที่ดินรายใหญ่ในหมู่บ้านหรือแม้แต่ที่ดินข้างเหยียบของเจ้าศักดินาเชียงใหม่ ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนาตามฤดูกาลอาศัยประโยชน์จากป่า อยู่กันแบบธรรมชาติ

คนที่มีฐานะดีหน่อยมีที่นาอย่างมากประมาณ 50 ไร่ (ถาปี) รวมถึงการมีปัจจัยเครื่องมือการผลิตที่มีชีวิตเช่น วัว ควาย จักรล้อ มียุ้งฉางเก็บข้าวใหญ่กว่าคนอื่น มีอยู่ 2-3 ครอบครัว³⁵ เมื่อวิเคราะห์ชนชั้นตามมาตรฐานทฤษฎีวัตถุนิยมประวัติศาสตร์แล้วอยู่ในระดับชาวนากลาง³⁶

ส่วนรากเหง้าวงศ์ตระกูล เมื่อสัมภาษณ์เจาะลึกจากสมาชิกนักวิจัยด้วยกัน พบว่า ทั้งหมดต่างมีความผูกพันเป็นเครือญาติ ฉะนั้นสถานะการขัดผลประโยชน์กันอย่างรุนแรงเช่นในช่วงสถานการณ์ขัดแย้งเรื่องค่าเช่าที่ดินเกิดขึ้นแพร่หลายระหว่างปี 2517-2519 จึงไม่ปรากฏในชุมชน³⁷

³² วิทยากร เชียงกุล เศรษฐศาสตร์มิติใหม่. –กรุงเทพฯ : โครงการวิจัยเศรษฐศาสตร์, 2542.

³³ นิษฐา หุ่นเกษม กระแสโลกาภิวัตน์ – กระแสท้องถิ่นภิวัตน์ กระบวนการผลิตซ้ำและสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน

³⁴ ชั้นชน หมายถึง ในชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งจะแตกย่อยระดับการถือครองปัจจัยการผลิตที่ต่างกันเช่น ชนชั้นชาวนาจะมีชั้นชนเช่น ชาวนารับจ้าง (กรรมาชีพ), ชาวนาจน (ที่ดินน้อย, มีวัวควาย 2-3 ตัว, รับจ้างบางเวลา), ชาวนากลางล่าง – กลางบน, และชาวนารวย (ทฤษฎีปฏิบัติความคิดเหมาเจ้าตุ้ง)

³⁵ ช้างแล้ว พรณี กลิ่นคง

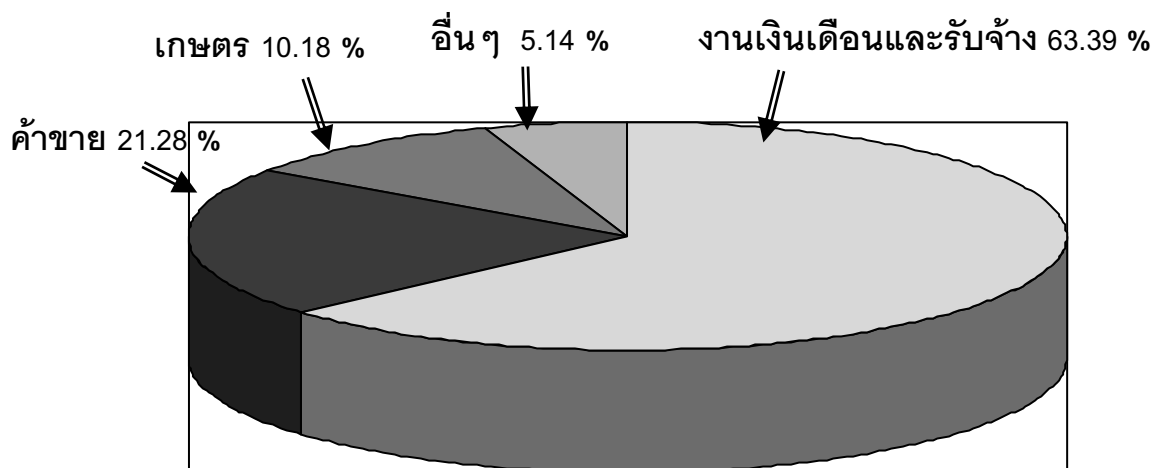
³⁶ ช้างแล้ว อานันท์ กาญจนพันธ์ “วิถีสืบเชื้อชนในการวิจัยชุมชน พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา”

“การแยกแยะชาวนาออกเป็นกลุ่มต่างๆ ปัจจุบันแยกออกเป็น 5 ชั้นชั้นคือ ชนชั้นนายทุนเจ้าที่ดิน ชาวนารวย ชาวนากลาง ชาวนาจน และชาวนารับจ้าง **ชาวนารวย**คือ คนที่มีนามากพอให้คนอื่นเช่า **ชาวนากลาง**คือ คนที่มีนาพอทำด้วยตนเอง ชาวนาจนคือผู้ไม่มีนาพอทำ แต่ต้องเช่าผู้อื่นเพิ่มเติม”

ตั้งแต่ปี 2524 – 2528 จึงได้ทยอยอพยพ สอนองรับโครงการพระราชดำริ เชื้อนแม่กวัง มาอยู่ที่แห่งใหม่บริเวณป่าห้วยฮัก- ห้วยเกียง มีพื้นที่กว้างใหญ่รวม 2,350 ไร่ ซึ่งทางราชการได้จัดสรรที่ สทก. ให้แปลงละ 7 ไร่ แก่ 193 ครอบครัว³⁸ จึงเสมือนเป็นการสลายความต่างการถือครองกรรมสิทธิ์ ในที่ดิน โดยเสมอภาคกัน เป็นการตั้งต้นนับหนึ่งสร้างฐานะกันใหม่ ขณะที่ดินทำกินแห่งใหม่ไม่ได้เกื้อให้ทำมาหากินได้แบบเดิม เนื่องจากสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินมีอินทรีย์วัตถุต่ำ จึงเป็นจุดเปลี่ยนให้คนที่คุ้นเคยปลูกข้าวกินเองจำต้องเลิกอาชีพทำนาปัจจุบันทั้งหมดบ้านเหลือควายอยู่ 4 ตัว³⁹ คนส่วนใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว กำลังผจญวิกฤตราคาตกต่ำ ได้ไม่คุ้มกับการลงทุนลงแรง จึงเป็นสาเหตุทำให้คนสมัยนี้ที่มีอายุระหว่าง 20 – 40 ปี นิยมมุ่งไปทำงานที่สร้างรายได้มีสวัสดิการมั่นคงมากกว่า เช่น รับราชการ ลูกจ้างชลประทาน ห้างร้าน บริษัท เป็นกรรมกรในโรงงาน หรือใครที่มีหัวการค้าก็จะรวบรวมผักป่า ผักพื้นบ้านไปขายที่ตลาดต่างๆ

จาก แบบสำรวจข้อมูลเศรษฐกิจครัวเรือนในบทที่ 4 187 ครอบครัว มีรายได้รวมกันทั้งหมด 14,270,215 บาท สรุพอชีพหลักของคนแม่ฮักได้ 4 กลุ่มได้แก่

- (1) งานเงินเดือนและรับจ้างขายแรงงานมีจำนวน 230 คน มีรายได้ประมาณรวมกัน 9,045,870 บาท เฉลี่ย 63.39 %
- (2) ค้าขาย 36 คน ประมาณรายได้รวม 3,037,000 บาท เฉลี่ย 21.28 %
- (3) เกษตรกร 77 คน ประมาณรายได้รวม 1,452,770 บาท 10.18 %
- (4) อื่นๆ ประมาณ 734,575 บาท เฉลี่ย 5.14 %

³⁷ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ “ทางเดินชาวนาไทย” ในปี 2517 ก่อนที่จะมีโครงการสร้างเขื่อนแม่กวัง 2-3 ปี ได้มีความเคลื่อนไหวของขบวนการสหพันธ์ชาวนาชาวไร่เรียกร้องให้รัฐบาลในสมัยนั้นออก พรบ. ควบคุมค่าเช่าที่นา โดยยกเลิกการทำนาแบ่งครึ่งมาเป็นเสียค่าเช่า 1 ใน 3 ในพื้นที่ภาคเหนือโดยเฉพาะที่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ได้เกิดความขัดแย้ง ระหว่างเจ้าที่ดินกับชาวนาอย่างหนัก จนถึงขั้นมีผู้นำชาวนาหลายรายถูกฉกฉวยสังหาร

³⁸ อ้างแล้ว

³⁹ นายดำ แก้วอภัย ชาวนาคนสุดท้ายที่ยังเหลือควายอยู่ 4 ตัว

อาชีพเกษตรกร เฉพาะงานเลี้ยงสัตว์ของ นายดี ยาวิชัย คนเดียวเลี้ยงวัวนมอยู่ 49 ตัว มีรายได้เฉลี่ย 600,000 บาท ต่อปี ส่วนด้านพืชมีรายได้รวม 852,770 บาท เกษตรกรลงทุนซื้อปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงเป็นเงิน 771,880 บาท เหลือเงิน 80,890 บาท เฉลี่ยเป็นรายได้รวมของเกษตรกรปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ผสมผสานทั้ง 43 คน เฉลี่ยได้เงินเพียงคนละ 1881 บาท ต่อปี (ไม่ได้รวมค่าแรงของตัวเอง) ในจำนวนนี้มีสองคน เป็นทีมนักวิจัยคือ นายวิชัย กลิ่นคง และนางบัวเงา บัวแก้วเกิด ทำนาสวนมะม่วงลำไยอยู่รายละ 30 ไร่ มากกว่าสมัยเริ่มต้นทำกันคนละไม่เกิน 7 ไร่ ก็พอกินพอใช้ไม่มีหนี้ ต่อมาเพิ่มการทำสวนมากขึ้น กว่า 4 ไร่แล้ว ทุกวันนี้ทั้งสองต่างก็มีภาระหนี้สินคนละหลายหมื่นบาท

โดยสรุปกับปัญหาของผู้ประกอบอาชีพหลัก 3 กลุ่มประสพอยู่ มีดังนี้

1) อาชีพเกษตรกร (ด้านพืช) แม้จะมีอิสระในการทำงาน แต่รายได้ก็ไม่มีความแน่นอนเพียงพอ ราคาผลผลิตขึ้นต่อกลไกตลาด ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง⁴⁰ รวมถึงการรักษาปริมาณและคุณภาพของพืชผล ที่ต้องทำให้มีมาตรฐานตามตลาดต้องการ

2) อาชีพรับจ้าง ทำงานอยู่ในกฎระเบียบของหน่วยงาน มีรายได้ที่แน่นอนในระดับหนึ่ง แต่ก็ไม่มีหลักประกันความมั่นคงด้านสวัสดิการที่ดีเทียบเท่ากับคนเป็นข้าราชการ

3) อาชีพค้าขาย มี 36 ราย ปัญหาที่พบประจำก็คือ การรวบรวมผักป่าและผักพื้นบ้านไปขายตลาด อุปสงค์ (demand) มีมาก แต่การสนองอุปทาน (supply) มีอยู่อย่างจำกัด เนื่องจากผักป่าออกตามฤดู และคนในชุมชนเพาะปลูกผักพื้นบ้านกันน้อย⁴¹

ทั้งสามกลุ่มอาชีพ ต่างล้วนได้รับผลกระทบต่อเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจมหภาค เช่น น้ำมันแพง ค่าเงินเปลี่ยนแปลง ของอุปโภค – บริโภคขึ้นราคา คนว่างงาน เพราะบริษัทโรงงานเลิกจ้างหรือหยุดกิจการ ฉะนั้นตัวเลขรายรับของคนใช้แรงงานระดับรากหญ้าจึงไม่มีเสถียรภาพ หนี้สินส่วนตัว และทั้งครัวเรือนจึงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตามมา

แก่นทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง ว่าด้วยพลังการผลิต และความสัมพันธ์ทางการผลิต⁴² แนวมาร์กซิสต์ ระบุว่า “โครงสร้างสังคม (การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม) เศรษฐกิจเป็นพื้นฐานของสิ่งทั้งปวง การเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญคือ โครงสร้างชั้นบนที่เป็นปัจเจกชี้ขาด วัฒนธรรมก็คือรูปการจิตสำนึก เป็นความคิดรวบยอดของส่วนทั้งหมด”

ประเทศไทยจะพัฒนาก้าวหน้าได้อย่างทัดเทียมกับอารยะประเทศ หรือจะถอยหลังกลับสู่ยุคชญาอดแหลมก็อยู่ที่ **รูปแบบสังคม** คือ ความเป็นเอกภาพของรากฐานเศรษฐกิจ และรัฐบาลที่เป็นโครงสร้างชั้นบน ในขณะที่บ้านเมืองยุคนี้มีแต่เรื่องไม่ดีน่าเศร้าใจพบเห็นอยู่ทุกวันเช่น ข้าราชการฉ้อโกง ข้าราชการทุจริต ร้อยล้านฆ่าตัวตาย ข้าราชการธนาคาร ร้านทอง ข้าราชการ

⁴⁰วิชัย กลิ่นคง ชาวสวนม่วง และอยู่ในทีมนักวิจัย

⁴¹อินคำ บัวแก้วเกิด อดีตแม่ค้า และอยู่ในทีมนักวิจัยชาวบ้าน

⁴²อั้งแล้ว อรทัย ปิ่นเกตุมณี “พลังการผลิต และความสัมพันธ์ทางการผลิต”

สวน ลำไยลำพูน เชียงใหม่ฆ่าตัวตาย ทำสถิติสูงสุดเมื่อปี 2548 เพราะหนี้สินรุมเร้า⁴³ เป็นต้น

ประเทศไทยปัจจุบัน ดัชนีความเชื่อมั่นทุกรายการได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง ติดต่อกันถึง 37 เดือน หนี้สินสาธารณะเฉลี่ยต่อหัวคนไทย 1 แสน 3 หมื่นบาท (ธนวรรณ พลวิชัย)⁴⁴ กระแสความศรัทธาที่ยาวของคนไทย หาทงออกชีวิตที่ดีกว่าไว้กับเหรียญปลุกเสก ปรากฏอยู่ทุกหนทุกแห่ง

ในทางสังคมการเมือง สถานการณ์ การต่อสู้ระหว่าง อนุรักษ์ กับ ก้าวหน้า เกมชิงอำนาจ ได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงพื้นฐาน บรรยายากสววิสัยไม่เกิดประโยชน์ ช่วยให้ประชาชนคิดแก้ปัญหาแบบพึ่งตัวเอง สร้างความมั่นคง 5 ด้านอย่างที่มีมนุษย์พึงมี ซึ่งได้แก่

- (1) ด้านรายได้ ทั้งในขณะที่อยู่ในวัยทำงานและวัยชรา
- (2) ในการมีงานทำ การถูกเลิกจ้างหรือตกงาน
- (3) ครอบครัว ที่อบอุ่นและมั่นคง
- (4) ในชุมชน
- (5) ในการมีสุขภาพดี ทั้งกายและใจ

ทั้ง 5 ประการคือ ตัวชี้วัดอนาคตประเทศชาติจะเจริญพัฒนา หรือเสื่อมถอยด้อยลง ก็อยู่ที่ “จ้อก๊ก” หรือรัฐบาลผู้บริหารราชการแผ่นดิน ที่เป็นโครงสร้างชั้นบนเป็นผู้กำหนด และเป็นผู้รับผิดชอบสูงสุด นั่นเอง.

จากนิยามเศรษฐกิจพอเพียง น้อมนำมาพิจารณาประสานเข้ากับสภาพความเป็นจริงของชุมชนสมัยก่อนอพยพ เศรษฐกิจพื้นฐานอยู่กับความเรียบง่ายไม่ได้ซับซ้อนอยู่กับแบบสังคมชาวนาปลูกบ้านทำด้วยไม้ไผ่หรือไม้เลื้อยจากป่า มุงด้วยตองติงหรือหญ้าคา ทุกครอบครัวต่างมีช้างข้าวของตัวเอง ผู้ชายมีหน้าที่ตัดฟันเผาถ่าน เก็บเห็ด หน่อไม้ เข้าป่าหาเลี้ยง ผู้หญิงเลี้ยงลูกอยู่กับบ้าน คอยดูแล หมู เป็ด ไก่ แรงงาน มีวัว ควาย ช่วยทำไร่ไถนาและเทียมเกวียน บริโภคอาบดื่มจากห้วยลำธารหรือบ่อน้ำ พลังงานที่รู้จักก็แค่ น้ำมันก๊าดเชื้อเพลิงจุดตะเกียง ไม่มีการลักเล็กขโมยน้อย มีการปันอาหารอร่อยให้กันแบบพริกบ้านเหนือเกลือบ้านใต้ บางวันแม้ไม่มีเงินใช้ก็ไม่เดือดร้อน สังคมช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทั้งในการทำงานส่วนตัวและส่วนรวม จึงกล่าวได้ว่าสมัยนั้นชีวิตมีความสุขสงบ อยู่กับธรรมชาติ เป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง.

“การยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของไทยนั้น จะเป็นไปได้เมื่อดำเนินการควบคู่ไปกับระบบทุนนิยมที่มีการแข่งขัน ไม่ใช่ทุนนิยมผูกขาดแบบปัจจุบันของไทย โดยการดำเนินการทางเศรษฐกิจของไทยที่ควรเกิดขึ้นในระยะต่อไปคือ ระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเอง เป็นธรรม และมีความยั่งยืน ซึ่งไทยอาจจะทำในรูปของการรวมตัวแบบสหกรณ์ หรือถ้าเป็นทุนนิยมก็ให้มีการแข่งขัน โดยหากไทยสามารถยึดหลักการดังกล่าวได้แล้วก็ทำให้ไทยป้องกันความผันผวนที่เกิดจากระบบทุนนิยมได้ดีกว่าปัจจุบันมาก”⁴⁵

⁴³ กรมสุขภาพจิต, แถลงข่าวสรุปสถิติการฆ่าตัวตายของคนไทยเมื่อปี 2548

⁴⁴ ผศ. ดร. ธนวรรณ พลวิชัย ผู้อำนวยการศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย แถลงข่าว เมื่อ วันที่ 8 และ 22 สิงหาคม 2550

⁴⁵ กรุงเทพธุรกิจออนไลน์: รายงาน ระดมความคิดเห็นในหัวข้อ “ทุนนิยม” โดยมีนักวิชาการและนักธุรกิจ เช่น ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, ดร.สมภพ มานะรังสรรค์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ดร.สุธาสัย ยิ้มประเสริฐ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ อ.วิทยากร เชียงกูล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รังสิต, นายพรศิลป์ พัชรินทร์คานกุล รองประธานสภาหอการค้าไทย ที่คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 22 กุมภาพันธ์ 2550

ย้อนมองปัจจุบันจากอวัสัยภายใน จะพบว่า “ความพอเพียง” แบบที่เคยมีเคยเป็นของชุมชนได้สูญหายไปแทบหมดสิ้น การดำรงชีพปกติของคนแม่ฮัก (จากแบบสำรวจ) ทุกประการล้วนถูกกำหนดด้วยเงิน แข่งขันกันบริโภค แสวงหาผลประโยชน์ใส่ตน แบบตัวใครตัวมันอยู่ตลอดเวลา.

โลกหมุนตามความปรารถนาให้วันคืนวนกลับสู่อดีตไม่ได้ ตามกฎไตรลักษณ์ว่าไว้⁴⁶ ความเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมาเป็นสิ่งไม่เที่ยง “อนิจจัง” การประสบเหตุภัยนานา ความไม่สบายกาย ไม่สบาย

ใจ ขาดพืชผลไม่ได้ราคา ไม่พอกิน ไม่พอใช้ ไม่มีสวัสดิการที่ดี มีหนี้สินมากล้นพ้นตัวก็คือ ความทุกข์ หรือสถานะที่ “ทุกข์” การต้องตกอยู่ใต้อานาจพลวัตรผลกระทบความเปลี่ยนแปลงจากภววิสัย จะปฏิเสธ หรือขัดขืนไม่ให้เกิด ไม่ให้เป็นไม่ได้ ก็คือ สถานะของ “อนัตตา”

หัวใจของระบบทุนนิยมคือ การแข่งขัน ชูครีดิเออาร์เคาเปรี๊ยะ ผูกขาดตัดตอน มีใครยาวสาวได้สาวเอา คนในหมู่บ้านชนบท ไม่ว่าจะอยู่ส่วนไหนของโลก ต่างต้องตกอยู่ใต้อานาจระบบ सामานยนี้่ ยากที่จะปฏิเสธ หรือหลีกเลี่ยงข้ามพ้น

ฉะนั้น โดยนัยยะความหมาย 3 ห่วง (ความพอประมาณ, ความมีเหตุผล, การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง) 2 เงื่อนไข (เงื่อนไขความรู้, เงื่อนไขคุณธรรม) ในมุมมองของชาวบ้านทั่วไปก็คือ วาทกรรมย้อนยุคสมมุติเทพ ทุกคนมีหน้าที่ต้องเทิดทูนไว้เหนือเกล้า แต่ในทางปฏิบัติ สำหรับคนระดับรากหญ้ายากจะเข้าใจ เข้าถึง นำไปใช้ได้กับชีวิตที่เป็นจริง เหมือนกับสังขธรรม 25 ศตวรรษจากพุทธโอสฐ์ ที่ว่า

“อัตตาหิอัตโนนาโก ตนเป็นที่พึงแห่งตน”

⁴⁶พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กฎไตรลักษณ์ คือลักษณะสาม อาการที่เป็นเครื่องหมายให้รู้ถึงความจริงของสภาวะธรรมทั้งหลายที่เป็นอย่างนั้นๆ 3 ประการ ได้แก่ 1) อนิจจัง (อนิจจัง) ความเป็นของไม่เที่ยง 2) ทุกขตา (ทุกข์) ความเป็นทุกข์ หรือความเป็นของคงทนอยู่มิได้ 3) อนัตตา ความเป็นของมิใช่ตัวตน , พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๖

บทส่งท้าย

ถอดสรุปงานวิจัย และการวางแผนอนาคต

งานวิจัยที่ชาวบ้านร่วมกันทำตลอดระยะเวลาปีเศษได้ดำเนินมาถึงเวลาสิ้นสุดโครงการ ตามแผนที่ได้ทำสัญญากับ สกว. ภาคเหนือ จากการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดได้ข้อสรุปความเปลี่ยนแปลงในภาพรวม ดังนี้

ก. ความสำเร็จที่เป็นด้านบวก

1. ระดับบุคคล

- 1.1 สมาชิกนักวิจัยจำนวน 8 คนจาก 25 คน ได้พัฒนาตนเองด้านกระบวนการวิธีคิดที่เป็นระบบสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวันได้
- 1.2 ได้ค้นพบวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง โดยใช้หมูเป็นเครื่องมือลดต้นทุนค่าใช้จ่าย ซื้อปุ๋ย สารเคมีต่างๆ รวมทั้งผลตอบแทนจากการขายหมูต้นทุนต่ำ
- 1.3 การทดลองทำเกษตรอินทรีย์ ทำให้มีความเข้าใจต่อระบบนิเวศ ชีวิตกับธรรมชาติที่มีความเกื้อกูลต่อกัน
- 1.4 ได้ยกระดับการรวมกลุ่มแสดงความคิดเห็นแก้ปัญหาตามวิถีทางประชาธิปไตย

2. ระดับกลุ่ม

- 2.1 การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมศึกษา ทำให้เกิดการกระชับความสัมพันธ์กันเป็นหมู่คณะ และเปี่ยมพลังสร้างสรรค์
- 2.2 จากกลุ่มทำวิจัยของชาวบ้าน ทดลองแก้ปัญหา ได้ยกระดับรวมกันเป็น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านแม่ฮักพัฒนา ทำศูนย์เรียนรู้ขึ้นเอง จนเป็นกลุ่มตัวอย่างนำร่อง กระตุ้นความสนใจศึกษาและดูงานจากหน่วยงาน สถาบัน และองค์กรชุมชนต่าง ๆ

ข. จุดอ่อนที่เป็นด้านลบ

1. ระดับบุคคล

- 1.1 นักวิจัยชาวบ้านส่วนใหญ่การศึกษามีเพียงระดับพื้นฐานตามภาคบังคับ พรบ. การศึกษาฉบับแรก (2504) ทำให้การอ่าน เขียนและทำบัญชี เป็นข้อจำกัดทางอัตวิสัย
- 1.2 ความรู้เรื่องสมุนไพรใช้ไล่แมลงรวมทั้งรู้จักคุณค่าทางโภชนาการพืชพรรณมีน้อย เนื่องจากถูกปลูกฝัง ใช้สารเคมีสังเคราะห์ อาหารสำเร็จรูปมานาน
- 1.3 ทุกคนต่างมีหนี้สินสะสมพอกพูน อับจนหนทางเข้าถึงแหล่งทุนสนับสนุน งบประมาณต่อยอดโครงการ แก้ปัญหาระดับปัจเจก

2. ระดับกลุ่ม

- 2.1 งานส่วนรวมของหมู่บ้านมีชุก งานส่วนตัวก็มาก ส่งผลให้การแบ่งเวลาทุ่มเท ให้กับ

การประชุมแลกเปลี่ยนในงานวิจัยทำได้ไม่เต็มที่

2.2 งบประมาณที่ได้รับจาก สกว. มีอยู่จำกัด กรอบการใช้งินก็มีขอบเขต ฉะนั้นในงาน
บางกิจกรรมจึงต้องพลิกแพลง เช่นแสวงหาขอความสนับสนุนจากแหล่งทุนอื่นสมทบ

ค. การวางแผนอนาคต

1. สร้างศูนย์เรียนรู้ สำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้การทำเกษตรธรรมชาติ การเลี้ยงหมูอินทรีย์
เพิ่มรายได้ การใช้ปุ๋ยคอกชีวภาพ และสารสกัดสมุนไพร ช่วยลดต้นทุนการเพาะปลูกแบบ
พึ่งตนเองแก่เพื่อนชาวบ้าน เกษตรกรผู้มีรายได้น้อย
2. ขยายปริมาณ และพัฒนาคุณภาพการเลี้ยงสัตว์หมู ไก่ ปลาให้ได้มาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์
3. พัฒนา สร้างผลิตภัณฑ์มูลค่าเพิ่มที่ได้จากหมู เช่น มูลวัตถุดิบทำปุ๋ยคอกเชื้อราขาวบรรจุกระ
สอบขาย และทำอาหารเลี้ยงปลา อินทรีย์ ชีวภาพให้เป็นงานเสริมรายได้ เป็นต้น
4. เข้าร่วมกับเครือข่ายเกษตรธรรมชาติผลักดันให้การเลี้ยงหมูหลุม (อินทรีย์) ให้เป็นที่ยอมรับ
เพื่อเปิดตลาดที่เป็นธรรม สร้างอาหารปลอดภัยปลอดภัยเสนอเป็นทางเลือกใหม่แก่ผู้บริโภค
5. รณรงค์ให้ความรู้ลดต้นทุนการผลิตโดยลดการใช้ ปุ๋ย สารพิษเคมีแก่เกษตรกรในชุมชนลง
60 – 100 เปอร์เซ็นต์
6. ส่งเสริมการออมเงินวันละบาทต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาให้เกิดสวัสดิการชุมชนในอนาคต

ง. ปัญหาอุปสรรค

1. นโยบายของผู้นำสังคมไทยเน้นการพัฒนาทางวัตถุเป็นด้านหลัก ขณะที่ใส่ใจกับโครงการที่
เน้นกระบวนการคิด วิเคราะห์ปัญหานั้นๆ ก่อนตัดสินใจ ลงมือทำมีน้อยมาก จึงเสมือนห่าง
ไกลกัน ดังนั้นในระดับพื้นที่การผลักดันแผนที่ได้ จากการท้าววิจัยในครั้งนี้หากผลักดันให้
เป็นแผนโครงการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของคนทั้งชุมชนจึงเป็นไปได้ยาก
2. นโยบายสร้างกระแสประชา + เทวนิยมในด้านต่างๆ ของรัฐเช่น โครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ
(เงินหล่น) เช่น อยู่ดีมีสุข, เอส เอ็ม แอล หรือการโฆษณาประโคม นิทรรศการเรื่อง เพื่อเชื้อ
ในรูปแบบต่างๆ ผ่านสื่อทุกเวลา ทำให้ชาวบ้าน **ฟันเป็ยก** อยู่ ในวังวน โมหะ หรือความหลง
มากกว่าจะขบคิดแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจจากสภาพความเป็นจริง ด้วยภูมิปัญญาน้ำพริกน้ำแรง
3. หลังการรัฐประหารครั้งที่ 9 ล้มล้างรัฐธรรมนูญประชาชนปี 40 ฉบับถาวรครั้งที่ 18 เมื่อ
19 กันยายน 49 จังหวัดเชียงใหม่และบ้านแม่ฮักพัฒนาอยู่ในพื้นที่ประกาศกฏอัยการศึก คมช.
ห้ามชาวบ้านจับกลุ่มประชุมวิเคราะห์ปัญหา เศรษฐกิจโยงไปถึงเรื่องการเมืองเกินห้าคน ทำ
ให้เกิดบรรยากาศ ความอึดอัดในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอยู่ระยะหนึ่ง
4. ทีมนักวิจัยชาวบ้านต่างมีกิจกรรมทั้งเรื่องภารกิจส่วนตัว งานของชุมชนเช่น ผู้เป็นหัวหน้า
โครงการต้องแบกรับปัญหามากมายหลายเรื่องจากงานราชการ (20 กระทรวง) ทีมวิจัยบาง
คนทำหน้าที่งานชุมชนหลายด้าน ในส่วนประสานงานวิจัยแต่ละครั้งจึงต้องยืดหยุ่นพลิก
แปลงการประชุมให้สอดคล้องกับเวลาว่างของทีมนักวิจัย เปลี่ยนสถานที่ประชุมไปตาม

5. อุปกรณ์คอมพิวเตอร์เสีย จึงทำให้ การเขียนรายงานไม่มีความสะดวกอย่างที่ตั้งใจ

1. เรื่องวิธีการ เป้าประสงค์ ของการวิจัย

จะนั้นเมื่อคิดในมุมกลับ ก็อาจเป็นการบั่นทอนพลังวิริยะภาพ ความคิดสร้างสรรค์
 สรรค์ของผู้อื่น รวมทั้งตัวเองด้วยเช่นกัน

ความถูกต้องเที่ยงตรงของตัวเลขทางบัญชีนั้นเป็นสิ่งแน่นอน แต่การใช้งบประมาณค่าใช้จ่าย น่าจะใช้เวลายืดหยุ่นเข้ากับปัญหาเศรษฐกิจปัจจุบันเช่น ชาวบ้านเข้าประชุมครั้งหนึ่งก็ต้องขาดรายได้เลี้ยงครอบครัววันหนึ่ง ซึ่งที่ผ่านมาถูกหน่วยงานราชการเรียกร้องให้เสียสละบ่อยมาก หากสกว. จะกรุณาปรับปรุงระเบียบการใช้จ่ายเงิน โดยใช้ความเมตตาเห็นใจผู้อาสาสมัครทำงานส่วนรวมเป็นตัวตั้ง ก็จะได้รับความขอบคุณจากข้าพเจ้าประชาสังคมคนจน ด้อยโอกาสทั้งมวล มากๆ .

